

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ.

XV. ÉVFOLYAM.

1900. december.

X. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Az új század tanítóképzője.

Szállóige a koszorús költőnk ama nyilatkozata, hogy: *«Magyarország második elfoglalása a magyar néptanítókra vár»*. Ez óriási vállalattal most még csak az előkészítő lépéseknél vagyunk. De közoktatási miniszter úr, a mi Moltkénk, egész munkaerővel készül a honfoglaló hadsereg táborkarainak, a tanítóképzőknek, modern követelmények szerint leendő működtetéséhez. Az itt következő közlemény ezt a nagy-szabású munkát a maga szerves összefüggésében óhajtáná e közlőny nagy közönségének bemutatni, szólván I. és II. *általánosságban és részletekben az új század tanítóképzőjének tanítástervéről*, a III. *meg a tanítóképzéssel kapcsolatos függőkérdésekről*.

I. Általánosságok a jövő tanítás tervéről.

Ezelőtt majdnem egy *félkapitulációval*, midőn szakfolyóiratunk, a *«Magyar Tanítóképző»* épen *«in incunabulis»* volt (I. évf. 208., 220., 232. és köv. II. évf. 5., 14., 27. és köv. old.) tüzetesen elmondottam, hogy mostani tanítástervünkben mit, hogyan, miért látnék módosítandónak. De biz annak a tervben megemlített három évnek az ötszöröse is eltelt, magam pedig *egész kapitulációs* tanárrá korosodtam az alatt, míg a megígért új terv, legalább javaslat alakjában, kezeinkbe kerülhetett. Annyit már előre kimondhatok róla — hátrább igyekezem meg is okolni — hogy leszámítva a nézetem szerint leszámítandókat, nem tartom kárbaveszettnek ama 15 évet, melylyel az új terv megjelenése várakozásomat meghaladta.

*

I. Mai tervünk az egyes tárgyak legtöbbjét mozaikszerűen, egymásra való minden szorosabb vonatkoztatás nélkül sorolja elő (Így pl. — hogy többet ne említsek — a világtörténelemmel, melyet a III. osztályban, heti három órán át akar feldolgoztatni, 6 kéthasábos szótárnyolczad sorban, a hazai történelemmel, alkotmánytannal s ugyanide szorított nemzetgazdaságtannal ugyanilyen hosszúságú 6¹/₂ sorban végez. Ellenben a jövő tanításterv minden tárgyból határozottan megnevezi a

feldolgozandó részleteket és lelkiösmeretes figyelmet fordít az egyes tárgyaknak ama részleteire, melyek által ők a közelebbi és távolabbi rokonságban álló tanulmányokkal izületi kapcsolatba léphetnek. Így tehát a képző-intézeti tanulmányok összeségét egymással szerves kapcsolatba hozván, az eddigénél jóval alkalmasabbá teszi arra, hogy a tanuló (leendő néptanító) lelkében az egymásra támaszkodó, egymásért létező részekből alakult szellemi egésznek jótékony hatása ébredjen. Az így szervezett ismeretösszeg aztán éppen a részletek szerves izülésének az alapján, könnyebben, gyorsabban felújítható az emlékezetben, tehát maradandóbb szellemi birtok és így biztosabb irányítója tanítói, nevelői cselekvőségünknek, mint az az adagonkint összekapkodott, legtöbbször csak a képesítő vizsgálat izgalmas napjainak a lezajlásáig tartó ismeretmorzsalék, mely aztán a legtöbb esetben elemeire szokott szét hullani.

2. A *javaslat* fő-figyelmet fordít ama körülményre, hogy tanító-képzőink *nemzeti szakiskolák* legyenek. Ugyanis: a szakképzés elméleti részére fordítandó órák száma ugyan három helyett két-két órára száll az 1., 2. és 4. osztályban, de a 3-dikban a mostani magaslaton marad. Azonban a gyakorlati kiképzés derekas részére, t. i. a minta-iskolában megkívántató tanítás-gyakorlatok végzésére, a III. osztály a mostani heti két órát megtartván, a IV. osztály heti *hat* órát fordít, hogy az életbe kilépendő tanító-növendék, a — most osztottá, majd osztatlanná alakított — mintaiskola mindenik osztályában, kellő számú gyakorlatok végzése által erősödjék bele főmunkájának a derekas végzésébe.

A katona-iskoláknak van egy *különleges* tárgya. Úgy nevezik, hogy *fegyvertan*. A tanítóképzőnek is megvan a maga fegyvertana. E tan a népiskolai növendék számára készített tan- és egyéb könyveknek s az ezek használata felől a tanítótól tájékoztató vezérkönyveknek alapos, minden oldalú ösmertetésével foglalkozik. Mai tanítástervünk rövid elbánásban részesíti a tanító-képzői fegyvertant. Az instrukció mindössze abból áll, hogy a magyar nyelvtani s irodalmi oktatás céljának a kitűzése alkalmával megemlíti a következőket: «A képezdei olvasókönyvek mellett a népiskolai olvasó- és nyelvtani kézikönyvek már a két első osztályban tárgyi és módszertani szempontból megismertessenek». Továbbá a mennyiségtani anyag megjelölése alkalmával megköveteli a IV. osztálytól «a népiskolai számtani anyagnak», kissé alább pedig a «népiskola mértani anyagának oly módon való feldolgozását, a minőt a népiskolai tanítás megkíván». Ellenben a jövő tanítás terve a történelemre, a föld-, természetrajzra nézve a III. osztálytól, a többi tárgyra nézve pedig a IV. osztálytól megköveteli, hogy a népiskolának az illető tárgybeli anyagát módszeresen feldolgozza s az oktatás megfelelő segédeszközeivel (szemléltető eszközök, gyűjtemények, kiválóbb tan-, segéd-, vezér-, olvasókönyvek) alaposan megösmertedjék. Jaj lenne annak a hadseregnek, melynek kombattánsai csak akkor kezdenék a Manlichert meg az Uchacziust alaposabban ösmertetni, mikor a hadsereg felvonulása már megkezdődött s a fegyvereket már minden perczen használatba kell venni. És a tanítónak meg az egész népnevelés ügynek talán nem jaj, ha csak a gyakorlati életbe történt

kilépéskor kezdenék meg mindennapi használatra szánt szerszámaink alaposabb megismerését?

A mi a tanítóképző iránt nyilvánuló fokozottabb *nemzeti követelményeket* illeti: a népiskolát s így a vele szerves kapcsolatban álló tanítóképzőt is nemzeti tanító-intézetté a haza földének, népének, történetének köz- és magánjogi viszonyainak, intézményeinek, nyelvének, irodalmának ismertetése teszi. A jövő tanítóképzőjére — úgy látom — e tekintetben jóval kedvezőbb viszonyok várnak, mint a milyenek között most éldegélünk. U. i. míg a magyar nyelv, irodalom, mostani általános óratermvünkön az egész intézetben heti 10 órával szerénykedik: a javaslat a nemzeti nevelés e legfőbb eszközének heti 14 órát, a földrajznak az eddigi I., II. osztály heti 2—2 órája helyett jövőre az I., II., III. osztályban összesen hatot, az egymással a dolog természete szerint szoros kapcsolatban álló hazai és világtörténelemnek az eddigi heti 5 óra helyett összesen kilenczet juttat; a IV. osztályban a hazai alkotmánytani és magánjogi ösmeretek közlésére eddig fordított heti két órát az említett óraszaporulat mellett is megtartja s az említett főfontosságú tárgyakból osztályonkint feldolgozandó anyagrészleteket nemcsak homályos általánosságban, hanem határozottan megjelöli. Mindezek így is kell, hogy legyenek, így is vannak helyesen.

A javaslatnak mindössze is két olyan szakasza van (V., XVI.), melyeket az új század tanítás tervéből, részint kihagyatni, részint fakultatívvá tétetni nagyon óhajtanék, t. i. a *német nyelvre* meg a *házi iparra* vonatkozót.

3. A *német nyelv* tanítóképzői oktatásáról már 1886-ban (i. h.) elmondottam volt véleményemet. Az, akkor elmondottakat jelenleg sincsen semmi okom megváltoztatni; föleleveníteni és újból megokolni azonban kötelességem.

Mostani tervünk e tárgy tanításánál a következő czélt jelöli meg: «*E nyelvben legalább annyi jártasságot kell szerezni, hogy a növendékek a német pedagógiai műveket megérthessék.*» E czélt a négy évfolyamon összesen heti 10 órával óhajtja elérteni. A tervjavaslat a jövő néptanítójától «*a német irodalmi művek megértését, a nyelv-, írás- és szóbeli használatában leendő gyakorlatosságot*» követeli s e magasabb czélt a mostaninál kevesebb idő (hetenk. 8 óra) ráfordításával akarja elérteni. Az egész anyagot pedig csekély leszámítással olyan olvasmányok fölhasználásával, olyan módszerrel kívánja tárgyalatni, mintha az ösmertetendő nyelv az intézet tanítás nyelve s mintha a német mese-, monda-, gyermek- és ifjúsági irodalom behatóbb megösmertetése tanítóképzőink hivatásául volna tekintetendő. — Életemben legalább két szekerderéknyi német művet — korábban szépirodalmiakat, az utóbbi 30 év alatt legtöbbszörre pedagógiákat — összeolvastam. Belőlük sok kellemes, becses szellemi táplálékot merítettem. Irodalmilag is foglalkoztam a német nyelv tanítóképzői tanításának kérdésével. Bizonyítéka ennek «*Német pedagógiai olvasmányok*» című és a tanítóképzők III—IV. osztályai számára írott munkám. Többet monok: családi boldogságom német talajra épült. A rosszakarat sem foghatja reám tehát, hogy németgyűlölő vagyok s talán ilyen érzelmű egyesek vagy pártok tapsaira

vágyom. Jó rendén kivénültem én már az efféle emberi gyarlóságokból. De másfelől azt is meg kell vallanom, hogy ama 19 év alatt, mióta a tanítóképző végső osztályában a német nyelv tanításával foglalkozom, három sem találkozott olyan tősgyökeres székely, magyar növendékem, ki a középiskolából hozott és ezenkívül a tanítóképzőben szerzett német nyelvbeli ösmerete alapján a 25—30 garmond-sornyi meglehetősen egyszerű magyar szöveget a képesítői vizsgálaton teljesen hibátlanul tudta volna németre fordítani. Pedig a képző IV. éven kiválóan e cél biztosítására szoktunk dolgozni; az alsóbb osztályokban történő németnyelvtanítás módszerét (u. n. direkt-módszert) pedig a nálunk legutóbb megfordult miniszteri biztos úr, mint egyedül helyeset emelte ki. Ellenben az sokszor megtörtént és maig is megtörténik, hogy a tősgyökeres székely fiú, ki a német öreg A-t a tanítóképző I. osztályában kezdi hangoztatni és leírni, még IV. éves korában is idegizgatólag vesződik a német szók kimondásával s ha pl. a «*Der Storch*»-ot közvetlenül utánam hibátlanul kimondania sikerül is, de ezen segítség nélkül a legközelebbi alkalommal olyan «*Der Torty*» lesz belőle, hogy csupa mulatság hallgatni. Ide járul még az a — semmi esetre nem valami jóra való — közfelfogás, mely a német nyelvnek képző-intézeti tanítását szükségfeletti dolognak, nyugnek tekinti, tekinteti s a tanító-növendéknek egyéb tárgyokban tanusított jóra való előmenetele mellett a német nyelvbeli csekély előhaladását enyhébben bírálja el s így az e tárgybeli kellő jártasság hiányát a képesítőség komoly akadályának nem nézi. Szóval: ilyen körülmények között a német nyelvnek tanítóképzőinkben való általános kötelező tanítása a német nyelvhez való kedvet még azokból is kipusztítja, kik ezt a tanítóképzőbe talán magukkal hozták. Az ilyen eredmény pedig sem e nyelvhez és irodalomhoz, sem magyar neptanítóink hivatásához nem méltó.

Mindezeknek alapján e tárgyról most is úgy kell gondolkoznom, mint ezelőtt 15 évvel: vagy tegyük fakultatív tárgygyá a tiszta magyar ajkú növendékekre nézve, de aztán a vállalkozókat úgy tanítsuk, hogy valódi sikerét láthassák, vagy mint nemzetiségi nyelvnek, korlátozzuk a tanítását 3—4 tanítóképzőre, a többen pedig az így felszabadult heti 8 órát fordítsuk a nemzeti érzület, a hazafiság fejlesztését s a szakmíveltséget biztosító tárgyak intenzívebb feldolgozására vagy bármilyen más nagyobb szellemi és erkölcsi haszonnal járó munka végzésére.

4. *A háziipar és kézügyesség oktatása* is jó ideje egyik sebhető oldala képzőink tanítástervének. Ez ipari törekvések iránt jó időn át magam is rajongásig érdeklődtem; a rajongásból azonban jelenleg meglehetősen ki vagyok ábrándúlva. E változás így történt. Elmélkedve, sokszor megrökönyödve néztem el azt a tetemes idő-, erő-, anyagpazarlást, melylyel az ilyen tanítóképző-intézeti háziiparosdi jár mindaddig, míg a növendékek valamely $\frac{1}{10}$ -a valamelyes iparczikk előállításában olyan-amilyen gyakorlottságot szerez. Úgy, de nemcsak olyan a milyen hanem versenyképes cikkeket kell előállítania, mert különben anyag es készlet a nyakunkon marad. Azonban tanítóképző, mint háziipar telep kikkel versenyezzen? Az iparosokkal, mesteremberekkel? Azoknak a műhelyeit igyekezzék elhallgattatni; a kenyeret

azoknak a kezéből kivenni és a néptanítókéba adni? És ha tanítóképzőnk, mint ipartelep, versenyezni akar: elsősorbeli teendője, tulajdonképeni hivatása megengedi-e, hogy a verseny sikerének biztosítása érdekében az intézet voltaképeni céljával össze nem egyeztethető erőfeszítést tegyen? Hogy egy telepen valamely iparág derekas fejlődésnek indulhasson; a tanítással, termeléssel ugyanannál az iparágnál kell maradnia. Úgy, de micsoda lendületre számíthat a háziiparkodás annál a tanítóképzőnél, a mely egy darabig könyvkötő, azután durva és műkosár- meg lábtörő-fonó; mellékesen egy keveset kalapkötéssel is foglalkozik; aztán átlép a műfaragásra, esztergályozásra; ezekről a gyerekek játék-készítésre, innen vissza a műfaragásra; mindenik ipari foglalkozáshoz beszerzi a szükséges felszereléseket, melyek az iparág föl hagyásával, hosszabb szünetelésével ide oda hanyóród, rozsdásodó, értéküket napról-napra veszítő pusztá leltári tárgyakká válnak. Vegyük, hogy a leendő néptanító kellően elsajátít a tanítóképzőben egy-két olyan háziiparágat, melynek üzéséhez a szükséges nyersanyag a képző közelében könnyen, olcsón megszerezhető; úgy, de tanítói állást vagy általában nem, vagy 15—20 év mulva kap a tanult iparág üzésére, meghonosítására szolgáló vidéken: mit ér ekkor az ő egész tudománya, buzgólkodása, mit az intézetnek, az államnak a kiképzésére fordított ideje, pénzereje? Hazánkban, mint kiválóan földművelő országban, a háziiparral való foglalkozás, a földművelői munkák szünetelésének az idejére — novembertől márcziusig — szokott esni. És vajjon a néptanítónak, kit a háziipar országos föllendítője gyanánt szeretnénk tekinteni, a derekas tanítói működése nem ugyanezre az időre vagy-e kitzúv? Tanítóképzőink ide-tova 30 év óta működnek, mint egyéb téren, úgy a háziipar-oktatásén is. Vannak-e megfelelő statisztikai adataink annak igazolására, hogy földművelő népünknel a háziipari foglalkozás a tanítóképzők révén e tetemes idő alatt mennyiben vett lendületet? Ha kétségtelen bizonyosságú ilyen adatokból a haladás kimutatható: természetesen nekem is be kell vallanom, hogy *eddigi* háziiparosdink nem volt kárbavesztett költsékezés és buzgólkodás. Ellenkező esetben az említett képző-intézeti oktatás multjának üdvös voltára nézve nekem sincsen mit elősmernem, bevallanom. Ime, az okok, melyek az én rajongásomat szétfoszlatták.

A mi e tárgynak ezutáni tanítását illeti: hát biz' az váltig levehető a napirendről. A népiskolát, néptanítót nem tekinthetjük minden bajunk gyógyításához értőknek, minden nyomoruságunk elenyésztetésére hivatottaknak. Nem bőven elég-e az, ha a népiskola, vagy mondjuk: a néptanító a nép értelmi, erkölcsi egészsége fejlődését kellően biztosítja s így az anyagi jóléthez megkivántató *alaposzó-munkát* becsületesen végzi? Hisz a munkamegosztás korát éljük! Az ország ipari föllendítésének munkáját végezzék — és a kezdésből úgy látom, hogy végezni komoly szándékuk is — az ipar-kereskedelmi miniszter úr főintézősége alatt az iparoktatással foglalkozó intézetek és szakírók. És bizonyomra mondom, hogy sikeresebben, gyorsabban is fogják végezni, mint a hogy az a mi tized- vagy századrészben meglevő szakképzett-ségünkötől és ráfordítható időnkötől, buzgóságunktól várható. Háziipar-

oktatást folytató kedves kartársaim pedig ne tekintsék úgy ezt az én felszólalásomat, mintha őket magunk közül valamely tisztességes cím alatt *ki akarnám tessékelní*, sőt akkor jön fel az ő napjuk igazán, midőn a népoktatásnak rájuk nézve sekélyes, itt-ott szirtes öblöcskéjéből az ipar-kereskedelem mély és biztos vizeire átevezniök sikerülend.

A mi az általános kézügyességi oktatást illeti: áll az, hogy a jövő néptanítójának még inkább léssen szüksége más ügyességek mellett a kézügyességre is, mint nekünk vagyon. Azonban ezt az írás, rajz, testgyakorlás, a fizikai-, kémiai munkatermekben okvetlenül végzendő gyakorlatok révén a tanító-növendék elegendő mértékben megszerezheti. És a polgáriskolai, tanítóképzői, középiskolai tanár-félének nincs szüksége kézügyességre? És ha van — a minthogy van is — ez ügyességet a megfelelő tanárképzőhöz csatolt külön kézügyesítő tanfolyamon szokás-e, szükséges-e megszerezni? Úgy tudom: nem. De — mondják a *slöjdösök* — a tanító-növendéknek a képzőben okvetlenül *slöjdznie* kell, hogy a népiskolában maga is *slöjdztetessen*. — A slöjdben rejlő *vesérgondolatot*, hogy az iparossá nevelendő nemzedéket, mielőtt rendes munkára foghatnók, czélszerű az iparilag feldolgozandó anyag természetével, meg a munka végzéséhez szükséges eszközök szerkezetével, kezelésével megösmertetni: egész könnyűséggel foglal helyet az én egyszerű vidéki koponyámban is. De hisz voltaképen az iparos-növendék (tanonc) műhelybe kerülésének az első idejében ama hetek, hónapok alatt, melyek számára a pesztrai, futkosó, hűtösi s más fontos végzendőktől szabadon maradnak, mi egyebet mível, mint *slöjdzik*, azaz: gyakorolja magát a feldolgozandó anyag, meg a munkaeszköz (szerszám) fortélyainak kiösmérésében? Hogy ezt az előkészítő munkát az iparosmester, vagyis munkavezetője, segédei helyett újból a népiskolának és mindenik növendékével és nálunk Magyarországon is miért kelljen végeztetni: ez az a kérdés, melyre a megnyugtató feleletet kutatom, de sehogy sem találom. Még ha olyan éghajlatú, olyan függőleges tagoltaságú ország lenne hazánk is, mint Svéd-Norvégország vagy a Svájc, hol a lakosság fő keresetforrásul a gyár- és kézmű-, háziipart kénytelen tekinteni: akkor még érteném ama nagy reménykedést, mely iparügyünk föllendülésére nézve az országos és egyetemes kézügyességi oktatáshoz csatoltatik. De adott és hamarosan nem igen változtatható viszonyaink tekintetbevételével kénytelen vagyok a slöjdot is egyikeül tekinteni ama *tiszavirág-életű* népboldogító eszméknek, melyeknek reálértéke csak ideig-óráig és csak a terjesztésükben buzgólkodóknál meg a rá felbuzdítottaknál észlelhető. Száz szónak is egy a vége: a jövő néptanítójától és népiskolájától se várjunk többet, mint a mennyit adhatnak, mert különben azt sem kapjuk meg, a mit jögosan megkövetelhetünk.

Ennyi, a mit a javaslatra vonatkozólag *általánosságban* elmondani szükségesnek tartottam. A többit, esetleg a *részleteknél* fogom utána-pótolni.¹⁾

1) Engedje meg a czikkíró úr és a t. kartársak, hogy reflektálhassak a czikkíró úr szavaira, nem szerkesztői, hanem tanítói minőségemben s elmondhassam *egyéni*

II. A részletek ismertetése.

1. A javaslat, a gyakorlati kiképzésre való tekintetből, mindjárt a legelején kimondja, hogy a IV. évfolyamon a népiskola anyagának módszeres feldolgozása a *hit-erkölcsstanból* is eszközölné. De részemről a továbbiakban nemcsak kívánatosnak mondanám ki, hanem egyenesen megrendelném, hogy a III. és IV. éves tanító-növendékek *a velök egy vallású vagy hozzájuk legközelebb álló vallású gyakorló-iskolai növendékek hit- és erkölcsstani oktatásánál is hospitáljanak és próbatanításokat tartsanak.*

2. Mostani tervünk alapján az *iskolai egészség- és életmentés*tan heti egy órával, e végre külön képesített orvosokra vagyon bízva s így a testi neveléssel foglalkozó disciplinának egymással szoros kapcsolatban álló részei két külön kézbe adva. A jövő tanításterve (a javaslat) az anyag czélszerű fel- és szétosztása (embertan, testgyakorlás és játékok) és a fontosabb anyagrészletek határozott megszerzése által megszünteti ama sajátságos helyzetet, mely szerint egy nyeregben két lovag (t. i. a pedagógia és életmentés tanára) kénytelen egymás mögé vagy egymás elébe fölkiporodni. Vagy legyen az egész embertan a tesi nevelésre vonatkozó összes ismeretekkel együtt az orvos, vagy a pedagógia tanárának a kezében. Én az utóbbiában hagyom, mert a lélektaniak úgy is oda tartoznak, továbbá pedig az orvost a maga főhivatása (az orvosi közegészségügyi praxis) sokszor el kell hogy vonja tanítóképzői teendőjének óraterv-szerű teljesítésétől. Helyeslem tehát, hogy az egészség-életmentés tan külön *előadásoknak* a jövő tanítóképzőjénél vége szakad, annyival is inkább, mert a tanító-növendék ilyenmú ismereteket a pedagógia tanára útján úgy is szerezhethet, fontosabb egészségügyi kérdésekben pedig a növendék tanárostól együtt úgy is az orvos elébe

nézetemet. A jogot erre onnan szerzem, hogy 2 év óta gyakorlatilag foglalkozom a «slöjd»-del. Erre ugyan «nem buzdított fel» senki, hanem a magam jó szántából jutottam hozzá; mert nekem is feltűnt, mint sokaknak, zsidobongó tanügyi életünk színpadán ez az árva, alamizsnáért kéregető apostoli alak, a «slöjd». Megismerkedtem vele s így szólhatok is róla. Azt hiszem, tisztelt kartársam és barátom nem egészen helyesen ítéli meg a népiskolai és tanítóképző-intézeti kézimunka-tanítás feladatát, ha azt tisztán, mint az ipari pályára előkészítő tantárgyat fogja fel. A népiskolában semelyik tantárgy sem foglal azért helyet, hogy arra a pályára előkészítsen, a melyen az illető tantárgy alkalmazást nyer. Hát az írást azért tanítjuk, hogy a gyermeket íróvá képezzük? A történelmet, hogy történész legyen? A természetrajzot, hogy gazdálkodni tudjon? A rajzot, hogy festő lehessen a gyermekből? Nem, hanem azért, mert ezek a tárgyak a *közműveltség alkotó elemei s az egyénre való művelő hatásuk ki van mutatva.* Az a kérdés már most, hogy a kézi-munka közműveltségi elem-e. Annak kell tartanunk, mert az emberek (férfiak, nők) háromnegyedrésze kézi-munkával állandóan foglalkozik; s mert a kézi-munka volt az az emlő, a melyből az emberi művelődés évezredekken át *kizárólag* táplálkozott. Formális képző hatására nézve pedig a kézi-munka vetekszik bármely tantárggyal; sőt minthogy a lélek belső munkáját összeköti a külsővel: a gyermeknek legtermészetesebb foglalkoztatása, — annyira, hogy csodálnunk kell, hogy a pedagógusok csak most jutottak arra a gondolatra, hogy a kézi-munka a rendszeres oktatás nélkülözhetetlen része.

Ezen megjegyzéseimmel csak általában akartam megvédelmezni a kézi-munka-oktatást. Hogy mi legyen e tantárgy helye, iránya népiskoláinkban s tanítóképzőinkben, annak kifejtését tisztelettel átengedem más hozzáértő kartársaimnak.

N. L.

kerül s így tehát az orvos búzája a pedagógia tanárának sarlójától nem félthető. Azonban a középiskoláknál, melyek egészségügyi külön oktatást nem kapnak, az egészség-tan-tanári intézményt fontartandónak vélem.

3. A nevelés-oktatástan anyagának az egyes évfolyamok szerint való felosztását a jövő tanításterve jóval helyesebben eszközli, mint napjainké. Ugyanis az I. és II. évfolyamon a testi és lelki élet felől nyújtott behatóbb tájékoztatás által teljesebb, megbízhatóbb alapot szolgáltat az elvontabb módszertani ösmeretanyag közléséhez, a gyakorló-iskolai tanításnak szakértőbb, ennél fogva eredményesebb szemléléséhez, így tehát a tanítás gyakorlatával leendő sikeresebb foglalkozáshoz, mint eddig teheté. Nagyön helyesnek tartom, hogy a III-dik osztálynál, hol a népiskolai tárgyak módszere teljes tömegében feldolgozandó (és fel is dolgozható), kellő figyelem van fordítva az ismétlő iskolára s annak a külön berendezések szerint megállapítandó tanítástervére, tanítás-anyagára. Nemkülönben azt is, hogy míg a népiskola más tárgyaiból az anyag módszeres feldolgozása az egyes tárgyak tanítóképző szaktanárainak a kezébe megy át, addig a beszédértelem-gyakorlatok, írás-olvasás és az I., II. osztály számtani anyagának a módszeres feldolgozását a módszertan tanára köteles eszközölni. A mi a tanítás gyakorlatának a megszemlélését, a tanítási kísérleteket és a gyakorlatokat illeti: már említettem, hogy a *javaslat* helyesebb nyomokon jár, mint mai tervünk, mely a gyakorló-iskola látogatását már a II. osztálylyal, tehát akkor kezdeti meg, mikor a növendéknél még nem lehetnek meg a sikeres szemlélés biztosítékai. A jövő tanítóképzője csak a III. osztályos növendékekről tételezi föl a sikeres hospitálás lehetőségét. Hogy e látogatást a III. évesek minő csoportokban, meddig, mire figyelve végezzék, valamint a IV. évesek a gyakorló-iskolán kívül más népoktatási (esetleg emberbaráti) intézetek látogatását minő vezérelveken nyugvó terv szerint végezzék: mindezen titkokat a készülő *Utasítás* fogja előttük föltárni. És szükséges is, hogy föltárja, különben igen könnyen az a nézet veszi bele magát az ifjuság közszellemébe és öröklődik át nemzedékről nemzedékre, hogy a gyakorló-iskolai hospitálás voltaképen egy-egy fél hétig tartó s az iskolai év elejétől a végeig úgy ötször-hatszor ismétlődő *csöndes vakációzás*. Ugyanaz az *Utasítás*, föltevésém szerint, a IV. éves növendékektől meg fogja követelni, hogy az *órarend* és *tanmenetek* elkészítésében megkivántató gyakorlatosságot csakugyan *gyakorlás* útján fogják megszerezni, nem pedig úgy, a mint itt-ott manapság szokás, azaz: a gyakorló-iskolai tanító részéről, akkor a mikor és úgy a hogy összeállított s egyik növendék-rajtól a másiknak év elején átszolgáltatott jegyzetek, mintak *egyszerű lemásolása* útján. A IV. évesek tanítási gyakorlataival kapcsolatban újból felelevenítem amaz óhajtatásomat, melyet a *Magyar Tanítóképző*-ben már 1886-ban kifejeztem volt, hogy t. i. a tanító-növendékek a gyakorló-iskola évről-évről vizsgálatán is közreműködjenek. Okaim ugyanazok, melyeket akkor érintettem.

4. A magyar nyelv- és irodalom oktatására nézve mai tervünk és a jövő tanítóképző terve között nagyobb és régóta kívánatos eltérés

észlelhető. Ugyanis: a *javaslat* a fő olvasmányokat mind a négy osztályra nézve közelebről — tehát nemcsak homályos általánosságban jelöli meg; a nyelvtanból ama részletekre fordított kiváló figyelmet, melyek a magyarosság főbiztosítékai; a *stilisztikának* az általános (az olvasmányok stilusbeli kellékeinek a szemlélésére, szépségeinek az élvezésére képesítő) részét már az I. osztályban feldolgoztatja; kellő gondot fordít a szó- és írásbeli előadás gyakorlására, egyfelől a fejtegetendő és intézendő olvasmányok, másfelől a készítendő fogalmazványok tárgyának, számának megjelölése által; különösen az olvasmányok megjelölésével alkalmat szolgáltat a javaslat arra, hogy a tanító-növendék a IV. évig új és legújabbkori költőinkkel, valamint műprózánk legkiválóbb művelőivel a maga legtermészetesebb rendje és módja szerint, azaz: főműveiknek vagy ezek egyes kimagasló részeinek előzetes olvasása, tanulmányozása útján megismerkedjék és így nemzeti irodalmunk története reá nézve ne csupán a képesítő vizsgálat alkalmára bemagolt név-, cím-, adathalmaz legyen. A poétikának a könnyebb része (lantos, leiró, tanítóköltés, a kisebb elbeszélő fajok, t. i. a románcz, ballada) a II. évben, a legerjedelmesebb, szövevényesebb fajok (eposz, regény, novella, dráma és alfajai) a III. osztályban, a retorikának a könnyebb (a leiró, elbeszélő prózai műfajokkal foglalkozó) részei megint a II.-dik, a növendék nagyobb fejlettségét föltételező részei (értekezés, szónoki művek) a III. évben kerülnek tárgyalás alá. A mi a közéleti iratokból a *levelezést* illeti: ebből — nézetem szerint — már az I. osztályban ismertethető, gyakorolható lenne a bizalmas levelezés, hogy az üzleti és felsőbb levelezés a II. osztályra maradjon; esetleg az üzleti levelezést kapcsolatba lehetne hozni a IV. osztályban akár a *könyvviteltannal*, akár a *nemzetgazdaságtannal* ama részével, mely a *forgalomról*, ennek élénkítő eszközeiről beszél. Ugyancsak a közéleti iratok egyik alosztályát alkotó u. n. *ügyiratok* helyesen vannak úgy csoportosítva, hogy egyik részök (nyugtatóvány, elismervény stb.) a II. osztályban, másik csoportjuk a köz- és magánjogi ösmeretekkel kapcsolatosan, harmadik csoportjuk a könyvvitelnél, tehát mindenik a maga természetes helyén kerüljön tárgyalás alá. Az ügyiratoknak egy csoportjáról nincs említés, sem a mostani tervben, sem a javaslatban; pedig ezek *per eminentiam* tanítóiak. Ezek az u. n. *tanítói jelentések*, melyeket a tanító, hol rendes időben (isk. év elején, közepén, végén), hol rendkívüli körülmények között, most fölszólításra, majd saját kezdeséből, most az iskolaszék, majd a tanfelügyelőség előtt köteles megtenni. E körülmények meggondolása eredményezte, hogy ez ügyiratot «*Magyar Fogalmazó*» című munkámban fölvegyem. Szükségesnek látom, hogy ez ügyirattal a jövő tanítóképzője foglalkozzék és pedig a IV. osztály tárgyai között, a hol a *magyar népoktatás szervezetében* a hivatalos írományok ösmeretetendők.

5. A *német és hazai más nyelvek* közül a némettel, gondolom, végeztem. A mi a *hazai más nyelveket* illeti: ezekről óhajtok egy-két szót ejteni. Távol attól, hogy előre megbízhatlansággal vádolnám a néptanítói pályára készülő ama fiatal nemzedéket, mely nem magyar emlíőn táplálkozott: fájdalom, még jó ideig fennáll ama szükségesség,

hogy tanítóképzőink helyzete s rendeltetése szerint a nemzetiségi nyelvek elsajátítására magyar anyanyelvű fiatalaink vállalkozzanak. A kit viszonyai, képessége erre alkalmassá tesznek, az előtt nem hallgathatom el erős meggyőződésemet, hogy *e vállalkozással és a vállalt munka lelkiösmeretes végzésével fajunk, hazánk leróhatlan örök hálájára fognak érdemesülni*. E néhány sorban egyszersmind azokkal is végeztem, kiket az a gondolat tart rajongásban, hogy az elemi tanítóképzés nálunk már a holnapi naptól kezdve az egész vonalon magyarul menend.

6. A történettanításnál, mint elébb is említettem, nagyon helyesnek tartom a *javaslat* ama újítását, hogy a hazai és világtörténelmet egymással szerves kapcsolatba hozza s a II. és III. osztályban az oktatás központjául a hazai történelmet tekintvén, a világtörténelem ama részeit, melyek a hazával lazább vagy épen semmi kapcsolatban nem állanak (pl. a Hohenstauffok szereplése Olaszországban, Francia- és Angolország 100 éves háboruja stb.), csak alig érinti vagy teljesen mellőzi. Hasonlóan jóleső érzést ébreszt lelkünkben annak látása, hogy a javaslat nemzetünk történetét ama pontig hozza le, melyen megállapodva láthatjuk, hogy Európa legutóbbi, több, mint 20 éves békés fejlődésének irányításában a *mi* hazánknak, a *mi* intéző térfiainknak is kiváló szerep jutott.

A köz- és magánjogi disciplinából nem látom a *javaslatban* a közgazdasági és oktatásügyi közigazgatásra vonatkozó részleteket. Azonban ez csak első tekintetre látszik így. Ugyanis: a leendő néptanítónak nem jogi szaktanulmányokat kell tennie, hanem csak a szakmájával szorosabb kapcsolatban álló jogi ösmeret-részleteket megszereznie. Ezeket pedig a IV. évfolyamon egyfelől a «Magyar népoktatásügy szervezete», másfelől a «Közgazdaságtan» révén egész biztosan hozzászerezheti az «Alkotmánytan» stb. cím alá összefogott és külön úgy is elsajátítandó ismeretsoporthoz. Hogy ezt a *javaslat* is így óhajtja: kivehető amaz intézkedéséből, mely szerint a «*pénzügyi közigazgatás*»-ról szóló közjogi részt, mely mostani tervünk szerint az alkotmánytannal van kapcsolatban, a tárgyak között meglevő vérokonság alapján a «*közgazdaságtan*»-hoz csatolja.

7. Mai tanítás-tervünknek a *földrajzzal* foglalkozó része annyira sovány, hogy csak a csontja s a bőre. Nagyon helyes és üdvös újítás, hogy e tárgynál a jövő tanítóképzője a jövő néptanítója előtt új és mélyebbrelhető nézőpontokat óhajt felnyitani s a népiskolai anyagnak módszeres feldolgozását akkorra (a III. évfolyamnak a végére) hagyja, midőn a tanító-növendék lelke az anyagnak, főleg a hazainak gyakorlott szemmel vizsgálásában kellő jártasságot szerzett. Azt is egészen helyesnek tartom, hogy a tanító-növendék a térképeknek, térképrészleteknek ne csak a füzetekben, hanem főleg az iskolai táblán leendő gyors és biztos előállításában is megszerezze a kellő gyakorlottságot. Mert ha azt akarja, hogy a tanítása megfeleljen a tömegtanítás követelményeinek: az új anyagot neki is majd így kell bemutatnia tanítványai előtt. — Úgy félfüllel azt a *nehézményt* hallottam a *javaslat* e pontja ellen, hogy: «Minek a tanítóképzőben a földrajztanítást egyenesen a csillagászatival kezdeni, melyet mostani tervünk a II. évfolyam végére

utal?» De hát Uramfia! a tanító-növendék csak a képzőben kezd-e szerezni földrajzi ösmereteit? Hát az elemi iskolában semmit sem szerzett? És ha igen, hát a felső nép-, a polgári-, a középiskolában sehol sem volt módja az elébb szerzeteket folytatni, bővíteni, felújítani? Vagy talán az a gondolat motoszkál a fejünkben, hogy: «A tanítóképzői oktatás legyen a népiskolainak előképe!» s ez okból a tanítóképzőben egyebek mellett a földrajz-tanítást is kezdjük ott, a hol a népiskolában, t. i. az iskola-teremben való tájékoztatással stb.? Hát ezelőtt úgy 15 vagy hány esztendővel magam is hallottam ez elvet hangoztatni. És megszívlelendő ama pedagógiai kegyes óhajtság: «Vajha mindnyájan úgy tanulhatnánk, úgy tanulhattunk volna, a mint magunknak is tanítanunk kell!» Szép lenne biz' ez, ha úgy lehetne! De ha egyszer nem lehet! Hol az idő a IV évfolyamos tanítóképzőben arra, hogy mindazt az anyagot, melyre a néptanítónak szüksége van, a tanító-növendékekkel elemi népiskolaias módon tudjuk elsajátíttatni? Még ha a tanító-növendékeinknek úgy két, három év alatt leendő előkészítésével is magunk foglalkozhatnánk!... De így! Fiatalabb néptanítóink működését az utolsó 15 év alatt élénk figyelemmel kísértem, hogy vajjon a magyar nyelvtan népiskolai anyagát olyan módszerrel adják-e át a tanítványaiknak, a mint én velök a megfelelő tanítóképzői anyagot közöltem. És azt észleltem, hogy nem biz' azt, hanem úgy, a mint vezérkönyveik alapján a gyakorló-iskolában megkezdették és a mint — ugyanezen nyomon haladva — magukat néhány év előtt e tárgyban *beletanították*. Ergo: a földrajznál is leghelyesebb a tanító-növendéket, már megszerzett ösmereteire támaszkodva, az összes népiskolai anyag fölött való önállóságra emelni, a mit a javaslat nyomán egész biztossággal eszközölhetni — továbbá velök a legjobb vezér- és gyakorló- stb. könyvekből álló *puskákat* és így az anyagot és közlése módját megösmertetni. A többi aztán nem a mi dolgunk, hanem részben az övék, részben a működésök ellenőrzésére hivatott hatóságoké. Tessék csak tehát a tanítóképzői földrajz-tanítást majd annak idejében a javaslatból világrajövendő új terv szerint a *csillagászati földrajzzal* kezdeni, mert bizony ez a jövő tanítóképzésének semminemű kárára nem leend.

8. A mint neszelem, a miatt is kezdünk nyüzsgölni, hogy minek a *számtant* a tanítóképző I. osztályában az algebrával kezdetni, mint a javaslat óhajlja? Kényelmesnek, igaz, kényelmesebb lenne az az orosz számológép, a számológoczkák, vagy valamely más alkalmas masina segítségével a tizes számkörön kezdeni — mintha tanítóképzői növendékeink az elemi iskolai I—IV. meg a többi előkészítő-iskola osztályai-ban számtannal sehol sohasem foglalkoztak volna — és így eregélni tovább, míg a tanulmányoknak valaha, valahol és valahogyan a végére jutunk. Miután pedig tanítónövendékeink nem kezdők, nem szabad, hogy azok legyenek a matematikai ösmeretekben: éppen jövő élet-hivatásuk követeli meg, hogy addig szerzett számtani ösmereteiket általánosítsuk, mélyítsük s a jövő néptanítóival ne csak a számtani műveletek szabályait bifláztassuk be, hanem, a mi fődolog, agyrendszerüket a matematikus gondolkodás műveleteinek a végzésére kellően figyelmeztetté tegyük. E cél elérését biztosítja a javaslat egyfelől a

számtan tanításán tervezett változtatás, másfelől meg az által, hogy a növendéknek föltehetőleg meglevő előismereteire támaszkodva, a geometriának az elemibb részeit a képzőnek már az I. osztályában feldolgoztatja. A geometria tanításának e korábbi elővétele azt is lehetővé teszi, hogy a mennyiségtani disciplinának a gyakorlati életben közelebb álló részlete (könyvvitelten) a népiskola mennyiségtani anyagának a feldolgozásával együtt a maga természetes helyére, a tanítóképző befejező tanfolyamának a végére jöhessen.

9. A természettani tárgyak általános tagozódása, úgy találom, hogy a javaslatban helyesebb, mint mai tanítástervünkben. U. i. a kémia tényleg közelebbi kapcsolatban áll az ásvány- és növénytannal (szerves, szervetlen, szerves vegytan), mint a fizikával. Az is célszerűbb, hogy a javaslat — a tanítónövendék előzetes ismeretei tekintetbevételével a növény- és állattant nem két évre szórja el, mint mostani tervünk, hanem az első évben a különböző évszakok szerint csoportosított növénytani, a másodikban, ugyanígy, az állattani ösmereteket nyújtja. Kiválóan gyakorlati irányú intézkedése a jövő tanítástervének, hogy a *gyógyító-növények gyűjtésének, szárításának, értékesítésének ösmertetését* is figyelembe ajánlja. Ez intézkedést az elkészítendő utasítás, remélem, azzal egészíti ki, hogy a népiskolai kertnek egy kis növénykertté leendő berendezését is követelni, vagy legalább szorgalmazni fogja. Már tervünk a tanítóképző III. és IV. osztályos növendékeiről a fizikai és kémiai termekben végzendő kísérletezéseket megköveteli ugyan, de itt meg is áll. A javaslat a jövő tanítónövendékétől a gyakorlóiskola s e révén a népiskola kémiai, fizikai felszerelésének ismeretét s a használatokban való jártasságot is megköveteli. És helyesen. Mert a tanítóképzőnek, mint magasabb intézetnek ilyenmű felszerelése értékesebbek, összetettebbek, a kísérleteket — mondhatni — maguktól csinálják ugyan, de azonkívül, hogy beszerzésük lehetetlenség, szerkezetük bonyolultságával a népiskolai növendék figyelmét elszórják. Ellenben az egyszerűbb, olcsóbb s tehát megszerezhető készülékek a kísérlet sikeres végzésére nagyobb pontosságot, ügyességet, gyakorlottságot követelnek a kísérletező leendő tanító részéről. Ezeknek a kezelésében kell tehát mindenkiféle gyakorlottságot szereznie. A felszerelés alapos megismerése egyszerűs mind az iránt is kellően tájékoztatja a jövő néptanítóját, hogy melyek azok a legegyszerűbb ilyenmű eszközök és készülékek, melyeket iskolája számára be kell szerezetnie, melyeket lehet magának elkészítenie s a meglevőket hogyan kezelheti, gondolhatja úgy, hogy hosszú időn át használható állapotban maradjanak. Szeretnék egy részletes kimutatást megpillantani arról, hogy a néhai Gönczi Pal közvetítésével beszerzett és tekintélyes főösszeget képviselő gyakorló-iskolai- és népiskolai ugyanilyen felszerelésekből jelenleg hol, hány, minő állapotban található?

A természettudományi tárgyakkal szoros kapcsolatban álló *gazdasági gyakorlatokra, gazdaság-kertésztanra, közgazdaságtanra* vonatkozólag röviden a következő szavaim vannak: Nagyon helyesen teszi a javaslat, hogy a gazdasági gyakorlatok egyes csoportjait elősorolja. De az, hogy az elszámolt munkák mindenikét az ott megnevezett osztályok végezhessék, bajosan lészen eszközölhető. A tömegével végzendő és

időhöz kötött munkákat eddig is az összes növendékseregnek egymást fölváltó csoportjai végezték, jövőre is azok fogják végezni. Találkoznak másfelől olyanok is, melyeket egyes osztályok egészen a keretül szolgáló javaslat szerint végezhetnek. Részemről két körülményt óhajtánék a terv végleges szövegezésénél figyelembe vagy az Utasítás szövegébe fölvétetni: *a) az ilyen gyakorlatokra osztályonként fordítható heti óramaximum és minimum meghatározását, hogy legyen az intézet igazgatójának, szaktanárának mihez szabnia; b) tanítóképzőknél egyes csemete-, tanítónőképzőknél egyes veteményes tábláskáknak az intézeti növendékek között már első éves korukban leendő kiosztását, hogy közöttük a kerti gazdaság végzésében bizonyos nemes verseny fejlődhessék.*

10. A javaslatnak a *művészeti tárgyakkal* foglalkozó részéről a következő sorban kívánok megemlékezni: *írás, rajz, testgyakorlás, énekzene.* Az írástanításra szánt heti $1\frac{1}{2}$ órát kissé kevésnek vélem. Az intézetbe lépő növendékeknek az igaz, mindenike tud írni. De még hányféleképpen! Az írástanítónak iskolájára gyakorolt hatását akkor mondhatom eredményesnek, midőn ki tudja eszközölni, hogy minden tanítványa egyformán írjon. Az egyori cseh muzsikás azt hirdette, hogy a kik semmit sem tanultak hárfázni, azokat havi 5 forintért, a kik igen, azokat havi 10 forintért tanítja. «Miért?» — kérdezték tőle. «Mert a kik valamit tanultak, azokat előbb vissza kell tanítani, hogy semmit se tudjanak és csak aztán lehet velük a tanulást legelülről kezdeni.» Ezért vélem én, hogy az a heti $1\frac{1}{2}$ óra a mi intézeteinkben írástanításra egy kissé kevés. Különben egy kis üdvös szigor a tanár, egy kis buzgóság a tanítvány részéről itt is meglepő eredményeket képes előidézni. Igazán helyes intézkedésnek tartom, hogy a jövő tanításterve az iskolai táblára való írás, rajzolás gyakorlását a tanítónövendékektől már az I. osztálytól kezdve mindenütt megköveteli. E tárgyakat a népiskolában neki is így kell tanítania. Szükséges tehát, hogy a munka ilyen végzésében magának is meglegyen a kellő gyakorlottsága. E gyakorlatokat már 1886-beli hozzászólásomban szorgalmaztam volt, valamint azt az intézkedést is, hogy a tanítónövendékek magukat a szépírásban a tanfolyamnak mind a négy éve alatt gyakorolják. Örömemre szolgál, hogy e czélt a jövő tanítóképzője megvalósítani törekszik. Azt a törekvést is helyesnek tartom, hogy a javaslat a növendékek ilyenféle munkáinak ellenőrzésére az egész t. kart utasítani óhajtja. Egyúttal remélem, hogy e figyelmeztetést a jövő tanításterve vagy legalább az Utasítás a képzőintézeti tanításnál megkívánható írásbeli dolgozatok, előszóbeli feleletek *nyelvtani helyességének* az egyetemes ellenőrzésére is ki fogja terjeszteni. A javaslatban nincsen fölvéve az *emlékezet után való rajzolás és ennek (főleg az iskolai táblán való) gyakorlása.* Miután a néptanítónak ilyen rajzok előállítására számtalan alkalma nyílik: szükséges hogy előállításukban a jövő néptanítója is kellő gyakorlottságot szerezzen. Azt is figyelmébe szeretném ajánlani a jövő néptanítójának, hogy magát az iskolai táblára készítenő rajzoknak ne csak pontos, tiszta, hanem a lehetőleg gyors előállításában is szorgalmasan gyakorolja. Az ilyen képek oktatásbeli értékét főleg azzal fokozhatni, ha előállításuk a tanítvány szemelättára történik. De az egész

rajz voltaképen csak *segítőeszköze* lévén a tanításnak: előállítás, nem szabad, hogy sok időt lefoglaljon, mert így az érdemleges tanításnak keli rövideget szenvednie.

A javaslatnak a *testgyakorlásra* vonatkozó része kellő figyelemmel van amaz újabb intézkedésekre, melyek ifjuságunk testi nevelése körül 1900 óta történtek, értem az *iskolai játékokat*, melyek elemi és középiskoláinkban, mint az eddigi tornatanítás nélkülözhetetlen kiegészítői maguknak helyet követeltek s e helyöket a jövő tanító- és tanítónő képzőinél is el kell hogy foglalják.

A *zenei tárgyakra* nézve kétségtelen érdeme a jövő tanítástervének, hogy a feldolgozandó anyagot, az elérendő célét a disciplina minden ágánál részletesen megjelöli, míg mostani tervünk mindezekkel alig 30 garmond sorban végez. Az is egészen czélszerű újítás, hogy a javaslat a zeneelméleti ösmeretet s begyakorlását, megszilárdítását a hegedűn, zongora- orgona órák alatt u. n. *csendes foglalkozás* (magánfoglalkozás) útján kívánja eszközölni, tehát számukra külön órát kiszakíttatni nem óhajt, valamint az, hogy az egyházi ének, zene tanulását nem tekinti kötelezőnek, hogy a gyakorlóiskolai növendékek bevonásával vegyes karok alakítására, begyakorlására is alkalmat kíván szolgáltatni és végül, hogy a társas zene művelésénél olyan hangszereket kíván használni, melyeknek játszása a tanítóképzőnél *ex offo* előfordul és így a játszásukban való gyakorlottság megszerzésére a növendéknek külön időt fordítania s tehát ezt a többi (a rendes) tárgytól úgyszólva elcsipkednie nem szükséges. — A mi különösen az énektanítás anyagának *módszeres feldolgozását* illeti: arra, mint az irodalmunkban csekélységgem részéről képviselt módszertől teljes mértékben elütőre kiterjeszkedni, jelen alkalommal nem érezhetem magam följogosítottnak.

Itt még csak egy kapcsolatos kérdést vagyok kénytelen fölvetni, U. i. az 1874. évi okt. 26-ról 26173. sz. a. kelt min. rendelet azt mondja, hogy a tanítóképzőbe jelentkező és törvényszabta előkészültségű minden növendéket fel kell venni, tekintet nélkül a zenei hallására. A fennálló képesítővizsgálati szabályzat azt mondja, hogy a vizsgálat egyetlen tárgya alól sem lehet senkit fölmenteni. A mi tanítóképzőnknek — már mint a székely-keresztúrinak — meg van az a kiváltsága, hogy a máskülönbbe bevaló növendékeket *zenei hallásból* felvételi vizsgálatnak vethesse alá. E különös kiváltság alapján akárhány kiváló osztályzatu növendéket utasítottunk már vissza fogyatékos zenei hallás (énekképesség) miatt és vettünk fel növendékeket a «*Csikorgó*» familiából, kellemetes lévén az ő éneklése. És vajjon melyik lesz nagyobb nyomoruság a jövő népnevelésre nézve, az-e, ha a tanító, növendék korában, énekelni, vagy az, ha tanulni nem képes. Énekelni nem okvetlenül minden néptanítónak kell tudni. A mely iskolánál pl. két tanító van alkalmazva, ott elég, ha egyik tud énekelni. És annak sem kell minden énektanítási órán tolyvást énekelnie. És ha mindjárt kellene is: ott a hegedű, ott a harmonium. E bajon, ez összevisszaságon valahogyan segíteni kell akár a *tanítástervnek*, akár a *felvételeket* vagy a *képesítést szolgáló rendeletnek* valamely czélszerű intézkedése által.

Ezek után sietnem kell e közlemény befejezésével, a mit mívelek is annak a kijelentésével, hogy Országos Közoktatási Tanácsunk Állandó Bizottsága e javaslat megalkotásával a jövő tanítóképzése érdekében teljes elismerésünkre méltó, derék munkát végezett.

Hogy az említett munka nyomán termő gyümölcsre jogosan csak minő hátralevő teendők sikeres végzése után számíthatunk: arról óhajtok befejező közleményemben röviden megemlékezni.

Sándor Domokos.

A tanítóképzőintézeti tanterv magyar nyelvi része.

Tisztelt Választmány!

Az elnökség megbízásából nekem jutott a megtisztelő feladat, hogy a tanterv javaslat magyar nyelvi részére vonatkozólag véleményt mondjak, javaslatokat tegyek.

Az idő rövidsége nem engedte meg, hogy a mélyen tisztelt elnökséget arra kérjem, hogy más előadóról gondoskodják, s azért most kénytelen vagyok álláspontomat a tantervvel szemben kifejteni, habár az úgy a jelenlegi tervekkel, valamint az eddigi javaslatokkal szemben merőben ellentétes. Kötelességet vélek teljesíteni önmagammal szemben, ha véleményemet most kimondom, de természetesen éppenséggel nem kívánom, hogy nézetemben mindenki osztozzék. Nagyon örülnék azonban, ha fejtegetéseim másokat is hasonló irányú elmélkedésre indítanának.

Igyekszem álláspontomat a lehető legrövidebben kifejteni.

Eddig a pedagógiai tárgyakat vitattuk meg, azaz azon tárgyakat, melyek a tanítóképzőt a szakszerűség jellegével ruházzák föl. Mindnyájunk kívánsága az, hogy a tanítóképző minél inkább szakiskolává fejlődjék, s minél szakképzettebb tanítókat szolgáltasson. Másrésről azonban megkívánjuk a tanítótól, hogy kellő általános műveltséggel is legyen ruházva, s e tekintetben a középiskola mértéke lebeg szemünk előtt. Körülbelül *annyit akarunk nyújtani az általános műveltség tárgyából, a mennyit a középiskola nyújt.* Fontosnak tartom ezt az elvet azért, mert további fejtegetéseimet erre alapítom.

Az első tárgy az általános műveltség tárgyai közül: a magyar nyelv és irodalom. A cél, melyet a javaslat a magyar nyelv és irodalom számára kitűz, helyesnek tartom, azonban sem az anyagot, sem annak illeten felosztását nem találom a legmefelelőbbnek.

Az anyag formális szempontból van csoportosítva. Habár nézetem szerint a tárgyi szempontoknak kellene dominálni úgy itt, mint a középiskolai tantervben, minthogy mind a mellett az új középiskolai tanterv is formális szempontok szerint jár el, tartsu meg itt is ezt a menetet.

A javaslat az első osztályba rendszeres nyelvtant és stílisztikát oszt be, a második és harmadik osztályra poetikai és retorikai elemeket,

a negyedik osztályba az irodalom történetét és a népiskola magyar nyelvi anyagának módszeres feldolgozását.

Kérdem már most, vajjon micsoda szempont kívánja az anyagnak ilyen felosztását? Talán a szakszerűség? Vajjon miért kell a tanítójelöltnek az első osztályban ismét a nyelvtant tanulnia, a melyet már kétszer kezdett tanulni, s nemcsak az elemi iskolában, hanem a középiskolában is három éven át tanult?

Nem fogadhatom el azt a feleletet, hogy *nem tudja*, mert ha a középiskola becsületesen végezte feladatát, *tudnia kell*. És mi történik azzal a tanulóval, a ki a középiskolát folytatja? Ha elfogadnók azt az alapot, hogy a három grammatikai év alatt a nyelvtant meg nem tanulta, akkor az ilyen tanuló be fogja fejezni tanulmányait a nélkül, hogy a nyelvtant tudná, mert a középiskola többé nem tanítja. De egyébként sem tartom helyesnek, a kivételeket figyelembe venni, s tanszert készíteni, tekintettel a mulasztásokra s az emberi gyarlóságokra.

Nagy pedagógiai hibának tartom, hogy a különböző iskolanemek tantervei között semmi összefüggés és harmonia nincs, hanem minden iskola önmagában zárt egészet alkot, s nincs tekintettel a másikonak működésére. A középiskola minden tantárgyat újra kezd, a népmeséket kezdi olvastatni, melyeket a gyermek már az elemi iskolából ismer, a nyelvtant előről kezd; tanítja, mi a magánhangzó, mi a mássalhangzó stb. A tanítóképző most már harmadszor akarja ujrakezdeni a munkát. Természetes, hogy a tanuló nagyon unja már újra tanulni ugyanazt, a mit már kétszer tanult, s a miről azt hiszi, hogy már tudja. Hiszen eddig is nyelvtant és stilsztikát tanult. A leányok ugyan tanultak egy kis poetikát és irodalomtörténetet is, de ez korántsem nyugszik olyan széles alapokon, mint a középiskola ilyenmű tanítása. Nagyon kitűnő tanítónak kellene lenni, a ki ezek után is érdekesen tudná a tanulót a nyelvtanra tanítani.

De azt állíthatná valaki, hogy ez a nyelvtani és stilsztikai tanítás egészen más mint az eddigi, mert most magasabb szempontokból s a tanítóképző céljainak, a szakszerűségnek megfelelőbben fogja tanulmányozni ugyanezt a tárgyat. Nagyon helyes ez a vélemény. Kérdem azonban, lehet-e tizenöt éves gyermekeknek ilyen magas szempontokat adni, lehet-e az anyagot, a szakszerűség szempontjából tárgyalni, mikor még a tanítás módjára nézve a gyermekben semmiféle eszmék nem képződtek, mikor még csak most kezdi képzőintézeti tanulmányait s csak a második évben fog hozzá igazán a pedagógiai tanulmányokhoz? A népiskola nyelvtani anyagának módszeres feldolgozását pedig csak a negyedik évben fogja tanulni.

E szerint a szakszerűség szempontja nem azt kívánja, hogy a nyelvtan az első osztályban tárgyalassék, hanem azt, hogy a *negyedik osztályba* tétessék, mikor a tanuló már érettebb elmével nézi a dolgokat, mikor már valóban kaphat magasabb szempontokat, mikor már beszélhetünk a nyelvtani ismeretek felhasználása módjáról is a népiskolában s mikor a magyar nyelvi anyag módszeres feldolgozását tanulja. Ekkor foglalkozzék újra a magyar nyelv rendszerével.

Az első osztályt a középiskola folytatásának kívánom tekinteni. Ma már bátran lehet annak tekinteni, mert a növendékek, kik a képző első osztályába lépnek, rendszeren végeztek már legalább négy középiskolát vagy polgári iskolát. Hogy eddig nem így osztották be az anyagot, azt a képzők történeti fejlődése magyarázza. Tudjuk, hogy azelőtt elég volt az elemi iskola végzése ahhoz, hogy valaki a képzőbe mehessen, sőt, a felvételi vizsgálat is. Eszerint a képző nem számíthatott arra, hogy a jelölt hozzon magával valamit, hanem feladatának tekintette megadni mindazon ismereteket is, a miket neki később, mint tanítónak majdan közölnie kell. Innen van az, hogy a régi képzőben jó részt ugyanazon tárgyak szerepelnek, melyek az elemi iskolában, csak kissé terjedelmesebben. A tanítóképzők színvonalát azonban a középiskolák színvonalára akarjuk emelni; növendékeinket a középiskolák negyedik osztályából kapjuk, folytassuk tehát ott, a hol a középiskola elhagyta. E mellett szól az általános műveltség szempontja, e mellett szól az érdeklődés fentartásának fontos momentuma, s e mellett szól a szakszerűség szempontja is

Első javaslatom tehát az: *a rendszeres magyar nyelvtan vétessék ki az első osztályból s helyeztessék át a negyedik osztályba.*

Ezzel kapcsolatosan már most természetesen az a kérdés merül fel, mi legyen az első, második és harmadik osztály anyaga?

Az előadottakból önként következik, hogy az nem lehet más, mint retorika, poétika és irodalomtörténet. *A stilisztikát elejtendőnek vélem,* egyrésztől azért, mert nem régiben tanútták, másrészt azért, mert fontosabbnak tartom a gyakorlati stilizálást, mint a stilus kelleikének elméleti tárgyalását, s a mennyiben erre szükség van, az a retorika keretébe illeszthető. Franciaországban például nincs is stilisztika, mert ez a retorikának egy része (elocutio), pedig a francziák igen jó stilisztikák.

A magam részéről a poétikát tenném az első osztályba, mert könnyebbnek tartom, mint a retorikát, s a tanulókra nézve érdekesebbnek. Ez esetben a retorika kerülné a második osztályba, s az irodalomtörténet a harmadikba. De nem zárkozom el a tisztelt tagok másféle nézete elől sem, s lehet retorikával kezdeni az első osztályt, a mely így teljesen megfelel azután a középiskola ötödik osztályának. Sőt lehet, mint azt a javaslat is teszi, a kettőt ösze is vegyíteni. Bármilyen felosztást is fogadjon el a tisztelt választmány, *a második osztály heti négy órájából egyet okvetlenül le lehet foglalni a lélektan számára,* mert az anyagot könnyen lehet úgy csoportosítani, hogy az heti három órában elvégezhető legyen.

Az irodalomtörténet a harmadik osztályra jut, a mi azért is helyesebb, mert *ez legalább teljes esztendő,* míg a negyedik osztály éve csak nyolcz hónapnak vehető s a tanulókat a képesítő foglalkoztatja.

Második javaslatom tehát az, hogy *az első és második osztályban retorikai és poétikai részleteket tanítsunk, a harmadikban pedig irodalomtörténetet.*

Áttérek már most ezekután az olvasmányokra, minthogy ezeknek az elméleti rés szel kapcsolatosnak kell lenniök.

Ha az olvasmányok azon kánonát vizsgáljuk, melyet a tanterv-javaslat megállapít, azt tapasztaljuk, hogy az első osztály számára jó-részt olyan olvasmányok vannak kijelölve, a melyek a középiskola *alsó* osztályai számára valók. Az olvasmányokkal is úgy vagyunk, hogy azok némi variációval minden tantervben ugyanazok. Mesék, mondák szerepelnek a népiskolában, a középiskola első és második osztályában és a képző első és második osztályában is.

Mesék és mondák a képző első osztályában már csak két okból szerepelhetnek: 1. Vagy azért, hogy a poetika vagy irodalom tárgyalásához anyagot szolgáltatassanak, 2. vagy azért, hogy a tanítójelölt azoknak a tárgyalását megtanulja. De tisztán gyönyörködtetés, a tárgy iránt való érdeklődés szempontjából nem. Az első osztályban pedagógiai feldolgozásról nem lehet szó, mintbogy a tanuló még semmiféle pedagógiai vagy didaktikai elvekkel meg nem ismerkedett. A poetika a második osztálynak lévén anyaga, ebből a szempontból a mesék, mondák, legendák stb. ott vannak helyén. Ha a poetikát az első osztályba viszsziük, akkor természetesen az olvasmányokat is ennek megfelelően valogatni.

De más okból is kifogásolható az olvasmányok azon kánona, melyet a tanterv megállapít. Kérdem, vajjon csakugyan az ott megjelölt olvasmányok azok, melyeket minden művelt magyar embernek, vagy mondjuk, művelt magyar tanítónak ismernie kell? Vajjon nem maradt-e el olyan darab, mely csakugyan műveltségünk eleme, s vajjon nincs-e benne olyan, melyet nem okvetlenül kell ismerni?

A ki nem olvasta a «Kerekes Izsák» című népballadát, Baksei munkáit, vagy Horváth Mihály «A kereszténység első századai Magyarországon» című művét; az nem lehet művelt magyar ember, sem jó tanító? Ezt nem merném állítani.

Nem sorolja fel azonban a tanterv a kötelező olvasmányok közt sem a *Hymnus*-t sem a *Szózat*-ot. Vagy ezeket nem kell ismernie minden művelt magyar embernek, s nem kell tudni magyarázni minden jó tanítónak?

Azt válaszolhatja valaki erre, hogy ezeket tanulnia kellett a középiskola alsó osztályaiban. Ámbár ott sem találom megemlítve épen ezeket a költeményeket, de ha a terv ezt föltételezi, miért kívánja újra olvastatni «Kőműves Kelemenné»-t, Arany «Szt László»-ját, melyeket szintén tanult a középiskola első osztályában, Petőfitől «A jó öreg korcsmáros»-t, «A puszta télen» című költeményt s Tompától «Diósgyőr»-t, melyek a középiskola tantervében a második osztályban fordulnak elő. Ha itt eltekint a terv attól, hogy ezek már előfordultak, akkor bizvást eltekinthetne a *Szózat*-nál és *Hymnus*-nál is, melyet még szükségesebbnek tartok, mint az itt említett költeményeket.

Általában az a tapasztalásom, hogy az olvasmányokat a tantervek nem elég körültekintéssel jelölik meg. Ennek eredménye az, hogy a tanulók némely művet háromszor is elolvasnak, míg más, talán fontosabb olvasmány egész tanulói pályájukon egyszer sem fordult elő. Nagyön helyeslem az olvasmányok megjelölését, de csak akkor, ha valóban azok jelöltetnek ki, a melyeknek ismerete elengedhetetlen, s

ezekben oly fokozat állapítatik meg, mely az elemi iskola első osztályánál kezdődik, s végig vezet különböző iskolák valamennyi osztályán ismétlés nélkül.

A tanítóképzőben a már előre bocsájtott elvek szerint csak két-féle körből vehető az olvasmányok kánona: vagy a középiskola *felső* osztályainak szánt olvasmányok köréből (ezt az általános műveltség szempontja kívánja), vagy a népiskola számára kijelölt olvasmányokból, a szakszerűség szempontjából, hogy ezeket jól megértse s tárgyalni megtanúlja. Nincs azonban helye a tanítóképzőben a középiskolák, polgári iskolák és felsőbb leányiskolák *alsó* osztályaiból vett olvasmányoknak.

Lehetne még válogatni a magyar írókból olyan részleteket, melyek pedagógiai szempontból érdekesek. Ez azonban szintén nehéz dolog, mert előbb irodalmunkat ebből a szempontból is tanulmányozni kellene, s ezt tudtommal még eddig senki sem tette meg. Azt az adatot például, melyet irodalomtörténeti könyveinkben találhatunk, hogy Eötvösnek «Nővérek» című regénye pedagógiai szempontból érdekes, tévedésnek tartom. Nem érdekesebb az e szempontból más regénynél, például a «Karthausi»-nál. Azonban mindenesetre van Eötvös művei között olyan, a mely a nevelés szempontjából különös érdekekkel bír, s lehetne találni más írónál is ilyeneket, mint például Faludi (Nemes úrfi, Nemes asszony, Erkölcsi oktatások), Kazinczy, Fáy András, Széchenyi, Csengery Antal munkái között.

Míndezekből látszik, hogy korántsem oly könnyű dolog az olvasmányok kánonát megállapítani. Csak azon elveket akartam röviden jelezni, melyeket e megállapítás alkalmával figyelembe veendőnek tartok.

A magam részéről egyébként is azt vélem helyesnek, ha az egyesület, melynek e tanterv véleményadásra adatott ki, csakis elveket hangoztatna, s nem dolgozna ki tantervet. A tanterv kidolgozását végezze az arra hivatott fórum, mi pedig mondjuk el azon óhajtásainkat, jelentsük ki azon elveket, melyeket a tanterv készítés alkalmával szem előtt tartatni kívánunk. Mindazáltal, hogy a választmány megbizásának megfeleljek, részletes tervezetet készítettem, a melyet a következőkben vagyok szerencsés bemutatni.

Magyar nyelv és irodalom.

Cél: A magyar nyelv öntudatos ismerete; előadásbeli ügyesség szerzése, s irodalmi műveltség alapján a növendék bevezetése a magyar lelki világba, hogy így a nemzeti ideális célok buzgó munkasává lehessen.

I. osztály.

Heti óraszám: 4.

Poetikai és retorikai elemek. — 1. Poetika. Elbeszélő költemények (mondák, legendák, mesék, románczok, balladák, költői elbeszélések, eposz) olvasása és magyarázata. Ezek alapján aesthetikai és poetikai

fogalmuk fejtegetése. — 2. Rhetorika. Az elbeszélő és leíró próza. (A történetírás. A novella és regény. A leírás.)

A költői olvasmányok közt: Tompa, Arany, Gyulai mondái. A hősmonda költői földolgozásai (Rege a csodaszarvasról, Keveháza). Vörösmarty, Czuczor, Tompa legendáiból. Népballadák és néprománczok. Kurucz balladák. Kisfaludy K. Kölcsey, Vörösmarty és Garay balladái. Arany János balladái. Petőfi balladáiból és románcz-forma költeményeiből (Hunyadi László, Falu végén kurta kocsmá, Alku, Megy a juhász stb.). — Gyulai: Szilágyi és Hajmási. Vörösmarty: Szép Ilonka. Arany: Az első lopás. Petőfi: Bolond Istók. — Részletek Zrínyi-ből. — Házi olvasmányul: Buda halála, Cserhalom vagy két szomszédvár.

A prózai olvasmányok közt: Salamon Ferencz, Kemény Zsigmond (Wesselényi, Széchényi) munkáiból, Mikes leveleiből (a nevelésről), Bethlen Gábor önéletírásából, Apor Metamorphosisából, s Cserei Históriajából (a nevelésre vonatkozó részek), Jókai munkáiból.

Fogalmazás. (Mint az eredeti javaslatban.)

II. osztály.

Heti óraszám: 3.

Poetikai és rhetorikai elemek. — 1. Poetika: Szemelvények a nemzeti lyra köréből. A dráma. — 2. Rhetorika: A szónoki beszéd. Az értekezés.

Olvasmányok. A lyrai költemények közt: Régi magyar énekek (Magyarország siralma. Boldogasszony anyánk, Ének Szt. István királyhoz). Balassa Bálint: A magyar nemzet mulott napjairól. Katona-ének. Kurucz dalok (Ószi harmat után, Rákóczi). Ányos: Kalapos király. B. Szabó Dávid: Egy ledőltd diófához. Tompa: Terebélyes nagy fa. Berzsenyi: A magyarokhoz, A felkelt nemességhez, Felsőbüki Nagy Pálhoz, Wesselényi hamvaihoz. Kazinczy: Vajda-Hunyadon, A mi nyelvünk. Kölcsey: Hymnus, Zrínyi dala, Zrínyi második dala. Kisfaludy Károly: Mohács. Rákosi szántó. Vörösmarty: Szózat, Élő szobor, Liszt Ferenczhez. Az úri hölgyhöz, Jósolat, Hymnus, Főti dal. Bajza: Sójajtás, Ébresztő. Garay: Kelet népéhez. Petőfi: A magyar nemzet, A nép nevében, A magyar nemes, Pató Pál, Erdélyben, Egy gondolat bánt engemet, Csatadal, Csatában, Nemzeti dal. Tompa: A golyáéhoz, A madár fiaihoz, Levél egy kibujdosott barátom után. Lévy: Mikes, Babilon vizeinél. Gyulai: Horatius olvasásakor, Szüreten, Tóth A., Előre. Arany János: A dalnok búja, Egressy Gáborhoz, Őszszel, Széchényi emlékezete. Petőfi népdalaiból és családi költeményeiből, Arany kisebb lyrai költeményeiből.

Katona *Bánk bán*-ja, Kisfaludy Károly: Csalódások vagy Kérők. (Ezek egyike iskolai olvasmány.)

A prózai olvasmányok közt: Pázmány (Beszédék), Faludi (Erdölcsi oktatások), Kölcsey (Parainesis, Emlékbeszéd Berzsenyi fölött), Széchényi (Részletek *A hitel*-ből), Eötvös (Kőrösi Csoma Sándor), Kossuth (A haza védelméről), Deák (A felirati javaslat ügyében), Gyulai Pál (Eötvös).

Fogalmazás. (Mint az eredeti javaslatban.)

III. osztály.

Heti óraszám : 3.

A magyar irodalom története művelődéstörténeti háttérrel. A középkor szellemi élete. A vallásos élet és irodalom. A renaissance és Mátyás. A reformáció hatása az irodalomban. Apáczai. A törökvilág hatása. Tinódi. Balassa. A kath visszahatás. Pázmány. Zrinyi, Gyöngyösi. Mikes. A kuruczvilág. Bessenyei és kora. Kazinczy és a nyelvújítók. Kisfaludy Sándor. Berzsenyi. Kölcsey. Katona. Magyarország ujjászületése. Kisfaludy Károly. Vörösmarty, Széchényi, Petőfi, Kossuth. Tompa, Arany, Deák. A regény (Jósika, Fáy, Eötvös, Kemény, Jókai), A dráma (Szigligeti, Tóth Ede, Madách, Csiky). A tudományos irodalom föllendülése. Az ifjusági irodalom.

Olvasmányok a tárgyalt írókról. (Főkép házi olvasmányok.)

Fogalmazás : mint az eredeti javaslatban.

IV. osztály.

Heti óraszám : 3.

A magyar nyelv rendszere. A nyelv lényege és fontossága. A nyelvek fölosztása grammatikai szerkezet és származás szerint. (Indogermán, ugor.) A nyelvrokonság kérdése. A nyelv eredete. A nyelvek élete és fejlődése. A szófejtés és a kulturtörténet. A nyelvjárásnak jelentősége és osztályzásuk. Az egyén nyelvének fejlődése. A gyermeknyelv a nyelvtudomány és pedagógia szempontjából. Az írás. Az írás története. Kiktől tanult a magyar írni? A történeti nyelvtan. A nyelvtan rendszere.

A szóhangok. A hangváltozások jelentősége. A hangváltozások megfelelései. A helyesírás alapelvei. A helyesírás a különböző korszakokban. (Pl. helyesírási viták, Révai s Verseghy közt.) A fonetikus írás kérdése.

A magyar szókincs. A jelentésváltozások vizsgálata. A jelentésváltozások okai. A synomák. A szócsaládok. A szóképzés. A szóképzés különböző nemei. A szóösszetétel. A képzők osztályozása. A képzők eredete. A nyelvújítás eredményei és tévedései.

A ragozás. A magyar nyelv sajátosságai a ragozásra nézve. A ragok eredete. Személyragok, helyragok stb. magyarázata. A névutók.

A beszédrészek. A beszédrészek megkülönböztetésének története.

A mondattan. A mondattani alapon álló nyelvtanítás. A nyelvtani és logikai szempontok.

A mondatrészek. A határozók kérdése. A határozók tanításának kérdése.

Az egyszerű mondat. A szóegyezés. A hangsúly. A szórend. Az összetett mondat. Mellé- és alárendelés. A kötőszók. Művészi mondat- szerkesztés.

Nyelvészeti irodalmunk. Az akadémia és Nyelvőr munkássága.

Olvasmányok: A népiskolai olvasókönyv olvasmányai, s azok fejtegetése. A népiskola irodalmi anyaga.

A népiskola nyelvi és irodalmi anyagának módszeres feldolgozása.

Írásbeli dolgozatok: mint az eredeti javaslatban.

Az állami tanító- és tanítónőképzőintézetek új tantervjavaslatának mennyiség- és természettudományi részéről.

A képzőintézetek új tantervjavaslatára, hogy már évek óta készülöben van és számos retortán ment keresztül, még mindig bővelkedik a hiányokban és fogyatkozásokban. Remélhető azonban, hogy most, midőn a miniszterium a javaslatot újból való tárgyalás és véleményes jelentéstétel végett leküldötte az összes képzőintézetek tanári testületeihez és a képzőintézeti tanárok egyesületéhez: a javaslat fogyatkozásai el fognak enyészni s végre az érdekelt köröket és a tanítóképzés fontos ügyét kielégítő munkálatok kerülnek a miniszterium elé.

Igy állván a dolgok, a tanterv készülésének tizenkettedik órájában, hozzá kívánok szólani a tantervjavaslatnak az én szakmám tárgyát érintő részéhez. Ezt teszem, annyival is inkább, mert erős meggyőződésem szerint az új javaslatban a mennyiség- és természettudományi tárgyak tantervének nagy része visszaesést jelent a régi tantervhez képest s így a tanítóképzésnek nagy kárára lenne, ha a javaslat ezen része kiigazítás nélkül menne keresztül.

Első sorban is indokolatlannak tartom, hogy az új javaslat a férfitanítóképzők számára a *szám- és mértanra 3 órával hetenként kevesebbet szab ki, mint a jelenlegi tanterv*. A javaslatban felsorolt tanítási anyag mennyisége csak lényegtelen eltéréseket mutat a régi tantervétől, attól csak elrendezésében, s az anyagnak az egyes osztályok között való szétosztásában különbözik. A mennyire helyeselni lehet a javaslatnak azt az intentióját, hogy már az *első osztályban algebrai alapon kívánja tárgyalatni az alaplételeket s így a tanulókat az általános szempontok és tételek alkalmazására kívánja vezetni*: annyival behatóbbá s így nehezebbé fogja tenni az új javaslat, az I. osztálybeli számtan-tanítást. Azonkívül heti 3 órára az I. osztály számára kevés kivétellel csaknem azt a szám- és mértani anyagot szabja ki, a mit a régi tanterv, az I. és II. osztály számára heti 7 órára (3+2 számtani és 2 mértani órára) rendelt el. Továbbá igen helyesen kötelezővé teszi havonként egy iskolai dolgozat készítését, a mi szintén időt kíván. Ennélfogva az új javaslat által kiszabott tetemes szám- és mértani anyagot az I. osztályban heti 3 óra alatt még a férfi tanítóképzőkben is teljes lehetetlenség feldolgozni; pedig a férfitanítóképzőknek a polgári és középiskolák IV. osztályát végzett növendéke már bizonyos algebrai számtanításban részesültek s így már képesek az algebra módszere szerint gondolkodni. Annál kevésbé lehet ezt az anyagot feldolgozni a tanítónő-

képző-intézetek I. osztályában, melyeknek a polgári leányiskolák IV. osztályából kikerült növendékei algebrai oktatásban még soha sem részesültek s tudvalevőleg e tárgy tanulásával jobban küzdenek, mint a férfi növendékek.

Ki merem mondani, hogy a kik a számtani tanterv-javaslatnak ezt a részét készítették, vagy soha sem tanítottak tanítóképzőkben, vagy pedig indokolatlanul tulbecsülik a tanítónövendékeknek a matematika iránt való hajlamait és abstraháló képességét.

Hasonló lehetetlenséget követel a javaslat a III. osztályban heti 2 órára kiszabott szám- és mértani anyag elvégzése által is.

Csak a II. és IV. osztály számára kiszabott anyag felel meg a tervezett óraszámnak.

Az nem helyes azonban, hogy a IV. osztály számára nincs mértani anyag kiszabva, mert a mértan tanítása eltérőleg a mai tantervtől az I. osztályban kezdődnek és a II. osztályban, be is lenne fejezve. A mértanból a IV. osztály végzésével a jelölteknek tudvalevőleg írásbeli vizsgálatot kell tenni s ennél fogva a tárgy tanításának egy évvel előbb való megszakadását a jelöltek bizonyára meg fogják érezni. Az sem helyes, hogy a IV. osztály tanítási anyagából el van hagyva a számtanból tanult dolgok encyclopedikus ismétlése, a minek pedig igen jó hasznát vették a jelöltek. E helyett a *népiskolai szám- és geometriai anyag módszeres feldolgozását* s a számtani oktatás vezérkönyveinek és segéd-eszközeinek ismertetését és tanítási tervezetek készíttetését kívánja a javaslat. Félő, hogy ezen követeléseivel által túllő a czélon . . . vajjon képes lesz-e mindenik képzőintézeti matematikai tanár arra, hogy a gyakorló iskola működésével mindenben összhangzásba tudja hozni a számtan-tanításra vonatkozó methodikai elveit? E dolgoknak a gyakorló iskolában való megfigyelésére és tanulmányozására elég idejük és alkalmuk van a tanulóknak.

Mindezek mellett hiányai is vannak a javaslatnak; így a közönséges számtan némely gyakorlati részeit mellőzi: pl. az időszámítást és a naptárismertést, a hosszúsági fokok és az időkülönbség közti összefüggést, az arányokat és aránylatokat, az érték- és az állampapírokkal való számolást és a láncszabályt. Ezeket a tananyag megfelelő részei közé be kell szőni.

A szám- és mértan tanterve tehát a következő módosításokra szorul, melyeken az egyes osztályok heti óraszámának lényeges megváltoztatása nélkül a következőképen lehet segíteni:

I. osztály heti 3 órán. A javaslatban kiszabott számtani anyag kibővítve az időszámítás és naptár ismertetésével, az arányok- és aránylatok tárgyalásával.

II. osztály, heti 3 órán az új javaslatban kiszabott számtani anyag és az I. osztálybeli mértani anyag.

III. osztály, heti 3 órán a kiszabott számtani anyag kiegészítve a láncszabály ismertetésével, a mi az éremszámításnál nem nélkülözhető; továbbá az értékpapírok számítása.

IV. osztály. Heti 2 órán. Az egész anyag encyclopedikus ismétlése, a kiválóbb számtani vezérkönyvnek és segéd-eszközök ismertetése.

A javaslatban a III. osztály számára kiszabott mértani anyag eltárgyalása. Tanítási tervezetek és a népiskolai szám- és mértani anyag feldolgozására nézve szemelvények kidolgozása.

Ezen változtatás által a mérés tan az I. osztálynak nem volna tárgya, hanem csak a II—IV. osztálynak oly módon, *hogy a javaslatban az I—III. osztály számára kiszabott anyag egy-egy osztálylyal felebb téteknék* és így a II.—IV. osztályok számára osztatnék be. A III. osztály az óraszaporulatot a természettanból nyerné, a melyet a III. osztályból a IV. osztályba kellene áttenni. A javaslatban a IV. osztály számára kiszabott könyvviteltant pedig a gazdaságtan tananyagának a III osztály számára javasolt részéhez lehetne csatolni. Csak ily módon lehetne a IV. osztály anyagát a javasolt heti 2 órában elvégezni, bár az idő nagyon szűkre van szabva, mikor a jelenlegi tanterv ugyan erre a célra heti 3 órát enged. Ellenkező esetben, ha a könyvviteltan a IV. osztály számtani anyagával maradna kapcsolatban, úgy itt a heti órák számát a javaslatban is 3-ra, a mint ez a tanítóképzőkknél jelenleg is van, kell felemleni.

Ezen változtatások által a szám- és mértan heti óraszám a javaslatban foglalt heti 10 óra helyett heti 11 illetve 12 órára emelkednék, de még most is 2 illetve 1 órával lenne kevesebb, mint a férfitanítóképzők ezen tantárgyakbeli mai óraszám. A jelenlegi óraszám visszaállítást azért nem követelem, mert a IV. osztályban, a mint később következik, a természettannak a IV. osztályba való áttétele miatt a természettani órák számát egygyel szaporítani kell; ezt az 1 óra szaporítást még elbírná a IV. osztály, de a gyakorlati tanítással és egyéb tárgyakkal annyira el van foglalva ez az osztály, hogy még további szaporítása az óraszámnak nem lehetséges.

A fentebb jelzett óraszámra a felhozott okokból a szám- és mértannak feltétlenül szüksége van; mert tapasztalataim szerint sem kiválóbb matematikusok nem lettek a képzőkbe belépő tanulók jelenleg, mint a multban voltak; pedig a matematika értéke és gyakorlati fontossága nem csökkent a multhoz képest, hogy az a lényegés óraleszállítás, a mit a javaslat kifejez, idokolva volna.

*

A természetrajzi vegytani és természettani tanterv javasolt tananyaga ellen kevés kifogásom van, de a III. osztály óraszámja legyőzhetetlen nehézségeket gördít a tanár munkája elé.

Az I. és II. osztály számára kiszabott természetrajzi anyag általában véve helyesen van megválasztva és az évi időszakok szerint megállapítva. Nem tekinthető hátrányosnak, hogy eltérőleg a mai gyakorlattól, az I. osztály számára tisztán a növénytan, a II. osztály számára pedig az állattan van kiszabva. Az anyagnak tervezett beosztása szerint a téli időszakban is megfelelő anyag áll a tanítás rendelkezésére.

A III. osztályban a chemiának az ásvány-, közet- és földtanhoz, mint rokon tárgyakkal való kapcsolása igen helyes, az óraszám azonban a kitűzött természetrajzi és vegytani anyag elvégzésére teljesen elégtelen. Több mint 10 év óta tanítom e tárgyakat intézetünk módosított óra-

terve szerint a II. osztályban heti 4 órán s minthogy az anyag minden részét kísérletek alapján tárgyalom, a legnagyobb körültekintéssel és a leggondosabb tanmenet követésével is alig vagyok képes *heti 4 órán* a tanítási anyagot feldolgozni. Ha a vegytanból nem csupán dióhéjba foglalt értéktelen kivonatokat akarunk nyújtani, mint azt a polgári lányiskola III. osztálya számára irt ismeretes könyvek teszik, a mely könyveket tudvalevőleg a tanítónőképzők is használják, ha a tárgy gyakorlati fontosságához, a cultura mai állásához és a tanítók igényeihez mérten részletesebben akarjuk e tárgyat feldolgozni, szóval a javaslatban kifejezett tanítási anyagot kísérleti alapon akarjuk tárgyalni: arra heti 3 óra teljesen elégtelen. Hisz a chemiai kísérletezés több időbe kerül mint a phisikai kísérletek végzése, már pedig az utóbbira heti 4 órát szán az új javaslat. Hol itt az arány? A tanítóképzőbe lépő növendékek, különösen a fiuk már előzőleg részesültek bizonyos természettani oktatásban s így e tárgy tanulása kevesebb munkát okoz nekik, mint a chemia. Ennélfogva a természettant elég csak a IV. osztályban és pedig heti 3 órában tanítani; ennyi idő alatt évek során szerzett tapasztalataim szerint a tananyagot fel lehet dolgozni.

Ily módon a III. osztálybeli 2 természettani óra közül az egyiket a természetrajz és a vegytan, a másikat pedig a szám- és mértan nyerné; a IV. osztály természettani óráinak száma pedig 1-gyel szaporodnék. Ezen változtatás által csak visszanyerné a természetrajz, természet és vegytan azt a heti óraszámát, a mennyi a férfi tanítóképzőkben a jelenlegi tanterv szerint is adva van e tárgyakra.

Hiánynak tartom végül azt is, hogy a javaslat a geologia alapvonalainak tárgyalását úgyszólván egészen mellőzi; csak anyit kíván hogy az egynemű kőzetek leírásával kapcsolatban: «az üledékes kőzetek települési viszonyai és a kőületek szerepe is tárgyalandó.» Ez alig több a semminél, úgy hogy e tekintetben is jobb a jelenlegi tanterv, a mely elrendeli a geologia alapvonalainak tanítását. Ebben a tekintetben is vissza kell tehát térni a régi tantervhez.

Ezen módosítások által a szám- és mértan, ha nem is nyernék vissza a régi óraszámot, melyet különben minden alaposabb indokolás és ok nélkül elveszítettek, de legalább türhető óraszámhoz jutnának; továbbá a tananyag beosztása is czélszerűbb lenne. Azonkívül a természetrajz és a vegytan sérelmes állapotán is segítve lenne. S mind-ezen változások által pedig az általános óraterv alig szenvedne számbavehető változást; csak a IV. osztály óraszámja emelkednék heti 1 órával. De annyival könnyebb is lenne a képesítőre készülő növendékek munkája.

Ajánlom szerény javaslatomat az illetékes körök szives figyelmébe.

Miklós Gergely.

A tanítóképző-intézetek tanterve.

Az esztergomi érseki tanítóképző tantestületének véleménye az Országos Közoktatási Tanács javaslatáról.

A nmlt. vallás- és közoktatási miniszterium folyó évi május hó 21-én 25389. sz. alatt az egyházi Főhatóságokhoz is leküldte a közoktatási tanács állandó bizottságának javaslatát azon «tiszteletteljes felkéréssel», hogy «a főhatósága alá tartozó képző-intézetek tanári testületének és a tanügyi kérdésekben véleményre hivatott egyéb szakkörök meghallgatása mellett a tantervre vonatkozó bölcs észrevételeit esetleges kívánságait» nyilvánítani méltóztassék.

E felhívás kapcsán az egyházi Főhatóság az esztergomi érseki tanítóképző testületének véleményét is kikérte annyival is inkább, mivel a miniszterium jelzett átiratában felette kívánatosnak tartja, hogy «az országos tanügyi közvélemény figyelembe vételével kiadandó tantervnek az összes felekezeti tanító- és tanítónőképző-intézetek részéről leendő elfogadása által a tanítóképzés egysége, tekintet nélkül az intézet jellegére, de a sajátlagos kívánságok lehető tiszteletben tartásával előmozdítottassék.» Ennek alapján intézetünk tantestülete a Közoktatási Tanács javaslatát kettős szempontból vette bírálat alá, vonatkozással t. i. a kath. képzők felekezeti jellegére és önmagában tekintve; a mennyiben pedig a javaslat a tanítónőképzésre is vonatkozik, az erre vonatkozó hozzászólást a tanítónőképzőkre hagyta. Véleményét tehát a maga szempontjából úgy általánosságban, mint részletesen a következőkbe foglalta:

I. Általános irányelvek.

a) Általánosságban ítélve meg a javaslatot, azt a benyomást kelti, hogy nem annyira a szakképzést, mint inkább a középiskolával rivalizálva, az általános ismeretszerzést kívánja szolgálni. Túltengés az egész tanterv az általános műveltség megszerzésében, s a helyett hogy a szakképzés körül csoportosítaná az általános műveltséget elősegítő tárgyakat és szigoruan megőrizné s fejlesztené a tanítóképzők szakoktatási jellegét, felhasználja a tanítóképzőt, mint eszközt a felsőbb középiskolázás rendszerének szolgálatára. A tanítóképző per eminentiam szakiskola, s a ki azt a népoktatási jellegtől elszakítva, középiskolai jellegűvé akarja tenni, hogy a tanítói oklevél az egyetemre is minősítsen, az paradoxonját állítja fel a tanítóképzés céljának, mert lazítja a szakiskolához tartozó köteleket és tekintve az amugy is szerény javadalmaizást, a lefoglaltságot és a pálya küzdelmét, utat nyit a tanítónövendéknek a nagyizolási mániára s végső esetben választott pályája cserbe-hagyására. Egy szakiskolának pedig nem az a hivatása, hogy attól elszakadni segítsen, hanem abba az intézménybe életet és erőt öntve, azt minden elgyöngítő tünettől megóvni tartozik. Egy rendszeres alapokra épített szakiskola csak arra minősíthet, a mit mint czélt maga elé kitűzött és mint produktumot az életnek át kíván adni.

b) A javaslat az eddigi kereten túlmenve, a tananyagot fölemeli és bővíti. Midőn ezt teszi, nem számol egy különösen figyelemre méltó

körülményrel: a tanulói anyaggal. A képzők vegyes elemekből nyerik tanulóikat, javarészt real és polgári iskolákból s csak kisebb arányban a gimnáziumokból. A tanulók zöme gyöngé, vagy éppen nem tehetség, egy része közepes, s csak a legkisebb százalék mondható jónak. Ezzel a vegyes anyaggal képtelenség csaknem a középiskola felsőbb osztályait megüto tananyagot elvégezni. Hogy kívánhatjuk ezt a képzőktől, mikor maga a középiskola is, a legújabb rendtartás értelmében azt az elvet követi, hogy az ötödik osztályba csak oly tanulókat bocsát föl, a kik legalább is közepes eredménnyel végezték a negyedik osztályt. A tanítóképzőknek nem az a célja, hogy sokat tanítson, hanem inkább *kevesebbet*, de azt jól és a szakképzésre szolgáló eszközöknek megfelelően.

Midőn azonban a túltengő általános ismeretszerzés és a túlterhelés ellen szerény véleményünket nyilvánítjuk, ezzel nem a tanítóképzés emelését célzó törekvések ellen szólunk, csak rámutatunk arra a hibára, melyet a javaslat a szakképzés rovására elkövetett. Ha majd a tanítói állás, értve különösen a falusiakat, megfelelő anyagi dotációval lesz ellátva, akkor majd lehet határozni a tanítóképzés emelése fölött, s erre alapul szolgálhat a qualificatio fölemelése, a 6 osztályu középiskolai végzettség megkívánásával és esetleg a csakis szakképzést szolgáló 2 éves tanfolyamú tanítóképzővel. De még ennél a tervnél is sokkal jobban elősegítené a tanítóképzés szakoktatási jellegét a tanítóképzésnek a bajor minta szerinti átalakítása.

c) A felekezeti iskolákra és képzőkre elviselhetetlen terhet ró a javaslat, midőn 6 osztályu osztott iskolát kíván. Iskoláink legnagyobb része osztatlan és a pénzügyi viszonyok miatt azok is maradnak még jó sokáig úgy az államnál, mint a felekezeteknél. A tanmód szempontjából is szükséges az osztatlan iskola fentartása, mert a ki helyt áll a nehezebben, az helyt áll a könnyebben is. A tanítói rátermettség sokkal jobban kitünik az osztatlan, mint az osztott iskolában. Szemmel tartva a fennálló körülményeket, sokkal célszerűbben előmozdítja a tanítóképzés ügyét, ha az osztatlan népiskolát is ellátja módszertani reformjaival.

d) A javaslat sarkalatos hibájának tartjuk, hogy a IV-ik osztályban a növendéknek sok új anyagot kell tanulnia. A gyakorlati cél szempontjából sokkal célravezetőbb lenne, ha az I—II—III. osztályokban elvégezné a szorosan vett tananyagot, s a IV-ik osztályt tisztán a gyakorlati tanításnak és ismétlésnek szentelné.

e) Az ethikai értékre nézve nem találunk a javaslatban kellő biztosítékot. A vallás-erkölcsi nevelést a hittani órák leszállítása hátra veti.¹ Szükséges, hogy a hittanra ne 7, mint a javaslat tervezi, hanem 10 óra fordíttassék annyival is inkább, mert az állami tanítóképzőkben a többi tárgyak tanítása nem működik úgy közre a vallás-erkölcs fejlesztésében, mint a felekezeti képzőkben. A keresztény szellem hátrányára látjuk a magyar nyelv és irodalom olvasmány szemelvényeinek tendenciózus összeválogatását is, a mennyiben Horváth Mihály: «A kereszténység

¹ Ez a felekezeti képzőkre áll, melyekben az óraszám eddig is több 7-nél, de az állami képzőkben a javaslat némi haladást mutat.

első századai Magyarországon» című szemelvényen kívül nem találunk egyetlen szemelvényt sem, mely vallás-erkölcsi keresztény célzattal bírna.

II. Részletes észrevételek.

Neveléstan és módszertan.

A neveléstan, mely gerincze a tanítóképzésnek, nem hogy fölemeltetnék, mint a javaslattól várni lehetett volna, hanem még az eddigi tantervnel is mostohább elbánásban részesül az óraszám leszállítása által. Képtelenség, hogy a neveléstanra ugyanannyi óra jusson, (8) mint a német nyelvre. Az egységes módszertani vezetés szempontjából nem tartjuk helyesnek, hogy a módszertannak annyi tanára legyen, a hány a tantárgy. Fentartandónak véljük az eddigi gyakorlatot, mert a sok módszertan tanár, hozzáadva a 6 gyakorló-iskolai tanító módszertani tanítását, egész képtelen chaoszt támaszt a növendék gyakorlati kiképzésében. Ha a módszertan nem külön tantárgy, hanem beillesztetik, illetve összevonatik a tanítástannal, ez által mindkettő, a neveléstan és módszertan is szenved, s az utóbbit egy osztályban heti 2 órában lehetetlen, vagy ha mégis, úgy az összevonva ismét csak a szakképzés rovására történhetik. A tanítási gyakorlatra nézve visszaesést mutat a javaslat, midőn az előadások szemlélését csak a III. osztályban kezdi.

Magyar nyelv és irodalom.

Ennek bővebb tanítása igen fontos, ennek segélyével becsüli meg kiki nyelvét, főleg az irodalom tanulmányozása által. A IV. osztály dolgozataiban túlzásba esik a javaslat, midőn 2—3 órás zárthelyi iskolai dolgozatot kíván. Nem helyeselhető az anyag megosztása a II. és III. osztályban. Célyszerűbb minden osztályban az anyag egységes elvégzése. Kár, hogy az olvasmány-szemelvények között nem találjuk a pedagógiai írók munkáinak néhány nevezetesebb szemelvényét. Ennek felhasználásával a magyar irodalom tanítása szolgálná magát a neveléstan is. A szemelvények és írók felsorolásában túlzottan látjuk kultiválni a protestans írókat, míg a katolikusokat a javaslat vendég szerepelteti. Soknak tartjuk a házi dolgozatok számát, a III—IV. osztályban elég évenként 4—5. Az említett egységes anyag-beosztás miatt a II-ban a retorikát (szerkesztéstan s prózai műfajok), a III-ban egyedül a poetikát tanítanánk.

Német nyelv.

A német nyelv tanításának célját nagyon idealisnak látja a javaslat. Látszik, hogy nem gyakorlati emberek túzték ki. A mit a tervezet kíván, azt meg nem valósítja egyetlen magyar tanítóképző sem. Nem is szükséges, ugyanis nyakig vagyunk a német pedagógia szolgálai utánzásában. A német nyelv intenzív tanításának főcélját a pedagógiai művek megértését, melyeket, mint szemelvényeket, a javaslat olvastatni kíván, a képző tanítása nem fogja eredményezni. A középiskolák német tanítása s tudása sem üti meg a kellő mértéket, minek tehát a képzőt

az általános műveltség ilyenmü szolgálataba annyira bevonni. A német nyelv értelem fejlesztő hatása szakiskolában már nem jöhet tekintetbe, a szakjelleghez pedig egyáltalán nem tartozik.

Történelem.

A javaslat a történelem tanítását úgyszólván tudományos alapon óhajtja keresztül vinni. A beosztás zavaros, nem nyerünk tiszta képet arról, hogy a világesemények illesztessenek-e be a magyar történetbe, vagy megfordítva. A nemzeti nevelés szempontjából a magyar történelemre kell legnagyobb súlyt fektetni. Éppen azért a III—IV. osztályban bőven, művelődéstörténeti szempontból kell külön tárgyalni a magyar történetet. A javaslat különben oly nagy terjedelmű anyagot vesz fel pl. az I. évre, hogy veszélyezteti a taneredményt. Tantestületünk kétféle beosztást ajánl szíves figyelembe venni. Az egyik beosztás: I-ben ó-kor (röviden) és középkor, II-ban új-kor, III-ban Magyarország története a mohácsi véstől korunkig. A másik beosztás szerint: I-ben ó-kor és a középkor első fele, II-ban a középkor második fele és az új kort fővonásokban, III—IV-ben bőven a magyar történelmet beleszóve a világeseményeket. Óraszám: I—II—III-ban heti 3, IV-ben heti 2 órában.

Földrajz.

E tárgyat összébb lehetne vonni. Fölösleges agyonismételni a mit máshol bőven tanultak. Magyarország földrajzát föltétlenül az I-ső osztályba rendelnök, alapul szolgálva a külföld hasonló, illetőleg magasabb fokú viszonyainak összehasonlítására. Az Európán kívüli világreszeket csak főbb vonásaiban kell tárgyalni, s elegendő az anyagot két osztályra osztani. A jelenlegi tantervet különben helyesnek tartjuk.

Természetrájs.

A természettrájsot (a vegytannal) össze kellene az I—II osztályra vonni. *Nem szükséges aprólékosságig mindent tudni* s felölelni a képzőknek. A javaslatban foglalt III-ik osztályu anyag különben heti 3 órában el sem végezhető.

Gazdaságtan.

A javaslat gazdasági s kertészeti tekintetben annyit kíván, mintha gazdasági szakiskola lenne a tanítóképző. E kívánalmak nagy része csak internátusokkal összekötött képzőkben valósítható meg. Daczára e követeléseknek, elméleti képzés nélkül bocsátja a javaslat a növendékeket a gazdasági gyakorlatokra. Szerény nézetünk szerint kívánatos a II—III-ban elméletileg és gyakorlatilag, a IV-ben pedig csakis gyakorlatilag a gazdaságtant előadni.

Ének-zene.

Általános elvvül hangoztatjuk, hogy a tanítóképzőknek célja nemcsak tanítókat, hanem kántorokat is képezni. S bár a javaslat az ének zenében haladást mutat, mégis tekintettel arra, hogy az egységes tancél szempontjából a revideált tanterv a felekezeti képzőkben is érvényesülésre vár, az ének- és zeneoktatásnak nagyobb tért óhajtánánk szabni.

Ha a képzőkben az ének és zene oktatásának főcélja a népiskolai énektanításban gyökeredzik, mint a javaslat is mondja, akkor az ének, orgona, zongora mellett nagyobb súlyt kell a hegedűre fektetni, mint a mennyit a javaslat kíván. Énekléssel a tanító soha sem lesz képes állandóan a népiskola énekét vezetni, mert a ki naponta 3—4 órát beszélt, az képtelen arra, hogy előénekléssel 60—120 gyermek énekét uralja. Ezért a hegedű már az I. osztályban is tanítandó. Viszont nem helyeselhetjük a tantervnek azon célzatát, hogy az egyházi éneket és zenét fakultatív tárgynak deklarálja; a miért is kívánatosnak tartjuk, hogy a kántorképzésre az állami intézetek is nagyobb gondot fordítsanak, mint a minőt a tanterv-javaslat magában foglal, a miből természet-szerűleg következik, hogy a kath. képzőknek még fokozottabb mértékben kell e fontos felekezeti célú szolgálnok. Az állam sem tekintheti mostoha gyermekének a kántorképzést. Súlyt kell erre annyival inkább is fektetnie, mert — mint látjuk — a kántortanítók nemcsak a felekezeti, hanem az állami képzőkből is nagy számmal kerülnek ki.

Rajz.

Miután a javaslatban kitüntetett tananyag *nagyonis túlterjesszkedik a népiskolai szakoktatás korlátain*, az órák száma pedig a többi fontosabb tantárgyak rovására túlterhelést idéz elő: a rajznak tananyagát az órák számával együtt annyival is inkább redukálандónak tartjuk, mert még a felemelt óraszám sem nyújt arra biztosítékot, hogy a rajzoktatás valódi értékre valósítható, még így is csak egyes kiváló rajzolók, nem pedig a növendékeknek zöme lesz képes a követelményeknek megfelelni.

Kelt Esztergomban, 1900. október 2. és 3-án tartott tantestületi értekezletünkön.

Keményfy K. D.,
értekezletli jegyző.

Gussvenitz Vilmos,
igazgató.

A tantestület főntebbí véleményéhez nincs sok hozzáadni valóm, minthogy fővonásokkal kiterjesszkedik úgyszólván minden tárgyra; de saját egyéni meggyőződésemet illetőleg mégis szükségesnek tartok egyet-mást megjegyezni. Először is nem találom megvalósítva azt a célú, melyet a miniszterium a szükségesnek jelzett tantervrevízióval el akar érní t. i. tudományos és szakjellegű képzés színvonalának emelését és ugyanakkor a tanulók túlterhelésének csökkenését, mert az általános képzésnek e tervezet szerint a szakképzés egyszerűen alá van rendelve, a túlterhelést pedig nemcsak hogy meg nem szünteti, hanem még az eddiginél is nagyobb mértékben fokozza. Nem szükséges ezt részletesen okadatolni. A javaslat figyelmes vizsgálása mellett ez szinte szembe tűnik. Az általános képzés annyira előtérbe nyomul, hogy mellette a szakképzés csak másodrangú szerepet játszik; mert a tervezet egyedüli haladása: t. i. a gyakorlati fellépések felemelt órászáma a szakképzést olyan beosztás mellett, minőt a javaslat a IV. osztályban tervez, alig fogja csak valamit is emelni, mert nem szabad feledni, hogy

a sikeres és a növendékre nézve haszonnal járó fellépésekhez lelkiismeretes készüllet is szükséges, a mi pedig a IV. osztály sok új tárgya és nagy elfoglaltsága mellett alig lehetséges. A neveléstanra és a neveléstörténelemre nézve általánosságban elfogadom Nagy László megjegyzéseit, de a neveléstörténet összevonását nem lehet helyeselni, mert a különféle elvek és irányok ismertetése, a pedagógiai elvek lassu és változatos leszűrődésének története sokkal érdekesebb és biztosabb, mint a már megállapított igazságok egyszerű ismerete. Második észrevételem vonatkozik a javaslat tárgybeosztására, a mennyiben az új javaslat csak részben szünteti meg, mintegy csak enyhíti némileg a réginek azon legnagyobb hibáját, melynél fogva az I. osztály mint a középiskola négy osztályának csaknem pusztá ismétlése, nevetségesen könnyű a többi osztályhoz viszonyítva, a miből szerény nézetem szetint sok csalódás érte eddig is a tanárt, szülőt és a növendéket egyaránt, a mennyiben sok növendék az első osztályban jó tanulónak ígérkezve, a többi osztályokban elhanyaglott, vagy teljesen el is bukott. Nem tartom tehát helyesnek e tekintetben az új javaslatot sem, mely a régitől lényegileg nem igen különbözik. Azért szükségesnek tartom a figyelmet ez alkalommal véleményünk általános megjegyzéseinek d) pontjára irányítani. Meg kell még jegyezni azt is, hogy az egyes szerveknek iskolai szempontból való ápolását a javaslatban sehol sem találom; általános szempontból érinti ugyan a testtannak túlságosan is részletezett terve, de ez eljárás az iskolai szempont figyelme kívül hagyásával fölötte hiányos.

Azt sem hagyhatom megjegyzés nélkül, hogy míg a lélektan anyagának részletezésénél az alsóbb tehetségekre, az érzetek, erzelmek, vágyak, szenvedélyekre stb. oly nagy tekintettel van a javaslat, addig a szellemi képességek épen hogy csak érintve vannak, sőt magáról a lélekről, anyagtalanságáról, szellemiségéről, egységéről, oszthatatlanságáról, hallhatatlanságáról stb. még csak említés sem tétetik. Úgy látszik a javaslat szerzői nagyon szerelmesek a Wundt-féle tapasztalati irányba, a mely pedig az idő tűzpróbáját még ki nem állta. A tulzásba vitt empirizmus még nem bölcsélet. Azt sem hagyhatom szó nélkül, hogy a neveléstörténet részletezett anyaga katolikus szempontból — nem akarom mondani, hogy célzatos, — de mindenesetre feltűnően hiányos, magáról a kereszténységről, ennek a világot, a tarsadalmi állapotokat, a közmeggyőződést, az emberek lelkületét átalakító csodás hatásáról szó sincs. Kiváló kath. pedagógusok még csak említve sincsenek, pedig egy Kalasanza Szt. József, egy De la Salle, kik a piaristák és az iskola testvérek alapítása által valóságos élő és már századok óta áldásosan működő szervezetet hoztak létre, mindenkor megérdemlik, hogy egy Rousseau mellett legalább is egy vonalban említettessenek. A katolikus tanítórendek, különösen a benczések és a jezsuiták külön méltatást is megérdemelnének, mert a javaslat ezen általános kifejezése: «az ó és a középkori nevelés fejlődésének és intézményeinek áttekintése» az ó nagy múltjokhoz és az emberi művelődés körül szerzett elévülhetetlen érdemeikhez teljesen elégtelen és hátatlan díjazás. A keresztény művelődés sokkal többet köszön nekik, mint egy Fichte, Herbart és Spenczer rég lejárt bölcséleti elveinek, a kiket pedig

a javaslat annyira kiemelendőknek tart. Ez a kereszténytelen irány egyik legnagyobb Achilles sarka az egész javaslatnak. A mennyiségtanra intézetünk tantestülete nem tett semmi észrevételt, szerintem azonban sok olyat felölel e tekintetben a javaslat, mely teljesen fölösleges úgy a gyakorlati életben, mint a tanítóra magára. Egyetlen tárgyból sem őriz meg az ember olyan kincset, mint épen a mennyiségtanból, azért egy szakiskolában joggal mondhatni e tárgyra: ne quid nimis; a ki sokat markol, keveset fog; már pedig az idő drága, különösen szakiskolában. Nem is veszi hasznát a tanító az életben mindannak, a mivel fejét a képzőben számtanból tele tömik; a mennyiben pedig a mennyiségtan értelemfejlesztő, annyiban egy szakiskolában nem jöhet tekintetbe. Igaz, hogy nem vagyok matematikus, s tán épen azért nem mérlegelem e tárgy fontosságát kellőképp, de az mégis bizonyos, hogy e tárgy óramennyisége a neveléstudományokéhoz viszonyítva nagy anomália.

Azt sem lehet szó nélkül hagyni, hogy a javaslat azon tervete, melynél fogva az állattan a II., a növénytan pedig az I. osztályba téte-
tik át, teljesen indokolatlan, a miért is úgy a fokozatosság elvénél, valamint a testtannal való szorosabb összefüggésénél fogva helyesebb és észszerűbb a most érvényben lévő tanterv ide vonatkozó intézkedése. Nehéz volna elégséges okát adni annak is, hogy a «gyakorlás az órarend és a tanmenetek készítésében» miért foglal helyet a IV. osztályban, és miért nem a III-ban, a hol az a nevelés- és oktatástan tárgyalásánál egészen alkalomszerű, sőt természetes következmény. Szeretnék kielégítő feleletet kapni arra is, miért kívánja a javaslat Magyarország földrajzának tanítását a III. osztályban holott a magyar történelmet már a II-ban megakarja kezdeni; hol van itt az együvértartozó s rokontárgyak szükséges egymásra hatása? Vagy talán mindez semmi?

Végül legyen szabad még egy utolsó megjegyzést tennem, a melyet legelőre kellett volna bocsátanom, de a melyet ujdonsága és meglepő eredetisége miatt készakarva hagytam utoljára: értem a hit- és erkölcsstanra vonatkozó javaslatot. Mindenek előtt elismerőleg kell megjegyezmem, hogy e tekintetben az új tantervben az óraszám felemelése által egészen, a hitelemzéstannak határozottabb hangsúlyozása által pedig részben haladást látok; de haladást látok az állami mindenhatóság olyan kiterjesztése tekintetében is, melyet a felekezeti nem fognak megköszönni, mivel a felekezeti hitoktatás szabadságát és függetlenségét biztosító törvényeken készült részt ütni. Nem tudom, észrevették-e mások a javaslat ezen czélzatát, de nekem nagyon szemet szűrt. Csak egy-két szón fordul meg az egész, de ha megjegyzés nélkül hagynák az illetékes tényezők, — szerény véleményem szerint — nagy mulasztást követnének el. Hogy pedig állításomat beigazoljam, szükségesnek tartom a régi tanterv és a javaslat ide vonatkozó intézkedéseit párhuzamba állítani. Az érvényben lévő tanterv a hit- és erkölcsstanra nézve ezeket mondja: «az állami tanítóképzőkben a hit- és erkölcsstan tanítása óráján a növendékek felekezeti szerint eklülönítve, vallástánítók által taníttatnak az illető hitfelekezet egyházi főhatósága által megállapított hit- és erkölcsstani tárgyakra»; a javaslat pedig a következőképp fejezi ki magát: «az állami tanítóképző-intézetek növendékeit fele-

kezetök szerint elkülönítve, az intézet helyiségeiben vallástanítóik tanítják a hit- és erkölcsstani tárgyakra az illető hitfelekezeti főhatóság által megállapított és a *vallás- és közoktatásügyi miniszternek bemutatott* tanterv szerint. Tehát a javaslat az eddigi törvényt és jogszokást semmibe véve, az egyházi főhatóság fölé akarja helyezni a miniszter felügyeleti jogát a hit- és erkölcsstanra nézve is, vagyis új s ismeretlen befolyásokat akar biztosítani az állam részére a felekezetek függetlenségének rovására. Nem tudom, honnét veszi a Közoktatási Tanács a jogot, hogy az új tantervbe becsúsztasson egy olyan elvet, melyet eddig a törvény sem engedett meg magának, de azt semmi esetre sem volna szabad figyelmen kívül hagynia, hogy az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. 90. paragrafusa a növendékek vallásos oktatását az illető hitfelekezetek tisztének mondja a nélkül, hogy a miniszternek való bemutatást csak érintené is. E tekintetben tehát úgy az eddigi jogszokásnál, valamint a dolog természeténél fogva is föltétlenül ragaszkodnia kell a felekezeti álláspont törvényileg is szentesített függetlenségéhez és határozottan vissza kell utasítani a Közoktatási Tanácsnak akár rejtett, akár nyílt célzatu újítását. Vigilinti jura! Olyan testülettől mint a Közoktatási Tanács, nagyobb jogtiszteletet és nagyobb jogismeretet várunk.

Esztergom.

Guzsvenitz Vilmos.

Kalászkok a tanítóképzés tarlójáról.

Egy régi jó barátommal és iskolatársammal találkoztam a multkor. Ő is a tanítóképzés szőlőjében dolgozik s így kollegák is vagyunk.

Rég láttuk egymást nagyon, még mint kezdő tanárok. Azóta egyőnk egészen megszakálasodott, másőnk pedig megkopaszodott

— Szervusz, barátom! No, az csakugyan derék dolog, hogy a sors egyszer végre mégis csak összehoz bennünket!

— Hanem, mondd csak; mikor is láttuk egymást utoljára?

— Biz' én azt hirtelenében meg nem tudom mondani; rég volt nagyon!

Gondolkoztunk, töprengtünk fölötte, de csak nem tudtuk utolsó találkozásunk idejét megállapítani. Végre kisütöttük, hogy abban az évben volt, a melyben a tantervet kezdtük csinálni. Így társulnak elefedett, homályos emlékek réges-régi emlékezetes eseményekkel.

*

A régi és új tanterv.

Ritkán lehet látni vázlatosabb, sőt hézagosabb alkotást a tanítóképzők jelenlegi tantervénel.

E mellett alig van speciális jellege ezen tervezetnek.

Am aztert meg lehet ismerni, hogy tanítóképző intézetek számára készült, egyrészt onnan, hogy a tantárgyak között a pedagógia is helyet foglal, másrészt onnan, hogy erősen állítja: bezzeg a tanítóképző

intézetekben másképp kell ám tanítani, mint más iskolában, mert a tanítóképző intézeti oktatásnak a *népiskolai oktatás előképének kell lenni.*

Mennyi zavarnak volt ez az *előkép* kútforrása!... De erről más alkalommal.

Bizony, nagyon színtelen alkotás a mi régi tantervünk, mi sem domborodik ki belőle, sem szakjelleg, sem nemzeti jelleg.

E mellett legtöbb helyen oly fölületes elnagyolt, mintha csak hevenyésztek volna. Néhol nem ad többet egyszerű tantárgyczimeknél, És ezt rótták fel neki legnagyobb bűneül.

Én, megvallom, nem vettem neki ezt a bűnét oly zokon, mint a tantervkészítő urak. Nem neheztettem rá azért, mert nem akart több lenni, mint *szinórmérték.* Habár, mint ilyen is, igen szegény volt.

Mert a tantervnek nem is szabad másnak lenni — az én hitem szerint — csak mértéknek, a tanítási anyag minőségének, mennyiségének s az oktatási színvonal helyes mértékének.

Bezzeg az új tanterv nem *mérték,* hanem *béko.* Egyforma béko mindnyájunknak. Egyőnknek tág lesz, másőnknek szoros. Nem óhajtom, hogy ebbe a békóba verjenek.

Kell bizonyos szabadságot engedni a tanárnak, hogy oktatását egyéni felfogásához, növendékeinek képességéhez és a viszonyokhoz mérhesse, különben élettelen masinává alacsonyítjuk a tanárt.

Azért tanítóképzésünk egységén mi csorba sem esik, csak az egyént engedjük érvényesülni s az oktatást idomulni, alkalmazkodni a tényleges körülményekhez, melyek semmiféle tantervhez nem módosulnak.

Pedig aligha ér czélt az új tanterv merevségével.

Nekem senki meg nem szabhatja apróra azt, hogy minő tanmenetet kövessék. Ha megszabja, nagy hibát követ el. Mert tegyük azt fel, hogy én e tanterv kijelölte menetet rossznak találom, helytelenítem. Most vagy követem vakon a tantervet s megtadagván elveimet, tanításomat magam sem tartom jónak; vagy elvetem a tantervet, megyek a magam helyes útján s megrendül bennem a tanterv iránti tisztelet.

Egyik oly nagy hiba, mint a másik. Nem szabad erre a tantervnek okot szolgáltatni.

Új tantervünk jelenlegi alakjában merev és követelő.

Ez róia a megjegyzésem, általánosságban.

*

A magyar nyelv és irodalom tanterve.

A tanterv-javaslatnak a magyar nyelvre vonatkozó része igen alkalmas arra, hogy a növendék fejében az írásművek elméletének egyes ágairól alapos zavart szüljön.

Arról nem is szólok, hogy a nyelvtanul nem volna szabad oly könnyedén elbánnunk. Ez méltó visszahatást fog kelteni különösen a nemzetiségi vidékek képző-tanarainak körében.

De az írásművek elméletére vonatkozó részről körülményesebben mondom el véleményemet.

A mit a javaslat az I. oszt. számára a stilsztikából kijelöl, nevezetesen a stílus általános kellékei, (magyarosság, világosság, szabatosság; választékosság; szemléletesség, élénkség, változatosság; arányosság, jó hangzat — egyéb nincs) az mind a kifejezések formájára vonatkozik. Szűkebb értelemben vett stilsztika ez. Mégis, a fogalmazási gyakorlatok körénél ezt olvassuk: «Olvasott és fejtegetett művek tartalmának kivonata a *szerkezet feltüntetésével*.» Hogyan? Hiszen a szerkesztés szabályairól, *szerkezettanról* még nem esett szó s a mint látom, később sem fog esni! Alább ismét ez olvasható: «Különféle leírások és egyszerű elbeszélések készítése megállapított *vázlat szerint*. Hiszen a vázlat is a szerkezethez tartozik! A szerkezettan valahogy kifelejtődött a tervezetből.

A retorika és poetika, mindegyik ketté van szelve s fel vannak osztva a II. és III. osztályok között, hogy jusson is, maradjon is, de hogy miért, azt nem tudom megérteni. Alaposságra ez nem vezet, de zavart szül, az bizonyos.

Igaz, hogy az írásművek elméletének ágai között nehéz megvonni a határvonalat. Összetartoznak azok, mint a virág a szárral, a szár a gyökérrel.

A stilsztika a gondolatok kifejezésének módjáról szól általában, a szerkeztéstan az írásmű tartalmáról, a gondolatok elhelyezéséről. Mindkét ág vonatkozik a prózai művekre csak úgy, mint a költőiekre. A retorika az írásművek tárgyával foglalkozik, mely szempontból műfajokra osztja az írásműveket. A prózaiakat vagy a költőiket, vagy mindkét fajtát? Úgy látszik, mégis inkább azokat, a melyeknek első sorban gyakorlati a céljuk és nem a szép. A retorika tehát a prózai műfajok elmélete. A verstan a verselés technikájára vonatkozik. A költészettan azon írásművek tárgyával, tehát műfajaival foglalkozik, melyek első sorban a *szépet* tűzik ki célul, a költészettan tehát a költői műfajok elmélete; nevezhetjük így: a költői művek retorikája.

Kombinálhatjuk ezen ágakat többféleképen, a mint hogy kombinálják is. Ha egyébként helyes, a sorrend nem lényeges, de hogy ezen ágakat össze ne zavarjuk, az már lényeges.

Leggyakoribb a következő kombináció: stilsztika — szerkeztéstan — retorika, verstan — költészettan.

De talán nem lenne rosszabb a következő: stilsztika — verstan (mindegyik a kifejezések módjával foglalkozik) aztán szerkeztéstan — retorika — költészettan. (Ezek az írásművek tartalmával, illetőleg tárgyával foglalkoznak.)

*

A történelem tanterve.

A történelem tanítására vonatkozó javaslat fölötte tetszetős.

E javaslat nem különböztet meg világhistóriát és nemzeti történelmet. Elötte csak *történelem* szerepel.

Adja az emberiség történetét, annak lehető egészében, de azon ponttól kezdve, melyben a magyar nemzet fellép a történelem színpadára, a nemzeti történelmet erősen kidomborítva.

Valóban szép és érdekes tervezet, de félek, hogy a tananyag illetően szétszaggatása mellett a növendék sem a külföldi eseményekről, azoknak egymásra való hatásáról, sem pedig a nemzeti történelemről nem nyer tiszta és egységes képet.

Nem is annyira a világtörténelmet féltém, hanem a nemzetit, melyet a világesemények áradata elborít és elnyeléssel fenyeget.

Igaz ugyan, hogy a tervezetkészítő különös gondot fordít arra hogy a világesemények közül főleg azokat emelje ki, melyek a mi történelmünkkel összefüggnek, de hiába, tény az, hogy *a világesemények túlnyomó részét a nagy nemzetek nélkülünk intézték el.* Ezért nem lehet minden világeseményt a mi történetünkkel viszonyba hozni, s *a világtörténelemnek a nemzeti történet keretébe való beillesztése nem természetes.*

Elválasztandó tehát az egyetemes történelem a nemzetitől mindkettőnek érdekében úgy, hogy amaz az I. osztályban taníttassék, de oly módon, hogy keretében a magyar történet különösen kidomboruljon. A II. és III. osztályban pedig taníttatnék a nemzeti történelem összefüggően s csak annyi kitéréssel a világeseményekre, a mennyiben azok nemzetünk sorsára hatással voltak.

Igy aztán nyernénk összefüggő és egységes világtörténelmi és világos magyartörténelmi ismereteket. A nemzeti követelményeknek pedig sokkal inkább megfeleltünk, mert nemzeti történelem két ízben fordulna elő. (Koncentrikus kör.)

*

Az ének-zene tanterve.

A mit tettebb említettem a javaslatról, mint általános tulajdonságot, hogy t. i. merev és követelő, az leginkább áll az ének-zenére vonatkozó részre.

Ez a tervezet hasonlít egy részletes tanmenethez, minőt a zene szaktanára a tanterv alapján a saját számára készít.

Nemcsak kijelöli a tananyagot, még pedig igen magas czélt tűzve ki, hanem a tanmenetet is megállapítja, szigorúan, részletesen.

Tantervet így, mint a hogy ez van megszerkesztve, csak önmaga számára készíthet a tanár. Mert a tervezet merőben egyéni felfogás alapján készült. Ha a képző-intézeti zenetanárok ezen tervezet szerint akarnak tanítani, meg kell tagadniok önmagukat s ennek az oktatás kimondhatatlan kárát látja.

Zene-oktatásunk, különösen pedig tképző int. zene-oktatásunk módszere még nem formálódott ki teljesen és valószínűleg soha sem lesz tképző zene-oktatásunk oly egyöntetű, mint egyéb tárgyaké. Nincs két képző-intézetünk, a hol az éneket és zenét egyforma módszer szerint tanítanak.

Hol kell ennek az okát keresnünk? Először a tanítóképző intézeti zene-oktatás különleges voltában s abban, hogy *ezen oktatásnak módszerét még senki sem írta meg teljességében;* elfogadható vezérfonal hiányában tehát követi minden képző-intézeti tanár a saját szabadon kiformalódott módszerét; másodsor pedig hiányos és még maig is szervezetlen zenetanár-képzésünkben.

Az első hiányon segíteni im, itt lett volna az alkalom. Egy a mult hagyományaihoz csökönyösen nem ragaszkodó, körültekintő, méltányos, az ellenvéleményt tisztelő és számba vevő, az egyéniség érvényesülését nem ellenző, e mellett minden ízében alapos tanterv és utasítások alkalmasak lettek volna a zene-oktatásban mutatkozó gyámoltalanság, rendszertelenség megszüntetésére s a szétágazó, itt-ott ellenkező irányzatok kiegyenlítésére, de a szóban forgó tanterv-javaslat, fájdalom, nem ilyen.

Tanítóképző intézeti zene-oktatásunkra kezdettől fogva egy régi és már jó ideje helytelennek bizonyult rendszer súlya és irányzat szeleme nehezül lidércnyomásként.

Ezen irányzatnak kell tulajdonítanunk, hogy képzőintézeti ének-
oktatásunk sok helyen alig több a hallás utáni oktatásnál, tanítóképző
intézeti énekaraink alig emelkednek felül az iparos-dalkörök szín-
vonalán.

Ezen irányzatnak kell tulajdonítanunk, hogy az éneklés szépművé-
szetté maig sem lett, mert tanítóink maguk is képzetlen énekesek,
zene-elméleti tudásuk némi kétes becsű generálbassus-gyakorlatból áll.

Ezen irányzatnak kell tulajdonítanunk, hogy tanítóképző intézeteink
míg a zongorára, a világ — bár, elismerem, egyik legnemesebb, de
— leghálátlanabb hangszerére mérhetetlen mennyiségű időt pazaroltak,
addig a sokkal praktikusabb iskolai harmoniumot elhanyagoltak bennök,
a harmonium-oktatás csak morzsalékokból táplálkozott, a hegedű pedig
a zene-oktatás hamupipókéje volt. Zenetanár-képzésünk is úgy volt
szervezve, hogy ez mind örökkön-örökké így maradjon, hiszen a
Paedagogiumban nem volt a hegedűnek tanszéke, hegedülni senki sem
tanította a képzőintézetek leendő zene-tanárait.

Ezen irányzatnak köszönjük, hogy fiatal zene tanáraink részéről
annyi nemes ambíció, munka és fáradság vesz kárba évenként a zene-
tanítás terén való próbálkozásban, kísérletezésben, hogy annak felével
magasra emelhetnők képzőintézeti zene-oktatásunk niveljét.

S ezen irányzat, érvényesülvén nem csak a zenetanár-képzésben,
de érvényesülvén a tantervben: uralkodóvá lett többé-kevésbé azon
képzőintézetekben is, melyeknek zenetanárai zenei és zenepedagógiai
műveltségüket nem a fentebbi rendszer letéteményeseinél szerezvén,
hivatva lettek volna zenetanításukba több elevenséget és életrevaló-
ságot vinni.

Csak néhány felekezeti képző és egyes kiváló és bátor áll. képző-
int. tanárok nem hódoltak mindenben ezen irányzatnak, de az általános
kereteket, a tanterv kereteit nekik is tiszteletben kellett tartaniok

Am azért korán feltámadt a reakció ezen rendszer ellen. Az
öregebb zenetanárok elégedetlenkedtek, duzzogtak kezdettől fogva, de
ellenkező felfogásuknak nem tudtak vagy nem akartak hangosabb ki-
fejezést adni. Az ifjabbak, az uralkodó rendszer növendékei, jó ideig
esküdtek és többen még ma is esküsznek mesterök szavára. Sokan
azonban korán belátták, hogy e rendszeren okvetlenül változtatni kell
s a mennyiben módjukban állt, változtattak is, hiszen a régi tanterv
általánosságával és hézagosságával erre — legyen neki érte hála —

megadta a lehetőséget. De hangosabb kifejezést elégedetlenségöknek ők sem adtak.

Elnémította őket az a végtelen tisztelet és szeretet, melyet egy nagy név és nemeslelkű viselője iránt mindnyájan éreztek.

Ámde megváltoztak az idők. Az a nagy név ma már csak szent emlék, viselője elköltözött oda, a hol az égiek csodás, örök zenéjét élvezi. Elköltözött, reánk gazdag örökséget hagyva. Hagyatéka kimondhatatlan értékű kincs, de van közte egy alkotás, *mely nem szól, mert nem is szólhat örök időkre, a melyen koronkint változtatnunk, javítanunk kell*, csak úgy lesz értékes.

Ez a tanítóképző-intézeti ének- és zenetanítás rendszere.

Nem a legjobb alkotása a kitünő embernek, nem. De hiszen ő sem érthetett mindenhez. A kiegyezés után megbízták, hogy alkossa meg az ujonan szervezett képzők zenetanításának tervezetét. Megbízták, hogy szervezzon. S ez neki, a nagyeszű, nagyszívű embernek, a költőnek, a tudósnak — nem adatott.

Ám azért ezen megbízatásának is jobban megfelelt, mint a hogy megfelelt volna bárki, abban az időben. De művén, rendszerén javítanunk, alaposan változtatnunk kell. Nem új ez a kívánság, hiszen ma már mindenütt beszélnek, követelik maguk a tanítványok is. Cikkelyek olvashatók, melyek változtatást hangoztatnak, könyvek jelennek meg, melyek új rendszert követnek.

Ezek a kívánságok nem szórványos jelenségek többé: az ország képző tanárai nagy többségének rég kialakult kívánságai. Ezekkel ellentétbe helyezkedik az új tanterv-javaslat. A régi uralkodó rendszert most ugyanazon, de szélesebb alapokon kívánja tovább fejleszteni.

*

Mindenek előtt kívánatos, sőt szükséges, hogy képzőintézeti zene-oktatásunk súlypontja ezentúl az ének mellett a *hegedűre essék*, e végből a *hegedű-tanítás már az I. osztályban megkezdendő*. A hegedű a leghálásabb hangszer; rövid idő alatt szép eredménynyel tanítható. Ezen tulajdonsága, aztán olcsósága, könnyen kezelhetősége, de főleg a népiskolai énektanításhoz való nélkülözhetetlensége a tanítóképző int. zene-tanítás főhangszerévé praedestinálják. Hol állna tanítóink zenei készülsége, ha 30 év óta a hegedűre helyeztük volna a fősulyt!...

Az énektanításhoz követelje a tanterv teljes határozottsággal az önálló éneklést, hogy ne kelljen a karéneknél «egyes szólamokat megtanítani», hanem engedje meg azt, hogy ezen eredményhez abban a menetben jusson el a tanár, a melyet helyesebbnek tart. Ha valakinek kedve van egy egész éven keresztül csupa negyed kótákat énekelni s aztán nekirugaszkodni s még ugyanazon egy év alatt kezdő énekesekkel végig zónázni az összes kemény hangnemeken 7 #-ig, 7 b-ig; aztán a II. évben ugyanezt tenni az összes lágy hangnemeken, mint ezt a tanterv-javaslat kívánja, ám cselekedje, lelke rajta, de ha valaki helyesebb utat akar követni, (bármely ut helyesebb lesz ennél) ne korlátozza őt a tanterv. Ne kívánja továbbá a tanterv, hogy a moll hangnemeket elválassza a tanár a párhuzamos durr hangnemektől,

mert ezek összetartoznak, valamint azt se kívánja, hogy a magyar rithmus ismertetésével, a magyar dallal, várja meg a III. évet, mert az mielőbb ismertetendő és gyakorlandó. *E részletek tehát kihagyandók a javaslatból.*

A zongora-tanítás a tanítóképző int. ifjuság nagy többségére nézve nem lehet czél, hanem csak eszköz: a harmonium- és zongora-tanítás eszköze. Átala szerzi meg a növendék a harmonium- és orgona-játszáshoz szükséges technikai ügyességet. 30 éven át mérhetlen mennyiségű időt és erőt pazaroltak a képzők erre a hangszerre s tanítóink túlnyomó többségénél nem több az eredmény, mint egy emlék, hogy egykor ők is tanultak zongorázni. *A jövőre ez a hangszer csak az első két évben — míg a szükséges kézügyességet elsajátítja a növendék — legyen kötelező, a két felsőbb osztályban fakultatív.*

De követelje meg a tanterv az iskolai harmonium-játszást, a népiskolai dalok szabatos harmonium-kiséretét.

A tantervjavaslatnak az összhangzattanra vonatkozó része kifogástalan, de ki kell egészíteni a leendő tanító zeneelméleti ismereteit egy csekély forma-tannal.¹⁾

—i.

A tanítóképzésről és a tanítóképző-intézetekről.

Az 1899—1900-ik évi értesítők ismertetése.

Második közlemény.

IV.

A máramaros-szigeti m. kir állami tanítóképző-intézet értesítője az 1899—1900-ik tanévről.

A tanári-kar közreműködésével szerkesztette: *Kovács Zoltán* igazgató.

Az igazgatói jelentésből ide iktatom a főbb adatokat. Az intézetben az év végén volt 135 növendék. Az internátusban 52 teljesen ingyenes növendék lakott, a többiek 2 nagy externátusban voltak felosztva.

Február 25-én hangversenyyel összekötött táncmulatságot tartottak, a melyen a város legintelligensebb közönsége vett részt s így erkölcsileg és anyagilag is fényesen sikerült. Ugyanígy sikerült a *Rahón* megtartott hangverseny is. A III. és IV. éves növendékek tanulmányi kirándulást tettek Galiczia kulturális nevezetességű városába, Sztanislauba, a hol is főleg a császári tanítóképző-intézetet tanulmányozták.

A szokásos évközi ünnepeket megtartották. A tanári-kar kiváló gondot fordít a *családias* nevelésre; hogy ezen céljat elérhesse, minden

¹⁾ Tisztelt munkatársunk, ugyancsak kemény marokra fogta zengő kalászeit. Megjegyezzük, hogy a válaszmány az ének-zene terven az ő kívánta irányban több változtatást tett.

kinálkozó alkalmat megragad. Együtt sétál, jár, kél, étkezik az ifjúsággal. A tény önmagát dicséri.

A tanári kar a hitoktatókkal együtt 14 tagból áll.

A statisztikai kimutatás szerint felvételt az I. osztályba 55, a II-ikba 40, a III-ikba 32, a IV-ikbe 23 növendék. Vallás szerint: r. kath. 56, gör. kath. 51, gör. kel. 2, ev. ref. 36, ág. hitv. ev. 2, unit. 1, izraelita 2; anyanyelv szerint: magyar 107, ruthén 18, román 25; magaviselet: példás 13, dicséretes 62, jó 48, szabályszerű 11, szorgalom: ernyedetlen 9, kitartó 50, kellő 45, hanyatló 29, semmi 1; végeredmény: sikerrel végzett 98, javít 15, ismételt 21.

A kiosztott segélyezés összege 18,447³⁰ korona.

Az I. osztályba felvettek közül 28 növendék középiskolai négy osztályt végzett, 16 három osztályt, 6 két osztályt, 1 egy osztályt, 3 hat elemi és 1 javító intézeti felsőbb tanfolyamot.

A hat oszt. gyakorló-iskolában volt 68 növendék.

Közli az értesítő a megszokott rendes formában a tanulók névsorát.

A könyvtárak és a zenefelszerelés gyarapodtak.

A méhesben 26 család van. Az intézeti kertet a rendes módon kezelték. Van benne 236 anyafa, 553 haszon- és díszcserje, 3700 anyató és vadcsemete, 5835 ojtvány.

Az intézet működése. A nevelés és fegyelem kiváló. A torna-versenyen számos növendék nyert kitüntetést. A tanítás a rendes mederben s zavartalanul folyt az évben is megfelelő sikerrel. A feldolgozott tananyag teljesen megfelel a tanterv kívánalmainak.

Az órarendek megfelelőek.

A tanítás eredménye tantárgyanként is össze van állítva.

A növendékek gyakorlati kiképzésére ez évben is az eddig követett mód és eljárás szerint kiváló gondot fordítottak.

A «Gönczy-Önképzőkör» sokoldalú s nyomós tevékenységet fejtett ki. Részei: irodalmi, matematikai, ének-zene, torna-kör. Ez a szétforgácsolás gyöngíti az egységet. A kör vagyoni állásáról és az önségélyezésről hallgat az értesítő.

A tanítóképesítő vizsgálatokra 21-en jelentkeztek. Magántanuló nincs. A 21 jelölt közül 16 kapott oklevelet.

Az írásbeli vizsgálat tételei a következők voltak:

a) a neveléstanból:

Mely módon és mely eszközökkel ébresztheti és fejlesztheti a tanító a hazaszeretetet nem magyarájkú lakosságban, iskolában és iskolán kívül?

b) a németnyelvtanból:

«Szülőföldünk és hazánk» cím alatt 9 mondatból álló kis leírás fordítása németre;

c) a mertanból:

1. Hány drb puszpáng csemetére van szükségem egy oly kerülék-alakú virágágy körülültetéséhez, melynek nagy tengelye 12 m., kis tengelye 9 m., ha 20 cm. távolságra ültetek egy-egy csemetét?

3. Valamely gőzkazán két végén félgömbalakú görbe lapokkal

van határolva. A gőzkazán 1 m. széles és 4 m. hosszú. Ebből a hosszúságból csupán a hengerre 3 m. esik. Mekkora a kazán felszíné, mekkora köbtartalma?

d) a természetrajzból és természettanból:

1. A cserébogár leírása. 2. A fészkes növények jellemzése. 3. A nemes fémek leírása. 4. Illó olajok, gyanták, balzsamok. 5. Archimedes törvénye. 6. Az indukcionális áram.

e) a gazdaságtan köréből:

1. A trágya és trágyázás. 2. A faiskola berendezése és kezelése. 3. A gyümölcsnemesítés módjai.

Az írásbeli vizsgálat eredménye megfelelő lévén, ezért valamennyi jelölt gyakorlati és szóbeli vizsgálatra bocsáttatott.

A közegészségügyi viszonyok kedvezők voltak.

Az általános ügyek fejezetében beszámol az igazgató arról, hogy a tanári kar tagjai a társadalmi téren is tevékenységet fejtenek ki. Az adatok tanúsága szerint az egész tanári karnak igen szép társadalmi tevékenysége s ez alapon természetesen nagy pozíciója is van. A tanári kar nem csak jeles tanítókat nevel, de a magyar eszme megvalósításában misszióját derekasan oldja meg.

V.

Az általános nőképző-egyesület elemi-polgári iskolájának, tanítónőképzőjének és továbbképző felső tanfolyamának évi értesítője az 1899—1900. tanévről.

Szerkesztete: *Vámosy Mihály* igazgató.

A 12 oldalra húzódó «előszó»-ban az igazgató azt írja, hogy kedves és hasznos kötelességet vél teljesíteni, mikor az értesítővel kedveskedik. Nagyon helyes, hogy felvették az elejtett tonalat s fonják tovább az értesítő kiadásával.

Az intézetek létrejöttében elsőrendű érdem és szerep jutott megboldogult *Veres Pálné Beniczky Hermína* nemeslelkületű úrnőnek, a nagy alkotónak. A kisdéd, két szobával, 5 tanárral s 15 növendékkel bíró intézetet, mely ma már terebélyes fává növekedett, 1869. október havában nyitották meg. 1872-ben már b. e. felséges királynénk érdekesítette látogatására a fejlődő intézetet. Csodák csodája volt az intézet gyors fejlődése. 1877-ben már 200 növendéke volt az intézetnek. 1881-ben saját díszes palotájába költözködött az intézet; ekkor már 350 növendék részesült oktatásban. Fejlődött az intézet fokról-fokra, míglen mai tejllettségét érte el.

Az előszóban beszámol az igazgatóság az utolsó év kisebb eseményeiről s ama számos tanulmányi kirándulásról, melyeket a növendékek részint a fővárosban s részint a vidéken tettek. A leány-gimnázium 20 növendéke a tanári kar vezetése alatt Rómába tett kirándulást.

Közli az értesítő ama növendékek névsorát, a kik 1872—1900-ik években nyertek képesítést.

Az Országos Nőképző-Egyesület elnöke: özv. gróf Teleki Sándorné gróf Teleki Józefine. A tisztviselői kar 8, a választmány 34 tagból áll.

A tanári testület 34 tagot számlál.

A tanítónőképző-intézetben végzett tananyag s beosztás kisebb-nagyobb eltéréseket leszámítva, az állami tanterv keretében mozog.

Az értesítő beszámol a francia és angol nyelvek tanításáról.

Végül közli a felvételi módozatokat.

Az értesítő a nagy hivatást teljesítő intézetekről csak általános képet nyújt. Pedig a nagy s fontos oktatási s nevelési ténykedést kifejtő intézet nyomós munkásságát teljesebb világításban bemutatni csak hasznos s üdvös dolog volna. A világosságot soha se kell véka alá rejtteni. A statisztikai összeállítás hiányzik az értesítőből, a mi nagyon megnehezíti az áttekintést s összehasonlítást. A szorgalmi előmenetel nincs feltüntetve. Az évközi s képesítő vizsgálati tételekről is hallgat az értesítő. stb. stb.

Sok a bejáró és kevés a rendszeren alkalmazott tanár.

Az Országos Nőképző-egyesület kiváló, nemes, önzetlen s önfeláldozó munkásságáról maga a tett oly fényesen beszél, hogy erről külön dicséreteket írni szükségtelen.

VI.

Az angolkisasszonyok budapesti sancta Mária intézete értesítője elemi, előkészítő és felsőbb leányiskolájának továbbá elemi és polgáriskolai tanítónőképzőjének működéséről az 1899—1900-iki iskolai évben.

Az értesítő első része az intézet 130 éves multjából sorol fel fontos és érdekes adatokat. Az intézetet 1770. május 13-án Mária Terézia királynő alapította egy magyar novicia óhajára. Az intézet fejlődését, átalakítását, vándorlását 16 lapon át mutatja be ez értesítő.

Mint a czím mutatja, az intézet többszörösen összetett, ezen kívül külső és belső csoportokra van felosztva.

Tantervük az államival egyező.

Közli az értesítő a használt tankönyvek jegyzékét.

Az internátust a régi alapon, a megszokott pontossággal, renddel vezetik.

A növendékek a lefolyt évben jó egészségnek és kitünő étvágy-nak örvendhettek. Vigán folytak napjaik.

A Mária Congregatio áldásos munkássága mintaszerűvé fejleszti a növendékek magaviseletét.

A tantestület az elemi és előkészítő osztályokban 10 tagból, az externátusban 11 tagból, az internátusos felsőbb leányiskolában 16 tagból, az elemi tanítónőképzőben 11 tagból, a polg. isk. tanítónőképzőben szintén 11 tagból áll.

A tanulók létszáma az externátusban 328, az internátusban 89, az elemi képzőben 258, a polgari képzőben 44. Vallás szerint: római katolikus: 667, gör. keleti: 4, református: 15, evangélikus: 18, izraelita:

15. Összesen : 719. Anyanyelv szerint. Magyar : 710, német : 6, angol : 2, olasz : 1.

A 719 tanuló közül segélyeztek 115-öt. Az elengedett összeg 32632 korona.

A tanítás eredménye tantárgyak szerint van feltüntetve.

Magánosztályvizsgálatot tett 125 jelölt, magán úton készülve tanítóképesítő vizsgálatot 25 jelölt.

Tanítóképesítő vizsgálatok.

A) *Elemi tanítónő-képző írásbeli tételei.*

a) *Pedagógia.*

Comenius Amos János működésének hatása a nevelés és oktatás módszerére.

b) *Mértan.*

1. Hány hektoliter búza van egy oly rakásban, melynek magassága $1\frac{2}{5}$ m., alapjának területe 8.25 m.?

2. Valamely körnek sugara 5 dm, hány fokú azon középponti szög, mely 8 dm hosszú ívhez tartozik?

3. Egy 960 m átmérővel bíró köralakú legelőt $3\frac{1}{2}$ m széles út vesz körül, mennyi tért foglal ez az út?

c) *Természettudományok.*

I. 1. Az emlősök és madarak csontvázának összehasonlítása.

A növényország beosztása a virágok és szirmokra nézve.

Milyen testek az ásványok; melyek a vegyi egyesültek, melyek az összetettek? Mit értünk vegyrokonság alatt?

2. Mely madarak lakják a forró, mérsékelt és hideg égövet? Melyek költözők? Mely növények levelei szolgáltatnak tápanyagot? — A konyhasó, chlór.

3. A rovarok fölosztása és jellege. — A növények természetes és mesterséges beosztása. Mi a kettő között a különbség és hogyan lehetnek a porzók elhelyezve? — A réz és érczei; a rézrozsa.

II. 1. A hó; hányféle hőmérőt különböztetünk meg? — Csigá, lejtő, csavar, ék. — Visszaverődés törvénye. A sík-, szög- és domborítókör.

2. Hogyan kell a fehérneműeket a mosásnál kezelni? — Hogy készül az ecet? Hogyan savanyítják az ugorkát és a káposztát? — Mit kell a jó házínőnek szem előtt tartania cselédek irányában?

d) *Német nyelv.*

«A béketúrás diadalt ül» című olvasmány németre fordítása.

A tanítóképesítő-vizsgálatok eredménye következőben állapítható meg:

Jelenkezett 65 rendes, 25 magán, összesen 90 tanuló.

Az írásbeli vizsgálat után visszalépett 2 rendes tanuló, maradt 90.

Az eredmény a következő lett:

Kitűnő 35 (!), jeles 41, jó 11, elégséges 3, összesen 90.

Az eredmény, eme táblázat szerint itélve, igen szép. A jelöltek kielégítő készütséggel jelentek meg. Póttanképesítőre senkit sem utaltak.

B) *Felső nép- és polgári iskolai tanítónőképző*. Tanképesítő-vizsgálatait évenként egyszer, rendszerint május hónapban tartja. A vizsgáló-bizottságot a hercegprimás, az 1868. évi XXXVIII. t.-czikk 13. §-ában biztosított jogánál fogva, dr. Walter Gyula, apát-kanonok, főegyházmegyei főtanfelügyelő elnökekre alatt, a tanári testület tagjaiból alakította meg.

A hercegprimás a vizsgálatok szabályszerű megtarthatása céljából a bizottságot tudomásul vétel tekintetéből a vallás- és közoktatásügyi miniszternek is bejelentette, a ki azt elfogadta és «ad hoc» kirendelte. Egyúttal az egyes szakokhoz miniszteri biztosokat nevezett ki.

A megéjtett írásbeli vizsgálat után szóbeli vizsgálatra az 50 közül 49-et bocsátottak.

Az írásbeli vizsgálat tételei.

a) Pedagógia:

α) 1. A polgári iskola közoktatásügyünk keretében.

2. A honleányi erények nevelésének módja és eszközei.

3. «Tartsunk mértéket a tanításban!» miként felel meg a tanítónő e tanítási elvnek?

β) Nyelvmesternők részére:

1. Minő módszertani eljárást kövessünk a nyelvgyakorlatoknál, hogy az e nemű feladványok a nyelvtudást is elősegítsék?

2. A nyelvtanításnál minő tanalakat használunk a kielégítő eredmény érdekében?

3. A földadványok javítása kik által eszközölhető és minő elvek szerint járjon el e tekintetben a nyelvmesternő?

b) Magyar nyelv:

1. Alarendelt mondatok. 2. A szónoki beszéd és fajtái. 3. Kölcsey mint író, szónok és kritikus.

c) Német nyelv:

1. Die Lautgesetze vom Grimm an Beispielen veranschaulicht.
2. Das malerische und musikalische Element der poetischen Sprache.
3. Herder's literarische Thätigkeit.

d) Franczia nyelv:

1. Combien y a-t-il de présents dans le verbe, de passés et de futurs? 2. Une lettre d'affaires. 3. La biographie de Bossuet.

e) Történettudomány:

1. A szelek keletkezése, fölosztása, ereje és hatása az éghajlatra.
2. Hunyadi Mátyás és kora. 3. Magyar Alföld.

f) Természettudomány:

α) Physika:

1. A levegő sűrűsége a fölszínén 0⁰-nál és 760 mm légsúlymérő

állásnál a víz sűrűségének $\frac{1}{773}$ -a; ha minden magasságban ugyanily sűrűségű lenne, mily magas volna légkörünk és miért volna ezen kiszámított magasság a valódinál kisebb?

2. Egy újezüstsodrony, melynek hossza 12 m, lánczolatossan össze van kapcsolva egy 18 m hosszú vassodronynyal, mekkora az egész sodrony ellenállása, ha a közös keresztmetszet 2.5 mm^2 (a réz vezetőképessége 50, az újezüsté 7.5, a vasé 16, a higanyé 1.6, ha az ezüsté 100-nak vétetik.)

β) *Chemia* :

A kémiai átváltozás szabályai.

γ) *Természetről* ;

A puhatestűek; befolyásuk a természet három országára.

g) *Mennyiségtan* :

α) *Algebra* :

1. Egy helyből elindul egy kocs, mely 5 percenkint 625 m-t tesz; 24 órával később elindul egy lovas, egy az első hely mögött 35 mérfölddel fekvő helyből és tesz óránként 5 mérföldet. a) Mikor lesz a kocs és a lovas útja 3 mérföld? b) Mikor lesz másodsor? c) Mikor találkoznak? (1 mérföld = 7500 m).

$$2. 7x + 10y = 29f.$$

3. Valamely mértani beadványban a negyedik és második tag hányadosa $\frac{4}{9}$, az első négy tag összege $\frac{65}{27}$. Állítsuk elő a haladványt.

β) *Geometria* :

1. Valamely trapezoid csúcsainak koordinátái $x_1 = 2, y_1 = 3, x_2 = 7, y_2 = 5, x_3 = 9, y_3 = -3, x_4 = -1, y_4 = -2$. A trapezoid minden oldalát fölosztjuk 3—3 egyenlő részre és minden csúcshoz legközelebb fekvő osztópontokat összekötjük. Keressük az így származott nyolcszög területét.

2. Három egyenlő adott sugarú kör kölcsönösen érintkezik kívülről? mekkora a közöttük fekvő síkrész?

3. Szerkesztünk háromszöget egy oldalból, a hozzátartozó magasságból és a körülírt kör sugarából.

γ) *Polgári számtan* :

1. Valamely tőke egyszerű kamatjával együtt $3\frac{1}{2}$ év alatt 705 koronára nőtt föl; 5 év alatt pedig 750 koronára; mennyi a tőke és hány százalékra volt kiadva?

2. Hány frtot ér 1 kg tiszta ezüst, ha Londonban az ezüst jegyzése 29 és Budapesten a londoni váltó jegyzése 118.70?

3. Egy magánhivatalnok évente előleg gyanánt fizet 150 koronát, hogy özvegye a halálát követő évtől kezdve évente utólag 750 korona nyugdíjat kapjon; mennyit veszített a társulat az üzletnél, ha a hivatalnok 25 részletet fizet és az özvegy 11 évig húzza a nyugdíjat 4% kamatos kamattal?

h) *Zeneművészet* :

1. A négyes hangzatok átalakulása és fordításai.

2. A hangszerek keletkezése, elnevezése és fölosztása. — A hangszerek föltalálói és tökéletesítői.

3. A «Missa Papae Marcelli» szerepe és fontossága az egyházi stíl megalapításában. — Szerzőjének egyéb jeles művei.

A polgári képző tanképesítő-vizsgálatának eredménye a következőkben foglalható össze:

49 közül: 6 jelölt javítóvizsgálatra utasított; 7 elégséges, 14 jó, 22 jeles általános osztályzatot nyert. Föltűnő volt a különbség a rendes és magántanulóok készletége között, mely a rendeseknek elsőségét még inkább kimutatta.

A vizsgáló-bizottság működésénél igen szép volt az *egyház és állam képviselőinek harmonikus eljárása*. Az egyházmegyei főtanfelügyelő, dr. Walter Gyula, mint elnök s a miniszteri biztos urak példás tapintatossággal szolgálták azt az elvet, melynek képviselőiként szerepeltek. Kitűnt ez alkalommal is, hogy az egyház nemcsak akar, de képes is a tanügy haladásához hozzájárulni.

A tanszerek, szertárak ez évben is gyarapodtak. A könyvtár 5900 kötetből áll.

Az intézet évi története a rendes mederben folyt le. A növendékek több kisebb-nagyobb tanulmányi kirándulást tettek. A megszokott egyházi és hazafias ünnepet szép sikerrel ülték meg.

Végül a felvételre vonatkozó utasításokat közli az értesítő.

A felsorolt adatok ékes nyelven beszélnek az intézet hasznos s nagyfontosságú munkásságáról. Egyúttal mutatják a nivót is, a melyen az intézet áll. Adja a Mindenható, hogy hazánk minden felekezete oly anyagi körülmények közé juthasson, mely megadhassa a lehetőséget annak, hogy a nevelés szent ügyének szolgálatában egyetlen hazafias törekvés se jusson zátonyra. Jőjjön az igazi szabadelvűség nyomán az a harmonikus egyetértés, melynek áldásos hatása alatt senkinek se jusson eszébe azt kérdezni, hogy ki vagy, mi vagy? hanem e helyett hirdesse, vallja azt: egyek vagyunk az önzetlen szeretetben s édes testvérek a közös édes anya: a haza szolgálatában.

VII.

A csiksomlyói rom. kath. tanítóképző-intézetnek és gyakorlóiskolájának értesítője az 1899–900. tanévről.

Szerkesztette: *Karácsony József* igazgató.

Az értesítő I. részében *Koródi Berárd* hittanár értekezik a következő címen: «Az egyház neveléstani áldásai az emberiségre, különös tekintettel Magyarországra.» A 12 lapra terjedő munkában erősen megnyilatkozik a szerző rajongó szeretete a haza, az «egyedül üdvözítő r. kath. egyház» és a pápa: «Krisztus helytartója» iránt.

A II. részben az igazgatói jelentést találjuk.

A tanári kar 10 tagból áll, kik között 3 a rendes tanár.

A tanév története a rendes mederben folyt le.

Az igazgató ma sincs megelégedve az intézet mai állapotával. A statusgyűléshez beadott kérelmében mondja, hogy mélyreható orvoslásra van szükség. Kívánja: 1. a tanítóképző-intézet kiépítését, 2. szer-

tarak létesítését, 3. az igazgatón kívül annyi rendes tanár alkalmazását, a hány osztály van.

Az internátus, a fegyelem, a növendékek egészségi állapota egész éven át kielégítő volt.

A segélyezés, ösztöndíjak, költségvetésre nézve álljanak itt a következő adatok:

Az erdélyi püspök úr sajátjából a következő mértékben segélyezte a tanári személyzet még szabályozatlan fizetését: P. Koródi Berárd hit-tanárnak 120 korona, Kassai Lajos magyar nyelvtanárnak 533 korona 28 fillért, Csató János főgimn. okl. tanárnak 266 korona 64 fillért.

Négy növendék stipendiumára 480 koronát utalt ki.

Csikvármegye 600 koronával járul intézetük felségítéséhez.

Az erd. tanulm. alap 10 növendéknek ad évenként 800 koronát stipendiumképen.

A személyes és dologi kiadások összege: III193 korona 88 fillér.

Az alapok a honnan ez összeg fedeztetik: Tanulm. alap: 3200 korona, iskolai pénzalap: 2460 korona, Fogarassi alap: 1560 korona, tanulók tandíja: 883 korona 35 fillér, vallásalap: 1500 korona, püspök sajátjából 839 korona 92 fillér, Simon alap 18 korona 12 fillér.

A gazdasági oktatás céljaira az intézet 1^{1/2} holdnyi kertje szolgál, mely egyúttal botanikus kert is.

A méhészet gyarapodást mutat.

A végzett tananyagot illetőleg szigorúan ragaszkodnak az állami tantervhez.

A gyakorlati kiképzést a következő módon ejtik meg.

A kiképzést a módszertan tanára és a gyakorló-iskolai tanító vezetik.

A második évesek, mint a kiknek már némi elméleti pedagógiai ismereteik vannak, naponként jeien vannak a gyakorló-iskolai tanításokon, a hol az egyes tanításokról jegyzeteket készítenek, melyeket a gyakorló-iskolai tanítóval esetleg a módszertan tanárával közölnek. Fogadjak, elbocsátják a növendékeket, a feladott munkákat átnézik, hogy a gyermekekkel való bánásmódban gyakorolják magukat és hogy majdan az írásbeli dolgozatok javítását gyorsan és helyesen végezhessek.

A III. és IV. évesek közül hetenkint 2—2 növendék tanít 1/2—1/2 órán át. A gyakorló-iskolai tanító által kiadott tananyag egy héttel a tanítást megelőzőleg kiadatik a fellépő növendéknek, a ki azt módszertanilag kidolgozva köteles átadni a módszertan tanárának, majd a gyakorló-iskola tanítójának — a szükséges útbizáztatások vagy javítások céljából.

A fellépés után egy illetve két nappal történik a tanítások meg-bírálása, mely alkalomra minden egyes növendék köteles bírálatát írásban, külön e célra készített és a tanítási főbb pontokat feltüntető füzetben, elkészíteni, mivel a felhívottak kötelesek véleményüket elmondani, utánuk a fellépő növendék tart önbírálatot esetleg védelmezi megtámadt álláspontját. Végül a gyakorló-iskolai tanító, esetleg a szak-tanár, teszik meg észrevételeiket.

Hogy a növendékek huzamosabb tanításban és nevelésben is gyakorolhassák magukat, szóval, hogy beleéljék magukat egy iskola

gyakorlati életébe: a negyedéves növendékek karácsony után 3—3 nap felváltva végzik a tanítást, a gyarló-iskolai tanító folytonos felügyelete alatt és szükséges utbaigazítások mellett.

A gyakorlati kiképzésre több időt s nagyobb gondot kell fordítani.

A növendékek évközben a következő írásbeli tételeket dolgozták fel.

I. osztály. 1. A tanév kezdetén. 2. A templom 3. Halottak napja. 4. Mit tanulok szívesen? 5. Karácsonyi örömeink. 6. A falu télen. 7. A honfoglalás története «Árpád a honalapító» című költemény alapján. 8. A természet ébredése. 9. Az ifju legszebb erényei.

II. osztály. 1. Aratáskor. 2. Az ima. 3. Az erdők haszna. 4. Az egészség. 5. A gazdagság és szegénység előnyei. 6. A legjobb tanítójelölt. (Jellemkép.) 7. Önéletrajz. 8. Üdvözlőbeszéd a főpásztor látogatásakor. 9. Szeresd a hazát. (Szónoki beszéd).

III. osztály. 1. Az öröm és fájdalom forrásai. 2. Az ipar és művészet jelentősége. 3. A tragikum Szép Ilonka, V. László és A walesi bárdok című költeményekben. 4. A tanítás sikerének feltételei. 5. A munkásság. 6. A víz a természetben és az ember szolgálatában. 7. Az önszeretet és az önzés. 8. Mi a hasonlóság és mi a különbség az éposz és a regény között. 9. Shakespeare Coriolanusának költészettani elemzése.

IV. osztály. 1. Óseink jellege a hún magyar mondákban. 2. A bécsi, müncheni és Jordánszky codex nyelvészeti ismertetése. 3. A vallás-erkölcs nevelés tényezői. 4. Isten csodája, hogy még él hazánk. 5. Gondolatok Mikes Kelemen sírjánál. 6. Elbeszélő költészetünk a XVI., XVII. és XVIII. században. 7. Milyen a mintaszerű népiskola? 8. Egy szabadon választott dráma tartalmának és főbb jellemének ismertetése. 9. Arany János és Petőfi Sándor költészetének összehasonlító méltatása.

Közli az értesítő a tankönyvek jegyzékét, nemkülönben az órarendet is.

Az ifjúsági önképző körnek 85 tagja volt. Vezető elnöke *Augustin Imre*.

A könyvtárak gyarapodást mutatnak. Az intézet rendelkezésére álló hiányos felszerelésű szertárakat pótolták a helybeli főgymnázium szertárainak használásával.

A gyakorló-iskola osztatlan s négyosztályú.

Tanítóképesítő vizsgálatra 22 tanítónövendéket bocsátottak.

Az egyházmegyei főtanfelügyelő a kidolgozásra felterjesztett írásbeli tételek közül a csillaggal jelletteket hagyta jóvá.

Neveléstan. (Magyar nyelvi értekezés.)

1. A tiszta és világos fogalmak fontossága az értelmi és erkölcsi nevelésre. 2.*) A tanító minő irányelvek alapján nevelheti az ifjúságot az ember rendeltetésének megfelelően. 3. Párhuzam a realizmus és pietizmus neveléstanai irányok között azon elvek feltüntetésével, melyek a mai korban is követendők.

Német nyelv. (Németről magyarra fordítandó.)

1.*) «Die drei guten Sprüchlein» Nach Grimm. (Ahn-Erényi gyakorló könyv.)

Természettanból. 1. A levegő nyomásán alapuló készülékek ismer-

tetése. 2. A meleg által előidézett légköri tünemények leírása. 3. A villamos áram főbb hatásai. 4. A föld napköri keringésének kísérletekkel való bemutatása. 5. Az energia fajtái, átalakulása és fennmaradása. 6. A villamosság mint mozgató erő. 7. A telephon szerkezetének ismeretése. 8.*) Milyen fizikai törvényből magyarázható meg a szivárvány és hogyan származik a kettős szivárvány.

Vegytanból. 1. A savak, aljak és a sók összehasonlítása. 2. A láng és az égés kémiai alapon. 3. Hogyan alakítható át az alkohol eczetté. 4. A szénhidrátok és protein anyagok érvényesülése a táplálkozásban.

Mértanból. 1. Valamely ferdényalakú udvart, melynek egyik oldalai 48 m. 44 cm. és 32 m. 66 cm., ezeknek egymástól távolsága 22 m. 26 cm. oly kövekkel kell kirakni, melyek mindenike 18 cm., hány ily kő szükséges az udvar kiköveztetésére

2.*) Mily hosszúknak kell valamely vár bevételeére használandó lajtorjának lenni, ha a várat 10 m. 15 cm. széles árok választja el az ostromlóktól és ha a várfala 8 m. 28 cm. magas?

3.*) Mily nagy azon deréknégyszögű hasáb fölülete és köbtartalma, melynek alaphossza 165 cm., szélessége 98 cm., magassága 198 cm.?

4.*) Hány literes az a hordó, melynek átmérője a szájánál 11 dm., a fenék átmérője 8 dm., a hordó hossza 14 dm.?

5. Mekkora azon gulának fölülete és köbtartalma, melynek oldalele 138 cm., s alapja szabályozott négyzet 82 cm.-nyi oldallal?

6.*) Hogyan méretik föl egy egyenes vonal, melynek közepéhez nem férhetünk, a két végéhez igen, bizonyíttassék be annak helyessége?

7. Egy fa, melynek árnyéka 46 m. hosszú, ennek végén 1 és fél m. hosszú pálcza árnyéka 3 m., mily magas? Hogy méretik föl az árnyéklát segítségével s bizonyíttassék be annak helyessége?

Allattan. 1. A kutya és medve közti jellemző tulajdonság miben van meg? 2. Mi a hasonlatosság és mi a jellemző különbség a tyúk és a lud között? 3. A mérges és nem mérges kigyók jellemző tulajdonságai mik? 4.*) A hullók és a halak miben különböznek egymástól?

Növénytanból. 1. Mi jellemzi a csalánféléket? 2. A mérges és nem mérges gombák jellemző tulajdonságai irassanak le? 3. Irassanak le a szironták-félék.

Ásványtanból. 1. Mik tartoznak az éghető ásványok közé, mi jellemzi azokat? 2. Melyek a nemes fémek, miben különböznek a nem nemes fémektől? 3. Miből áll a porcellán s hogyan készítik azt?

Gazdaságtan. 1.*) Mi a konyhakert célja? milyen a beosztása? 2. Melyek a sikeres állattenyésztés feltételei? 3. A gyümölcsös kert alakításáról. 4. A gyümölcsfa átültetésénél minő eljárás kívántatik? 5. A Méhtenyésztés fontossága.

Rajz és szépírás. Egy koczkára helyezett hengeres alakú, párkányozatos oszlop rajzolható gipszminta után kellő ön- és vetített árnyékolással.

Magyar és német folyóírás különböző mondatokban a szép- és helyesírás szabályai szerint.

Az intézetben volt összesen 93 növendék, ezek között 10 magán-

tanuló, kik vallásra nézve mindannyian r. kath.-ok, nyelvre nézve magyarok voltak. Viseletre nézve volt: példás 14, dicséretes 56, jó 19, törvényszerű 3; előmenetelre nézve: kitűnő 8, jeles 36, elsőrendű 43, másodrendű 6.

Végül a püspöki látogatásról emlékezik meg az értesítő.

Az értesítő adata szerint a tanári kar dicséretre méltó buzgalmat fejt ki a tanítóképzés terén s az ifjuság nevelése körül. Az intézet hiányai anyagi természetűek, a mikén csak a felsőbbbség segíthet. A tanítóképzést támogatni, fejleszteni, megfelelő nivóra emelni minden felekezetnek saját jól felfogott érdeke. Az erdélyi rom. kath. püspök remélhetőleg fog is áldozni a tanítóképzőre, csak ébren legyen a tanári kar s ne hagyja pihenni ez ügyet egy pillanatra sem. (Talán egy kis állami segítséggel is alá kellene nyúlni a nemzeti hivatást teljesítő csíksomlyói képzőnek! Szerk.)

I R O D A L O M.

Két jó könyv.

Valahányszor híret veszem annak, hogy *Láng Mihály* tollából valami nagyobb szabású munka jelenik meg, mindannyiszor egy kellemes érzés és az a jóleső tudat hatja át egész valómat, hogy Hungaria géniusza ő általa a magyar paedagogia immár tekintélyes nagy épületéhez egy-egy pavillont épített ismét. Engem semmi érdek sem késztet arra, hogy dics-hymnuszokat zengjek Lángról; legfeljebb büszkén vallhatom jó barátomnak. E benső kapocs azonban soha semmiféle körülmények között nem lehet indító ok arra, hogy érdem nélkül dicsérrünk valakit. A munka dicséri azt, ki annyit és oly nagyszabású dolgokat mível, mint ő; a ki bokros teendői, sokat zaklatott eddigi tere és köre, családapai kötelmeinek mintaszerű teljesítése mellett is ráér alkotni és a magyar tanítóság közkincsévé tenni az ő fárasztó munkája eredményét és fenkölt eszméit. Láng nem is szorul mások dicséretére, mert az ő munkája nem plagium, nem tagadott fordítás, sem az önállóság színével kaczerkodó imitáció, hanem eredeti, a melyen az ő egyéniségének hű pecsétjét látni minden ízében. A mérsékelt, józan magyar sovinizmus igazán a szeretet elvével, a fenséges, igaz keresztényi szellem varázsával társul az ő összes munkáiban, kiváltkép e kettőben, melyről itt alább röviden megemlékezni szándékom.

Nem lehet czéлом, bírálatilag hozzászólnom Láng Mihály e két munkájához, mert azokban nincs kivetni való felesleges, egészében halásan fogadhatja s mint közkincsét csak üdvözölheti minden magyar tanító.

Mindkét munkát az Athenaeum irod. és nyomdai r. t. adta ki ez évben. Az egyiknek címe: „**A magyar beszéd tanításának természetszerű módja a nem magyar ajkú népközlőkben**”; a

másiké „**A munkaszeretetre nevelés módja**“. Ez utóbbihoz a képeket rajzolta *Láng Mihályné* okl. tanítónő.

Láng munkáinak figyelmes olvasása azt a benyomást teszi az emberre, mintha mindarról, a mit ír, már tudott volna, mintha az illetőben is hasonló gondolatok kóvályognának, csak nem lettek nyilvánosakká, nem öltöttek testet. A figyelmes olvasó, ha a szerző gyermeklélektani megfigyeléseken alapuló elveivel behatóbban foglalkozik, lehetetlen nem azonosítania magát ő vele.

Semmi különös új s mégis meglepő, eredeti, a tapasztalati lélektan természetes törvényei szerint ügyesen összeállított — bátran mondom ki — *úttörő* munka mind a kettő. A fáradságot nem ismerő hangyaszorgalommal, vasakarattal, nagy türelemmel, logikus rendszerrel kidolgozott, gyakorlati megfigyeléseivel az igazi tanító lelkesedéséből fakadt modern magyar paedagogia képét adja nekünk a szerző e két munkája által.

Nem egy-két havi, nem is egy-két évi munka eredményét tárja elénk *Láng*, hanem évek során át szerzett közvetlen tapasztalat, éles megfigyelés, több nyári szünidőn át e czélből tett hosszú utazásán gyűjtötte adatok összessége képezi e tanulmányának anyagát, melylyel főleg *a munkaszeretetre nevelés módja* című munkájával *úttörője* egyzersmind a magyar nemzeti slöjdnek is.

E munka 3 főrészből áll, u. m. egy elméleti, egy gyakorlati és egy az ábrák sorrendjét tartalmazó, rajzokban híuen feltüntetett gazdag függelékből. Az elméleti rész (82 lap) physiologiai és psychologiai idevágó fejtegetéseket tartalmaz s magyaros zamattal teli, pedagógiai nagy beccsel bír. A gyakorlati részben (102 oldal) mint éles megfigyelő, gyakorlati érzékkel bíró fenkölt lelkületű igazi pedagógus tündöklék *Láng*. Az ábrák (76 lapon, 10 csoportban 552 ábra) természet után rajzolva hű képét adják annak a nagy fáradozással összegyűjtött gyermekjáték- és foglalkozási módok s eszközök garmadájának, a mit, t. i. a rajzoknak megfelelő remek gyűjteményt, már két ízben szerencsém volt láthatni és egy ízben a szerző és lelkes gyűjtő szíves magyarázata mellett tüzetesebben tanulmányozni is.

E gyűjteményről szólva, az valóban nagyon tanulságos, felette becces és érdemes a speciális tanulmányozásra. Együtt van itt mindaz, a mit csaknem az egész ország (főleg magyar) területén e czímen összegyűjteni lehet. A gyűjtemény elrendezése szakszerű. A konkrét tárgyak halmazának hű tükrét látni az ábrák csoportosításában. A rajztáblazaton az együvé tartozás és lélektani fokozat, valamint a gyermek korához mért önmunkálkodási képességet is feltüntető fejlődésmenet harmonikus láncolatot képez.

E vagyont érő gyűjteménynek még sok szemlélője és hivatott tanulmányozója akad majd; hozzá hasonlót vagy azt csak megközelítőt is egyhamar aligha látott s még kevésbbé összeállított valaki.

A másik munka t. i. «**a magyar beszéd tanításának természet-szerű módja a nem magyar ajkú népiskolában**» 215 oldalra terjedő mű, melynek elméleti része 69 oldal, gyakorlati része 114 oldal. A két rész között helyet foglal *Reményik Lajos*, eperjesi jeles tanítónak osztatlan elemi

isk. tanórarendje és részletes tanmenete. Figyelemreméltó becses munka, a melyről szintén kedvező véleményt alkot magának az, a ki figyelemmel tanulmányozza.

A praktikus és lelkiismeretes magyar tanító írott képe e könyve. Kívánatos, hogy az e könyvben megírt elveket, a gyakorlati útmutatásokat s a szemelvényeket megszívelnék mindazok, a kik működési körük természeténél fogva a megbízható kalauz szavát követelhetik és a magyarosítás, a magyar nemzeti egységesítés nagy eszméjének szolgálatában ezzel csak sokszorosítanak munkájok gyümölcsét.

Lágnak e szóban lévő mindkét munkája oly nagy horderejű, paedagogiai értékkel bíró mű, hogy a hazai összes tanítóképző növendékeinek könyvei között kicsi könyvtáraikban csaknem nélkülözhetetlen becses könyv lesz; minden egyes növendéknek az ő paedagogiai tanulmányaihoz hasznos pótlék; minden elemi iskola és tképző intézet könyvtárának mellőzhetetlen könyve lesz e két munka,

Lehet, hogy egyik másik kartárs akadhat, a ki nagy nembánomságból tudomást sem vesz Láng e két munkájáról; lehet s feltehető (a közeli tapasztalat is igazolja), hogy lesznek olyanok is, a kik irigységből kicsinylőleg nyilatkoznak majd Láng e két munkájáról; de az arany a rozsdás vas között, avagy a pocsolyában is arany marad.

E két munka, ha e helyen nem tételnék is említés róla, majd helyet és keresettséget biztosít s utat tör magának ott, a hol illetékesekre talál.

Szokott módon azt itt ismertetni felesleges; szerezzé meg s olvassa el egy igazi tanító és Láng apostolául szegődve, száz másnak fogja ajánlani mestere művét.

Valóban mester ő s munkájáért méltó a babérra. Szépen, bár lassan fejlődő egységes magyar tanügyünk érdekében is őszintén a legjobb szívvvel kívánjuk sokan, hogy Láng szorgalma gazdag aratást hozzon hazánknak s hogy még soká tisztelhecssük az érdemesek sorában!

Thaisz Lajos.

A magyar beszéd tanításának természetszerű módja a nem-magyar ajku iskolákban.

A tanító- és tanítónőképző-intézeti növendékek, tanítók és tanítónők számára írta *Láng Mihály* az eperjesi áll. tanítónőképző-intézet igazgatója. Kiadta az Athenaeum. 1900 Budapest. Ára 2 K. 50 f.)

Magyarországon a különféle nemzetiségektől lakott vidékeken működő tanítóknak két teljesen egyenlő rangú feladatuk van. Egyik a rendes tanítói és nevelői teendők elvégzése, a másik a magyarul nem tudó iskolás gyermekeknek a magyar beszédre való megtanítása.

Az egyik feladat különvéve is nagy munka, a kettő együtt véve még nagyobb. Azért a nemzetiségi vidékeken működő tanítókra nézve

1) Láng Mihály könyvét módszere miatt méltónak tartjuk arra, hogy két író véleményét is meghallgassuk róla, annyival inkább, mert T. L. úr csak pár sorban végez a művel.

nagy jótétemény minden eszköz, a mely e feladatok megoldását könnyebbé teszi. Ilyen szempontból, de hazafias szempontból is, örömmel üdvözölhetjük Láng Mihálynak a fenti címet viselő művét, hiszen ő abban a magyar nyelv tanításának egy természetes és könnyű módját mutatja be és így segíti gyorsítani nemzetiségeink gyermekei között nyelvünk terjedését.

A könyv, mely Zsilinszky államtitkárnak van ajánlva, két részre oszlik. Első az *elméleti rész, II. a gyakorlati*. Ismertetésemben lehetőleg hű képet akarván nyújtani róla, fejezetről-fejezetre követem a tartalmát.

Az elméleti rész 9 fejezetén keresztül a könyvben alkalmazott tanítási elvek aprólékos megokolásával és bő megismertetésével foglalkozik. Az első fejezet címe: *A magyar beszédre való szoktatásnak célja*. Ez szerinte az, hogy általa szorosabbá váljék az összetartozás érzete a magyar nemzet és a hozzá tartozó nemzetiségek között és hogy vele megkönnyíttessék az étellel járó munka és küzdelem. Más szóval, hogy a nem-magyar nemzetiségű polgartársainknak az életben való boldogulása lehetővé váljék ott is, a hol annak a magyar nyelv tudása elengedhetetlen feltétele.

Hogy a különböző nemzetiségű honpolgároknak magyarul tudni mennyire mindennapi szükség, azt legszembetűnőbben épen a nemzeti-ségi izgatók példája bizonyítja, a kik a míg a népet mindenáron vissza akarják tartani a magyar nyelv megtanulásától, addig maguk magyar nyelven beszélve bíraskodnak, ügyvédkednek, tanítóskodnak stb. Azért nem is volt szükség szerzőnek ezt bővebben bizonyíthatnia. Hanem abban már igaza van, hogy a magyar beszéd tanításának sikere még inkább, mint minden egyéb tárgyé, a *tanítótól* függ.

A felekezeti iskolában működő nemzetiségi tanítótól többet nem követelhetünk, csak azt, hogy maga tudjon magyarul és így képes legyen a magyar nyelvet a törvény rendelkezése szerint megtanítani, de már az állami tanítótól, a ki a nemzetiségi vidéken tanít, azt is elvárhatjuk, hogy a hazafias érzés vezesse őt a magyar nyelv tanításában, mert igaza van szerzőnek, igazi magyar nyelv-tanítást csak az ilyen tanító végezhet.

Legyen szabad hozzá tennem, hogy ilyen tanító, köztapasztalat szerint, a nemzetiségek fiaiból igen ritkán válik, azért *magyar fiúkból kell az ilyen vidékekre tanítókat nevelni*, míg magyar jelentkező van, addig azokat részesítsék stipendiumban az állami tanítóképzők s a kormány pedig ne küldjön oláh tanítót a magyar nyelv terjesztésére oláhok közé. Szerintem csak ez a helyes tanügyi politika Magyarországon. Ezt e helyen bebizonyítottam már egyszer, most szert tettem rá, hogy megismételjem.

A 2. fejezet *A hatéves gyermek beszéde* címet viseli, de legkevesebbet erről beszél benne a szerző, mert e 18 oldalas cikkben arról van szó, hogy mikép kell kezdeni a magyar beszéd tanítását a nem magyar ajkú gyermekek között. Ugyanis megemlítvén, hogy a 6 éves gyermek anyanyelvének hangjait rendesen már elég jól ki tudja ejteni, legfőlebb az r és v hangot mondja hibásan, mindjárt rátér arra, hogy a

magyar beszéd tanítását a magyar szóhangok helyes hangoztatásának a begyakorlásával kell kezdeni.

Aztán kifejti, hogy mikép lehet a gyermekek lelki világát, a melyet a magyar beszéd formájába akarunk öltöztetni, megfigyelni és jól kiismerni. Az így megtalált kész ismeretek szolgálnak aztán a magyar beszéd legelső anyagául, még pedig először maguk az ismeretes dolgok, azután azoknak a feltünőbb és így ismertebb jegyei (sajátságai, cselekvései).

Szerző elve az, hogy ilyenkor először csak egyetlen egy szóból álló mondatokat szabad mondatni a gyermekekkel, pl. madár repül el felettünk, rámutatunk és mondjuk: *madár*. A gyermekeknek is így kell mondaniok, mert a teljes mondat: *Az madár*, igen nehéz volna nekik.

A magam részéről az ilyen egész mondatot nehéznek nem tartom s ajánlatosnak főképp azért mondtam régebben s mondom most is, nehogy pusztá szótanulássá fajuljon az egyes szók gyakori alkalmazása közben a tanítás, mert a szó magára még nem beszéd. Ám azon az úton haladva, melyet szerző kijelöl, kevésbé fenyeget ez a veszedelem, épen azért nem helytelenítem, ha a maguk helyén, magyarul, egy szóból álló *mondatokat* tanítunk is legkezdetben, s később is, hol a beszéd menete úgy kívánja.

A gyermek lelki életének széles rajzolása közben kifejti szerző, hogy a gyermek lelki működésében a 2-ik fok az összehasonlítás s hogy ez eleinte csak a dolgok főbb jegyeire, mely jegyek valamely okból a gyermek előtt kedvesebbek, vonatkozik és csak fokonként válik részletessé és rendszeressé, s hogy a magyar beszéd tanításánál ugyanilyen fokozatot kell követni és így eleinte egy, aztán két, majd 3—4 stb. szóból álló mondatokat használni, e mondatok is eleinte hibásak, hiányosak, csak fokonként válnak tökéletesebbekké, pl. «Tanító bácsi, Pista én bot puff, puff!» Ez természetes és ajánlatos tanács.

Tovább haladva, annak a fejtegetésével végzi be ezt a fejezetet, hogy mik azok a dolgok (értve itt a dolgokon egyes tárgyakat, azoknak sajátosságait, a velük végzett cselekvést stb.), jelenségek, melyek a 6—7 éves gyermekben jólesést keltenek. Felelete az, hogy inkább az olyanok keltenek a gyermekben jóleső érzést, a melyeknek érzéklésénél a gyermek cselekvőleg szerepel s a melyeket a tanító megnyerő modora ilyenekké tesz. E fejtegetések kapcsán kimutatja, hogy az ilyen dolgokról való magyar beszéd könnyen és gyorsan válik a gyermeknek sajátjává.

Így végig tekintve ezen a fejezeten, a benne foglaltató lényegét helyesnek kell mondanunk, de azt a megjegyzésünket sem hallgathatjuk el, hogy mindezeket sokkal rövidebben is elég világosan el lehetett volna mondani. — Gondolom, hogy az vezette szerzőt ezen bőbeszédű terjengősségre, hogy könyvét tanító növényeknek szánta legfőképen, kikre ráfér az aprólékos lélektani fejtegetés. De, nézetem szerint, épen ezeknek kevésbé kialakult lélektani fogalmait teszi még zavarosabbá ez a kifogyhatatlan magyarázgatása a dolognak, különösen, ha oly nemű homályosság is van benne, minőre itt nyomban rá fogok mutatni.

A 21. lapon *egy helyen* azt írja: A jól eső érzelem támadásakor

aktiv vagy passzív szerepet visz a ható okkal szemben a gyermek. *Más helyen* ezt a szenvedőleges és cselekvő viselkedést érzéklési módoknak, az érzéklés két módjának nevezi. *Harmadik helyen* az egyiket az ismeretek cselekvő módon való szerzésének, a másikat az ismeretekhez jutás passzív módjának nevezi. «Az utóbbi alatt a lélek inkább befogadó, az által pedig alkotó munkát végez.»

Egy és ugyanaz-e az érteleme mind a három mondásnak, a mint Láng Mihály akarta, hogy az legyen, vagy nem? azt — úgy gondolom — nem kell nekem kifejtennem.

Egyébiránt a magyarázó példát is érdekes ebből a szempontból megtekintenünk. Pl. a pille repülése a ható ok, melyet míg szemlél, passzív szerepet visz a gyermek. Tetszik neki e kép, utánozza: repül. Itt a pille az ok, okozata az érzékszerv munkája. Ennek, t. i. az érzékszervnek, kellemes érzése a lelki érzésnek oka. (?) A lelki érzés felbraztette a pille képét és cselekvését az *értelemben*; ez újra vágyát és elhatározását. Mikor így magára vitte át a gyermek képzelete a pillét és repülését: alkotott, teremtett. Tehát először a külső ok csak passzív érzéklést okozhat, aztán mégis (pl. a pille) aktív, teremtő működésnek válik indító okává. Ejnye! hogy is kell ezt érteni, uram?

Azt hiszem, jobb lett volna az első mondásnál megállapodni; az érthető is és alapnak is elég világos, hogy azon épüljön fel a tanítás. A többi ezt csak zavarosabbá tette. Úgy látszik, itt szerző is összetévesztette az okot az okozattal, mert hiszen akár állandó dologról, akár mozgásról szerez lelki képet a gyermek, lelke mindig csak befogadó, mindig ugyanazon módon munkál, csak a munka minőségében van különbség. Ezt a Láng úr könyve is így tudja a 7-ik fejezetben, a mely a magyar beszédre való szoktatás fizikai, élettani és lélektani mozzanatairól szóló magyarázatokat foglalja magában. Azt hiszem, ezt a fejezetet, ha egyáltalán szükség van e könyvben rá, jó lett volna mindjárt 2-iknek tenni s a további fejtegetések alapjául ezt tekinteni.

Érdekes fejezet a 3-ik, melyben a «*mozgás nyelve*»-nek a magyar beszéd tanításánál való szerepe van megjelölve. A *mozgás nyelve* kifejezést azért tettem idéző jelbe, mert az előttem egészen új s ha nem tévedek, egészen a szerző találmánya. Jelenti a *jelbeszédet*, minők a taglejtés, arczjáték stb. Hát ez a kitejjezés értelmetlen, mert nem azt jelenti, a mit mondani akarnak vele és fölösleges, mert meg van helyette a jelbeszéd. S ha ez nem illett a szerző gondolatára, nevezte volna mozgással való beszédnek, ezt értenők.

Ennek szerepe az előbbi fejezetben is ki van jelölve, s rövidre fogva abban áll, hogy a kis gyermek akár számolni, akár egy ismeretlen nyelvet tanul, a megtanulandó képet alkalmas mozgások segítségével kell megrögzíteni a lelkében. Pl. a kettő fogalmát két pattintás által, vagy szemüknek kétszeri lehunyásával. Mert ez a mozgás tetszik a gyermeknek s így hamarabb felfogja a vele összekapcsolt számfogalmat, s mert a gondolatoknak legkezdetlegesebb, legtermészetesebb kifejezője a «*mozgás nyelve*» és így ez előzve meg az *emberi beszédet*. (Hát az nem emberi beszéd?)

Igy a tanítás folyton játékszerű mozgás mellett foly, a gyermekek

a tanítási órán tolytonos mozgásban vannak: A mozgás nyelvén utánozzák a személyeknek, tárgyaknak majdnem minden tulajdonságát, cselekvését és így «a legelbajolóbb, legaranyosabb úton vezetjük el őket a magyar szó- és mondatképre.»

Mindennek a lényege az, hogy a szemléltetésnél a gyermeknek minden foglalkoztatható érzékszerve működjék és hogy a szemléltetett tárgyakkal tetsző mozgásokat is végezzenek a gyermekek: igen helyes. Azonban ezek a kellemes mozgások — nekem tetszőleg — tulságos mértékben vannak alkalmazva a Láng úr könyvében; tartok tőle, hogy így alkalmazva őket, csupa játszássá válnék az egész tanítás, pedig a játszás nem munka, a tanulás pedig munka, még pedig komoly.

A 4. fejezet a magyar beszédre való szoktatás egymásutánját ekkép állapítja meg: A tanítást a gyermekek előtt ismeretlen magyar hangok gyakoroltatásával kell kezdeni. Erre szolgálnak az állatok hangját beszédhanggal utánzó mondókák. Először a magánhangzókat kell gyakoroltatni, azután a mássalhangzókat. Ez az előgyakorlat-féle gyakori az első hetekben, de egyes szók mondatása akközben is foly. Az első igazi beszéd könnyen kiejthető szók és mondatok gyakorlásából áll, aztán 2—3 szót foglaltatunk egy mondatba. Ezeket is eleinte tökéletlenül mondják ki, de ismétlések után mind tökéletesebben.

Szóval ez a fejezet rövidebben újra elmondja, a mit a 2-ből már megtanultunk. Új benne csupán a felhozott néhány mondóka s az ilyen mondóka használására vonatkozó részletesebb útmutatás. Ámde ezt még sokkal bővebben megtaláljuk mind hátrább a Mondóka című fejezetben.

Az 5. fejezet a különböző nemzetiségek nyelve (német, oláh és szláv nyelvek) és a magyar nyelv közti különbséget jelöli meg, hogy a feltüntetett különbségek a tanítás megkezdésének alapjául szolgáljanak. Ez a fejezet tehát kiegészítője az előbbinek, hiszen ebben is vannak mondókák is, hogy velük az egyes hangok kiejtését gyakoroltassa a tanító.

Maguk a benne elmondott dolgok helyesek, csak az nehezen hihető, hogy az írni és olvasni nem tudó gyermek gi-nek ejtse a magyar gy hangot vagy ti-nek a ty-t stb. Ezt szerző nyilván valamely felnőtt német emberen tapasztalta vagy oly gyermekén, a ki olvasni tudott, mikor a magyar beszédet tanulni kezdette.

A 6. fejezet címe: *A magyar beszédre való szoktatás módja.* Az ember önkéntelenül azt kérdi, hogy hát az eddigiek egyébről szóltak-e? De hallgattassuk el e kérdést és lássuk, mire tanít bennünket ez a fejezet. Tanítása szerint első mód: «az előmutatás és az ezt követő utánzás.» Ez annyit jelent, hogy a tanító elémutat valamit s ezt a gyermekek utánozzák a *mozgás nyelvén.* Nem értik? Ime a magyarázó példa: Szemléltetsz egy *írónt*; add azt sorba minden gyermek kezébe, engedd, hogy hegyezzék meg. A jó szemléltetés hiánya miatt már előbb más helyen olvasott hibáztatás ismétlése után, megmondja azt is, hogy az utánzásra a *szó* megtanítása következik.

Ezt mint újabb fokozat követi a *közlő mód*, mely abból áll, hogy az előmutatással és utánoztatással egy bizonyos dologról szerzett dolog-

és szóképeket a tanító összefoglalja és közli^m a gyermekekkel s aztán számon kéri tőlük. Ez tehát az ismétlés, a begyakorlás eszköze.

Ezen általános magyarázatok után következik az elvek pontonkénti felsorolása. Ebből a 4 első pont a fentiek ismétlése, az 5-ik a gyermekek önmunkásságának felhasználásáról szól. A következő négy a magyar beszédre való szoktatásnál használt kérdések kellékeit magyaráztatja; a további 8 pont arról szól, hogy milyen feleletek fogadhatók el illetőleg kívánhatók a gyermekektől. T. i. először 1 szóból álló felelet, de mihelyt egy tárgyról 1—2 cselekvést tud, mondata 2—3—4 szóból áll stb. (mintha ezeket már hallottuk volna az előbbieken is!) Végül a tanítónak is szól egy pont, hogy ne töltse az időt dicsérgetésekkel, meg dorgálásokkal. S ebben igaza van szerzőnek.

Legvégül pedig 14 pont alatt összefoglalva újból elismétli a már többször külön-külön is, együtt véve is bőven fejtegetett szabályait a magyar beszédre való szoktatásnak.

A 7. fejezet a magyar beszédre való szoktatás fizikai, élettani és lélektani mozzanatairól értekezik. Erre vonatkozólag már fentebb megmondottam véleményemet.

A 8. fejezet *A Népiskolai Tanítástárgyak* cím alatt azt fejt ki, hogy a magyar beszédet még a nem magyar nyelvű iskolákban is minden tanítástárggyal kapcsolatosan kell gyakorolni, de legfőképen a beszéd- és értelemgyakorlatok alkalmasak s e végből a többi tárgyakat is beszéd- és értelemgyakorlat szerüleg kell tanítani. Feltétlenül helyes mind, a mit itt mond, csak legyen meg a készség a felekezeti tanítóknak ekkép cselekedni.

A 9. fejezetben egy 6 oszt. osztatlan népiskola órarendje és az I. II. és III. osztály számára a magyar beszéd tanításának anyaga és menete van minden tanítási tárgy körében kijelölve. Ebből csak azt nem fogadom el, hogy az a sok nyelvtani anyag szükséges és alkalmas volna a magyar beszédre való szoktatáshoz, a mit szerző felvett. De viszont helyesnek tartom, hogy a kézimunkával való foglalkozást (papír-, fa-, szalma-, agyag- stb. munkák) is felvette kimutatásába, mert ezekkel igen jól lehet tölteni a csendes foglalkozások idejét, s belőlük igen bő nyereség nyerhető a magyar beszéd tanításához is.

Az eddigiekben a könyv elméleti részéről igyekeztem találó képet nyújtani, ha kissé hosszasan foglalkoztam vele, legyen mentségem az a hitem, hogy ez a dolog igen fontos és érdemes arra, hogy minden alkalommal részletesen foglalkozunk vele.

A könyv II. része, a gyakorlati rész, az eddigiekben ismertetett elveknek a gyakorlatban való megvalósításával ismertet meg 124 oldalon keresztül. Kezdi a beiratások alkalmára vonatkozó helyes tanácsokkal; folytatja azzal, hogy miképen kell a tanítónak fogadnia iskolájában a legelső napokban a gyermekeket s ezt az alkalmat is miképen kell felhasználnia a magyar beszéd tanítására. Fontos itt, hogy a beiratás után a fogadásnál s később is a szabad idő alatt a tanító csak magyarul beszél a tanítványaihoz.

A 3-ik fejezetben *Gyülekezés* cím alatt azt mondja el, hogy a

rendre és tisztaságra való szoktatás alkalmával mennyi kedvező alkalmat talál megint a tanító a magyar beszédre való szoktatásra. Ez alkalommal megtanulják a gyermekek egymásnak magyaros nevét, a tisztálkodáshoz tartozó tárgyak és cselekvések megnevezését és egyes ide vonatkozó kifejezéseket.

A tisztálkodás után egy kis játék is következik, a minél alkalmasabb teret egy tárgy sem nyújt a magyar beszéd gyakorlására. E végből csupa társasjátékokat kell játszani, a melyek alatt nemcsak igen sok új szót és kifejezést sajátítanak el a gyermekek, hanem a játékokhoz fűződő mondókákon a magyar szóhangok magyaros kiejtését is begyakorolják.

A mikor aztán a komoly munka következik, azt imádsággal kezdi meg a gyermekek. A hol lehet, ott az iskolai imák is magyar nyelvűek legyenek, mert ezek is igen alkalmasak a magyar beszéd némi gyakorlására. A gyakorlati rész 5. fejezetében nemcsak arra találunk igen helyes útmutatást, hogy a nem-magyar ajkú gyermekeket mikép tanítsuk magyar imára, hanem arra is, hogy milyen imák jók az iskolás gyermekeknek.

Hogy az iskolai év elejére s későbbi részére eső szabad foglalkozások alkalmát mikép lehet a magyar beszéd gyakorlására és megkedveltetésére felhasználni, annak igen helyes megmutatása után következik annak a feltüntetése, hogy miképen kell ugyane cél szemelőtt tartásával a beszéd- és értelemgyakorlatokat tanítani. Az erre szolgáló útmutatások nem terjednek ki a beszéd-értelemgyakorlatok anyagának minden részére, csupán 5 különböző tárgykörből vett tanítási tervet van kidolgozva belőle; és az elég is, mert azoknak a mintájára a többi anyagot is könnyen feldolgozhatja minden tanító.

Itt azt az észrevételt teszem, hogy ilyen mondatok megtanítása: *A kapa kapál, Az ásó ás* stb. helytelen, mert akkor a gyermek az analogia hatása folytán így fog beszélni: *A kanál eszik, A pohár iszik* stb. A kapa nem kapál, hanem vele kapálnak stb.

Az elméleti részben kifejtett elvek következetes alkalmazásával mutatja meg a II. rész 7. fejezete azt, hogy az irva-olvasás tanítását mikép lehet a magyar beszéd gyakorlására felhasználni. Az előgyakorlatoknál két újítás van. Az egyik az, hogy a hangoztatási előgyakorlatokat a *Czúkrász Róza fonomimikai módszere* szerint végezteti. Ennek alapja az, hogy az egyes hangok képe a gyermek lelkében valami cselekvénnyel, jellel s utóbb a hangnak festett vagy rajzolt képével állandósíttatik meg; tehát minden hang egy bizonyos mozgáshoz fűződik a gyermek emlékezetében. Nem más ez, mint a már bőven ismertetett *«mozgás nyelvének»* a gyakorlati alkalmazása e téren is.

A másik újítása, hogy az írási előgyakorlatoknál felhasználja a gyermekek kézi munkáját, úgy szintén az írás tanításánál is.

Abban, hogy az írás-olvasás tanítására s vele kapcsolatosan a magyar beszéd gyakorlására minden részében világos és határozott utasításokat adhasson, gátolta egy megfelelő ábéczés könyv hiánya. Ezen utasítások teljesebbé tételére ez okból csak azt tartanám szüksé-

gesnek, hogy a Czukrász Róza-fele mozgás-jeleket minden egyes hangra vonatkozólag említette volna fel, mert a Czukrász Róza könyve nincs minden tanítónak a kezénél s az illető jelek kitalálása sem épen könnyű dolog.

A mondókák, vers, dal és játék felhasználásának módja külön-külön fejezetekben van megmutatva elég részletes és hasznos utasítások kíséretében. Úgyszintén külön fejezet szól a kézimunkának ily czélú felhasználásáról. Nemkülönbén a rajz és testgyakorlás felhasználásáról is.

Szól egy fejezetben arról is, hogy az óráközi szüneteket mikép kell a magyar beszéd gyakorlására felhasználni, aztán 7 minta-leczkékben a számolásnak ugyanily czélú tanításáról; végül a mesék tanítási módjának tanítási terveken való bemutatásával végződik az I. osztály számára szóló gyakorlati útmutatások sora.

Módszerének következetes alkalmazásával ugyanígy mutatja be egyes tanítási szemelvényeken a II. és III. osztály egyes tárgyainak is a magyar nyelv gyakorlásának a figyelembe vételével való tanítási módját. A ki a könyv I. részében foglalt módszertani elveket helyesli, annak nem lehet kifogásolnia az itt mondottakat sem, mert ismétlem, hogy elveihez a gyakorlati alkalmazáskor is hű marad mindvégig a szerző.

Azt hiszem, nem szükséges a részleteknél elmondottakat összefoglalnom s ismertetésemet azoknak ismétlésével is nyújtanom, befejezésül tehát csupán annyit jegyzek meg, hogy Láng Mihálynak szóban levő könyvét igen sok haszonnal forgathatják az érdekelt tanítók. S kívánatos, hogy minél többen kövessék annak útmutatásait, mert haszna lesz belőle gyermeknek, tanítónak egyaránt, de az a magyar nyelv terjedésének is.

Csak az a baj, hogy e könyvet nyomról-nyomra a jelenlegi körülmények között épen azok nem követhetik, a kiknek legnagyobb szükségük volna erre, t. i. a nemzetiségi, felekezeti és községi iskolák tanítói, a kik iskolájukban, sajnos, nem tehetik ennyire magyarrá a tanítást. Ebből a szempontból azt a nehézséget is látom, hogy utasításaiban nem alkalmazkodott a most használatban levő u. n. nyelvgyakorló és olvasókönyvek egyikéhez sem, pedig ezen alkalmazkodás által váltak volna igazán az életbe kiható hasznuakká a benne foglalt helyes tanítások is.

Szerzőnek pedig azt szeretném ajánlani, hogy könyvének esetleges újabb kiadásában jelentékenyen dolgozza át, főkép az elméleti részt, rövidebbé, tömörebbé és világosabbá tévén azt ugyan azon dolgok bőbeszédű ismétlésének elhagyásával és stílusának szabatosabb rövidségével. A mi teret aztán így nyer, azt nagy haszonnal használhatja fel a gyakorlati résznek egyes szükségesebb helyeken való kibővítésére.

(Déva.)

Kolumbán Samu.

EGYESÜLETI ÉLET.

Felhívás Bartalus István tanítványaihoz, barátaihoz és tisztelőihez.

Két éve lesz innen-onnan, hogy elhantoltuk a magyar zeneművészet és tudomány kitünő bajnokát, zenepedagógiánk üttörő munkását, az író, költő, tudóst, a jeles mestert, a hű barátot, a nagy eszű és nagy szívű embert: ősz Bartalus Istvánt.

Ugy dőlt ki sorainkból, mint egy terebélyes, nagy fa. A vékonyabb ága is volt olyan vastag, mint más fának a törzse. Lombos hajtásai valamikor tele voltak színes virágokkal, az izmos ágak később rakva gyümölcsössel, a legjavából, a legzamatosabbjából. Más nemes fa csak a levelét peregteti már, ha beállt az ősz, a gyümölcsöt rég leszedték róla. Ő annyi nemes gyümölcsöt hozott, hogy késő ősze kelve, terítve lón a pázsitos alja a legjava gyümölcsössel.

Mikor aztán az utolsót is lehullasztotta, kidőlt magától.

Hogyha egy nagy fa kidől, hangja recsegése messze elhallatszik az erdőben, a gyümölcsösben. Szálfák és kis bokrok levelei megrezegtek e hangok hallatára. Bartalus István halálának híre is messze hallatszott az országban és megremegtette szívünk idegeit: ime, egy nagygyal ismét kevesebb.

Mert nagy volt ő, a legkiválóbbak közül való.

Hol volt a magyar zeneköltészet, a mikor ő fellépett s hova fejlődött! . . . S fejlődésében mély és hatalmas szerepe volt Bartalus Istvánnak zene-kritikáival és zene-elméleti műveivel, melyeknél jobbakkal ma sem dicsekedhetünk! . . .

Zeneszerzeményei a legmagyarabbak, legművészebbek és legpoetikusabbak közül valók, melyekkel zeneköltészetünk ez ideig bír.

Zenetörténeti buvárlataival föltárta előttünk a multat s megmutatta annak ősi költészetét, hogy példaképet nyújtson a jövőnek.

Bejárta az országot s összegyűjtötte a magyar népköltészet virágait s kötötte azokat oly gazdag és színes bokrába, hogy ennél kevés magyar hagyott drágább örökséget nemzetének. A magyar dalköltészetnek kiapadhatatlan kincstára s nemzeti zenénknek megújhódási forrása az a sok kötetre menő nagy mű, az ő népdalgyűjteménye.

A magyar zene-pedagógiának egykor műveletlen, bozótos területén ő törte az első utat. Nehéz munka volt, de elvégezte becsülettel. Népoktatási intézeteink még ma is, harmincz év után is, az ő rendszerében tanítják az éneket és a zenét. S ezen rendszerre annyira reá nyomta hatalmas egyéniségét, hogy rajta változtatni még most is, alig van bátorságunk.

És ennek a jelesünknek sírja jeltelenül áll a budai németvölgyi temetőben. Ő maga, a míg élt, annyionk közül kimagaslott és sírja most alacsonyabb, mint a legegyszerűbb emberé, a kit oda temetnek.

Ne engedjük ezt tovább, kartársak. tanítványai! Hiszen sokat köszönhetünk neki. Ne engedjétek tovább, barátai és tisztelői! Hiszen éreztétek szíve melegét...

Allítsunk neki sírja fölé emléket, mely hirdesse, hogy ott nyugszik és piheni nagy fáradalmait a magyar zenetudomány és — művészet legelső bajnoka!

Vajha tudnánk neki, hozzá méltó emléket állítani! Jertek, tanítványai, barátai és tisztelői, jertek filléreitekkel! *Nem az a fő, hogy sokat adjatok, hanem hogy mindnyájan adjatok!* Mindnyájunk áldozatkészségéből és tiszteletéből kell állnia annak az emléknek, a mely hirdesse: hol fekszik Bartalus István!

Kérjük, hogy a nemes czélra szánt adományokat ki-ki *Horvay Ede* tanárhoz *Budapestre* I., (Győri-út 9.) vagy *Sarudy Ottó* áll. tanítóképző int. tanárhoz Pápára czimezze, a kik azokat a *Magy. Tanítóképző*-ben fogják időnkint nyugtatni.

Hazafias tisztelettel vagyunk:

Hodossy Béla, S.Patak.

Jankó László Pápa.

Sarudy Ottó Pápa.

Köveskúti Jenő Pápa.

áll. tanítóképző int. tanárok.

Választmányi ülések jegyzőkönyvei.

I. Jegyzőkönyv.

Felvétetett a «Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete» választmányának 1900. évi márczius hó 26-án a II. ker. áll. tanítónőképző-intézetben tartott ülésén.

Jelen voltak: dr. *Kovács* János elnöklete alatt: *Katonáné* Thuránszky Irén, *Radó* Vilmos, *Léderer* Ábrahám, *Peres* Sándor, *György* Aladár, *Nagy* László, *Horvay* Ede, *Sztankó* Béla, *Miklós* Gergely, *Németh* Sándor.

1. Elnök az ülést megnyitja s jelenti, hogy az «Ifjusági Önképzőkör» cz. tétel választmányi előadója *Farkas* Sándor, betegsége miatt nem jelenhetett meg az ülésen, helyette az előadói tiszttet *Sztankó* Béla főtitkár vállalta el.

2. *Sztankó* Béla előterjeszti az «Ifjusági Önképzőkörök» szervezése tárgyában készült javaslatot, melynek megszerkesztésénél figyelembe vette előadó a választmánynak mult évi májusi ülésén végbe ment tanácskozásait. Előadó 12 pontba foglalta javaslatait, ezeket beható okadatolással kíséri. Az előterjesztés kapcsán tartalmas és beható vita indult meg. *Nagy* László hibájául tartja a javaslatnak, hogy abból az önképzőköri munkásság tartalmi tagolódása hiányzik. Jobban kiemelő volna a növendékek szabad elhatározásának szabadsága is. Fel sorolja a működési irányokat. Kívánatosnak tartja a tanítói munkakör figyelembe vételét. *György* Aladár a pedagógiai munkák kivonatolását szintén felveendőnek tartja. Az étellel szorosabb kapcsolatot kíván. Így a szünidei foglalkozásokról, kirándulásokról, iskolai látogatásokról szóló jelentések szintén felveendőek. A gyakorlati pedagógiai kérdések meg-

vitatását sem szabad említetlen hagyni. *Peres* Sándor az egyesületi szellem ápolását is felveendőnek tartja az önképzőkör célja gyanánt. Többek s az előadó felszólalása után a választmány határozatilag kimondja, hogy a javaslatot általában elfogadja s egyszersem felkéri az előadót, hogy a tett észrevételek figyelembe vételével a javaslatot dolgozza át s terjessze azt végső szövegezésében újra a választmány elé.

3. *Sztankó* Béla főtitkár bemutatja a vall. és közoktatásügyi m. kir. miniszter úrhoz benyújtandó emlékiratokat, — u. m.

a) A tanítóképző-intézeti tanárok anyagi helyzetének javítása tárgyában szerkesztett kérvényt, melyben főbb pontok: hogy a magasabb fizetési osztályok létszámának emelése által az alsóbb fizetési osztályok létszáma fokozatosan csökkentessék, a legalsóbb (XI.) fizetési osztály pedig egészen szűnjék meg; az évtödös pótlék 400 koronában állapíttassék meg; drága piaczu városokban működő tanárok részére helyipótlék szerveztessék; a felekezeti tanárok fizetésügye korszerűen jobbítottassék.

b) Az 1898. évi közgyűlés által a «Tanítóképző-intézetek Szervezete» cz. munkálatnak a közgyűlés által hozott módosítások figyelembe vételével megszerkesztett példányát s a hozzá szerkesztett kísérő iratot;

c) A tanítóképző-intézeti rendtartási szabályzatokra vonatkozó választmányi határozatokat magában foglaló feliratot.

A választmány helyeslőleg veszi tudomásul főtitkár jelentését s az eléterjesztett feliratokat elfogadja s felkéri az elnökséget, hogy a legközelebb kinálkozó alkalommal a nevezett emlékiratoknak miniszter úr ő nagyméltóságához küldöttségileg leendő átadása iránt intézkedjék.

4. A választmány — *György* Aladár indítványára — határozatilag kimondotta, hogy *Berzeviczy* Albert feliratilag üdvözöltessék azon alkalomból, hogy úgy a pénzügyi bizottságban, mint a képviselőházban a közoktatásügyi költségvetés tárgyalása alkalmából hathatósan felemelte szavát a tanítóképesítés ügyének országos rendezése érdekében.

5. *Sztankó* Béla főtitkár jelentést tesz a kolozsvári rendező-bizottságnak közgyűlést illető előmunkálatairól. Így jelenti, hogy egyesületünk a közgyűlésén képviselve lesznek s az egyesületet üdvözölni fogják. Kolozsvár városa, a középiskolai helyi kör, a kolozsmegyei tanítótestület, s a helyi rendező-bizottság; a kolozsvári áll. tanítónőképző-intézet a Tanítók Háza javára közgyűlésünk alkalmából hangversenyt rendez. Az elnökség részéről fölkértek a nagym. miniszterium képviseltetése tárgyában, továbbá meghívatnak az orsz. jellegű tanítóttestületek. Örvedetesen vétetik tudomásul.

K. m. f. Jegyzette: *Sztankó* Béla,
főtitkár.

II. Jegyzőkönyv.

Felvetetett a «Tanítóképző-intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete» 1900. évi május hó 5-én tartott ülésén.

Jelen vannak: dr. *Kovács* János elnöklete alatt *Katonáné* Thuránszky Irén, *Nagy* László *Horvay* Ede, *Peres* Sándor, *György* Aladár, *Lédeker* Ábrahám, *Sztankó* Béla, utóbbi jegyző.

1. Sztankó Béla főtitkár a folyóügyekről a következőkben tesz jelentést:

a) A Tanítók Háza érdekében — az Eötvös-Alap és a Tanítók Háza alapszabályainak szétküldése alkalmából — az összes hazai tanító (nő)képző-intézetekhez körirat intéztetett.

b) Az elnökség körlevelet intézett az összes tanítóképző-intézetek tanszüleihez az egyesületbe még eddig be nem lépett tagok belépése tárgyában,

c) Az elnökség körlevelet intézett az összes róm. és gör. kath. tanító(nő)képző-intézetek igazgatóságaihoz a tanárok nyugdíja tárgyában az 1899. évi novemberi vál. ülés határozata szerint.

d) Az elnökség kérvényt intézett a kereskedelemügyi miniszter úrhoz a közgyűlésre utazó s nem állami intézetekben alkalmazott tagok részére engedélyezendő vasuti kedvezményes jegyek tárgyában. E kérvény kedvező elintéztést nyert.

e) Az elnökség kérvényt intézett a vall.- és közoktatásügyi miniszter úrhoz, a pünkösdi szünetnek két nappal való meghosszabbítása tárgyában (jun. 2. és 5. napjai) a közgyűlés alkalmából.

A jelentések helyeslőleg vétetnek tudomásul.

2. Főtitkár jelentést tesz a kolozsvári közgyűlés előkészítő bizottságának működéséről. A választmány örvendetesen s már eleve is hálás köszönettel veszi tudomásul, hogy a rendező bizottság, melynek elnöke *Heinrich Józsa*, a kolozsvári áll. tanítónőképző-intézet igazgatója s előadója *Felméry Albert*, a legnagyobb odaadással s figyelemmel fáradoznak ez évi közgyűlésünk előkészítésén.

3. *Sztankó Béla* megtartja előadását az «*Ifjusági Segélyszegyesületek*» cz. tételről s előterjeszti határozati javaslatait. A választmány élénk és beható vita után előadó határozati javaslatait általánosan elfogadja s egyszersmind megbizsa az előadót, hogy a vita folyamán felmerült észrevételek figyelembe vételével a javaslatokat dolgozza át s végleges szövegezésben terjeszse azt a legközelebbi vál. ülés elé.

K. m. f.

Jegyzette: *Sztankó Béla*,
főtitkár.

III. Jegyzőkönyv.

Felvételett a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete választmányának 1900. május 14-én a Pedagógium tanácskozó termében tartott ülésén.

Jelen voltak: dr. *Kovács János* elnök; *Sztankó Béla*, *Nagy László*, dr. *Kiss Áron*, *Horvay Ede*, *Radó Vilmos*, *Miklós Gergely*, *Németh Sándor*.

1. Elnök a gyűlést megnyitván, fölkeri *Sztankó Béla* főtitkár jelentésének megtételére.

2. *Sztankó Béla* főtitkár jelenti, hogy *Bertsch Otto*, *Dittert Ferencz*, *Párvy Endre*, *Szarka Lajos* (Znióvárálja) *Silex Károly* (Déva), *Rónai Sándor* (Déva), *Dudinszky István* (Ungvár) és *Palágyi Lajos* (Sáros-

Patak), Dreisziger Ferencz (Esztergom), Gaal Imre (Székely-Keresztúr) tanítóképző-intézeti tanárok, továbbá Haller József (Győr) igazgató; Kozora Endre egyh. megyei tanfelügyelő, végül a budapesti állami (I. kerületi) s az esztergomi érseki kath. tanítóképző-intézet az egyesületbe való belépésre jelentkeztek.

A választmány örömmel igtatja a jelentkezettek rendes tagjai sorába.

3. Jelentést tesz továbbá a kolozsvári közgyűlés előkészítő bizottságának működéséről. Bemutatja *Felméri* Albert előkészítő bizottsági jegyző részletes programtervezetét, melyet a választmány ide vonatkozó régebbi megállapodásai alapján tett változtatásokkal elfogad.

4. A közgyűlési előadók kijelölésére vonatkozólag jelenti, hogy az elnökség előleges tájékozást szerzett az iránt, vajjon a javaslatba hozandók vállalkoznak-e a nekik szánt tárgyak előadására; főtítkár az egyes közgyűlési tárgyak előadóit illetőleg a következő javaslatot terjeszti elő.

A pedagógia, mint a tanítóképző-int. tantárgya cz. tétel előadója: Krausz Sándor.

A Tanítók Háza cz. tétel előadója *Felméri* Albert.

Az ifj. önképzőkörök cz. tétel előadója *Simkó* Endre.

Az ifj. segélyző-egyesületek cz. tétel előadója *Ujvári* Mihály.

Az iskolai kirándulások cz. tétel előadója *Mohar* József.

A tanítóképesítő vizsgálatok cz. tétel előadója *Nagy* László.

A választmány a javaslatot elfogadja s megbizza az elnökséget, hogy az illetőket az előadásra a választmány nevében kérje föl.

5. Olvassatnak az «Önképzőkörök», az «Ifj. segélyzőegyesületek» s az «Iskolai kirándulások» cz. tételekre vonatkozó s a választmány határozatai alapján a főtítkár által szerkesztett határozati javaslatok.

A választmány a szövegezést helyesnek találván, kimondja, hogy e javaslatok a most bemutatott alakban terjesztessenek a közgyűlés elé.

6. Sztankó B. főtítkár felolvassa a Tanítók Háza ügyében a közgyűlésen előterjesztendő indítványt.

Helyeslőleg tudomásul vétetik.

7. *Nagy* László a következő indítványokat terjeszti elő:

a) A népiskolai tanítók nyugdíjáról szóló 1891. évi 43. t.-cz. revidiója alkalmából tegyen az Egyesület felterjesztést azt illetőleg, hogy a gyakorló isk. tanítók az orsz. tanítói nyugdíj-alap keretéből kivétesenek s illetőleg visszaálltassék ama régebbi intézkedés, mely szerint a gyakorlóiskolai tanítók a tanítóképző tanárokkal együtt az áll. tisztviselők nyugdíjkötelékébe tartoznak. A felekezeti képzők gyakorlóiskoláinak tanítói a hitfelekezeti tanárok nyugdíjáról intézkedő törvény rendelkezései alá volnának bocsáthatók.

b) Azon okleveles nevelőnők vagy nevelők, kik magánсалádoкnál vannak alkalmazva s tanítványaikkal nyilvános vizsgálatot tétetnek, az orsz. tanítói nyugdíjalapba beléphessenek, illetőleg, hogy nevelői éveik a nyugdíjba beszámíttassanak.

A választmány mindkét indítványt elfogadja s felkéri indítványozót,

hogy javaslatait kellő okadatulással kísérve, a közgyűlésen előadni sziveskedjék.

8. Olvassatik *Herchl* János rom. kath. tanítóképző-intézeti tanárnak a választmányhoz intézett levele, melyben a felekezeti tanítóképzők tanárainak nyugdíjügyét a közgyűlés programjába felvételni kéri.

A választmány e tárgyat állandóan napirenden kívánja tartani s helyesli, hogy e tárgy a közgyűlés indítványai sorába is fölvetessék. Felkéretik *Herchl* János, hogy indítványát a választmánynak novemberi ülésén hozott határozata alapján elfoglalt álláspontja értelmében a közgyűlésen terjeszse elő.

9. Dr. *Kiss Áron*, a Pedagógium igazgatója, a Gyertyánffy István tiszteletére tanítványai által rendezendő ünnepély programját bemutatja s kéri a választmányt, hogy a május 24-én tartandó ünnepélyen az egyesületet képviselje.

A választmány örömmel ragadja meg az alkalmat, hogy Gyertyánffy István tiszteleti tag iránti őszinte tiszteletének ez által is kifejezést adjon, a meghívást kész örömmel fogadja el.

10. *Nagy László* bemutatja a tanítóképesítésre vonatkozó s a közgyűlés elé terjesztendő javaslatait. Részletesen kimutatja, hogy a tanítóképesítővizsgálatok jelenlegi berendezése nem felel meg a szakszerűség követelményeinek. Kívánja, hogy a vizsgálatok megosztassanak alap- és szakvizgálatra. Az előbbi a negyedik év után, az utóbbi egy gyakorlati év után teendő le. Részletes javaslat tervezetet mutat be a közgyűlés számára az alap és szakvizsgálatok, valamint a gyakorlati év szervezéséről és keresztül viteléről.

Elnök és többen hozzá szólnak az előterjesztéshez. Nem tartják helyesnek, hogy e tárgyban részletes javaslat kerüljön a közgyűlés elé. Oly általános javaslat készíttessék, a melyben az egyesület eddigi álláspontja kifejezést nyerjen.

A választmány végre a bejelentést beható vita után tudomásul veszi s felkéri az előadót, hogy javaslatát a kívánt módosítással a közgyűlés elé terjeszse.

11. Dr. *Kovács János* elnök jelenti, hogy a tanítóképző tanárok anyagi helyzetének javítása tárgyában szerkesztett ez évi kérelmünk, továbbá az 1898. évi közgyűlés határozatai a Tanítóképzők Szervezetére vonatkozólag, végül az egyesület évi segélyezésére vonatkozó kérvényünk f. hó 17-én fognak küldöttségileg átadatni a vall.- és közokt.-ügyi miniszter úrhoz. — Helyeslőleg vétetik tudomásul.

A tárgysorozat kemerítettvén, az ülés véget ért.

K. m. f.

Jegyezte :

Németh Sándor.

IV. Jegyzőkönyv.

Felvétetett a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete választmányának 1900. évi október 8-án tartott ülésén.

Jelen vannak dr. *Kovács János* elnöklete alatt: *Katonáné Thuránszky Irén*, dr. *Baló József*, *Stepankó Albert*, dr. *Weszely Ödön*, *Bittenbinder Miklós*, *Lubinszky Emilia*, *Peres Sándor*, *Snazel Ferencz*, *Horvay Ede*,

Miklós Gergely, Farkas Sándor, dr. Herrmann Antal, Radó Vilmos, Nagy László, Sztankó Béla, Palágyi Lajos, Gerencsér István és Németh Sándor, utóbbi jegyző.

1. a) Elnök az ülést megnyitván, üdvözlí a választmányt az új iskolai év kezdete alkalmából, különösen annak legutóbbi közgyűlésünkön megválasztott új tagjait. Az utolsó vál. ülés óta lefolyt s az egyesületet érdeklő eseményekre visszapillantva, két eseményt tart kiemelendőnek: az egyik az egyesület közgyűlése, másik az egyesületnek a párisi kiállításon való részvétele. Mindkettő az egyesület sikereinek tanújele s természetes következménye ama kiváló közszellemnek, mely az egyesületet mindenkor áthatotta s áthatja.

b) Elnök a legmélyebb sajnálattal jelenti a választmánynak, hogy *Mócsy Antal*, egyesületünk alelnöke, a f. év augusztus havában elhunyt. A katolikus iskolaügy e kitűnő munkása egyesületünk életében is tevékeny szerepet vitt s kiváló érdemeket szerzett; indítványozza, hogy *Mócsy Antalnak* a tanítóképzés s általában a népnevelés terén szerzett érdemei s a választmánynak elhunytá fölözt érzett legmélyebb részvétele jegyzőkönyvbe igtattassék s erről a boldogult hozzátartozói jegyzőkönyvi kivonatban értesíttessenek.

A választmány készséggel elfogadja elnök indítványát *Sztankó Béla* felszólalására azon hozzáadással, hogy a legközelebbi közgyűlésen az elhunyról megemlékezés tétessék.

c) Elnök indítványozza, hogy *Kolozsvár város tanácsának*, az áll. tanítónőképző tanártestületének s igazgatóságának, a közgyűlést előkészítő helyi bizottságnak mondjon köszönetet a választmány azért a szíves vendéglátásért, melyben az egyesületet részesíteni szívesek voltak s ama buzgólkodásért, melylyel a közgyűlés fényes sikerét előmozdították.

A választmány elfogadja az indítványt.

d) Elnök jelenti, hogy *H. Kiss Kálmán* választmányi tagot tanári működésének 25-ik évfordulója alkalmából a választmány nevében táviratilag üdvözölte s a tiszteletére rendezett ünnepélyen az egyesületet *dr. Kiss Áron* képviselte.

e) Jelenti továbbá, hogy *Halász Ferencz* min. oszt. tanácsos valóságos osztálytanácsossá történt kineveztetése és 30 éves tanügyi munkálkodásának jubileuma alkalmából rendezett ünnepélyen az egyesületet *Sztankó Béla* és *Nagy László* képviselték, utóbbi üdvözlő beszédet is mondott az egyesület nevében.

Helyeslőleg vétetik tudomásul.

2. Elnök felkéri: a főtitkárt jetentésének megtételére.

3. *Sztankó Béla* főtitkár jelenti:

a) az egyesületbe való belépésre jelentkeztek: *Sarudi Ottó* (tk. tanár, Pápa), *Tarján Gyula* (tk. tanár, Kolozsvár), *Zoltai János* (tk. tanár, Csurgó), *Gockler Antal* (igazgató, Temesvár) *dr. Vangel Ferő* (polg. isk. tk. tanár, Bpest) és *Gerencsér István* (tk. tanárjelőlt, Budapest) Kilepését jelentette: *Szabó Lajos* (nyug. tképző-igazgató Léva).

A választmány örömmel igtatja a jelentkezetteket rendes tagjai sorába. A kilepés tudomásul szolgál.

b) Jelenti továbbá, hogy a tanítóképző-intézeti tanterv a 25389/1900. sz. min. rendelettel véleményes jelentéstétel végett az egyesületnek leküldetett s a Magyar Tanítóképző jun. szept. kettős füzetében közzé is tétetett. A választmánynak legközelebbi sürgős feladata e véleményezés lévén, az elnökség az egyes tárgyak tantervére vonatkozólag előadókát kért föl, még pedig a neveléstanra *Nagy Lászlót*, a gyakorlati tanításra *dr. Baló Fózsefet*, a magyar nyelvre és irodalomra *Wessely Ödönt*, a német nyelvre *Radó Vilmost*, a földrajzra s a történelemre *Farkas Sándort*, a mennyiségtanra *Bittenbinder Miklóst*, a természetrajz-, vegytan és természettanra *Miklós Gergelyt*, a gazdaságtanra *Snazel Ferenczet*, a női kézimunka- és háztartástanra *Katonáné Thuránszky Irént*, az ének- és zenére *Sztankó Bélát*, a tornászatra *Oheroly Fánost*, a kézügyességre *Szabó Gábort*, a rajz- és szépírást *Nagy Károlyt*.

A választmány jóváhagyó tudomásul veszi az elnökség intézkedését.

c) Főtitkár jelenti, hogy Brassai Sámuel siremlékére való adomány czéljából a siremlékbizottság gyűjtő ívet küldött.

A választmány pénztáros indítványára 25 koronát szavaz meg az említett siremlékre.

d) Jelenti, hogy a nagymélt. vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr az 1600 korona államsegélyt ez évre is utalványozni kegyéskedett.

Örvendetes tudomásul szolgál s választmány köszönetét jegyzőkönyvileg fejezi ki.

2. Olvassatik a Nógrádmegyei Tanítótestület körirata, melyben nevezett testület a tanítótestületek leveleinek portomentessége tárgyában felterjesztendő, valamint a vasuti kedvezménynek az összes tanítók részére való megadása iránti kérvényezésről értesít s kéri az egyesületet, hogy hasonló tárgyú kérvénnyel e kéréseket támogassa.

Mínthogy az első tárgyban ismeretes a kormány álláspontja, a választmány nem érzi indíttatva magát e kérést támogatni; tisztán a kedvezményes jegyekért való kérelmet azonban a választmány is pártolónak mondja ki.

4. *Sztankó Béla* jelenti, hogy a «Budapesti Közlöny» cz. hivatalos lapban közzétett értesítés szerint egyesületünket a párisi kiállítás bíráló bizottsága *első helyen arany éremmel* tüntette ki.

Örvendetes tudomásul szolgál.

5. Jelenti továbbá, hogy a párisi kiállítás kormánybiztossága kérdő-ívet küldött az egyesületnek, mi történjék az általa kiállított tárgyakkal; s hogy az elnökség a kérdő-ívben az összes tárgyakat visszakérte.

Tudomásul szolgál s a választmány is azon óhajának ad kifejezést, hogy a visszaérkezendő tárgyak az egyesület tulajdonává legyenek s együtt őriztessenek valamelyik budapesti tanítóképző-intézetben.

6. *Horvay Ede* pénztáros jelenti, hogy a tágdíjakat illetőleg még mindig jelentékeny számmal vannak hátralékban s kéri a választmányt, hogy a postai megbízások szétküldése iránt a felhatalmazást adja meg.

A választmány a felhatalmazást megadja.

7. Következik a tanítóképző-intézeti tanterv tárgyalása.

Dr. Kovács Fános elnök rövid vázlatát adja a tárgyalás alá kerülő tanterv előzményeinek. Emlékezetbe hozza, hogy mintegy nyolcz évvel ezelőtt éppen egyesületünk kezdeményezte a tanterv revízióját s a választmány el is készített egy tantervvázlatot, melyet a kormányhoz azon kérelemmel terjesztett föl, hogy annak alapján rendelje el a revíziót. A kormány az ügyet áttette az Orsz. Közokt. Tanácshoz, mely még ujjáalakítása előtt elkészítette tantervjavaslatát, melyről annak idején a t. tagtársak is tudomást szerezhettek. Az ujjáalakított Közokt. Tanács megbízást kapott, hogy ezen kész, de még ki nem adott tantervhez utasításokat készítsen. Erre vonatkozó munkálatai közben bőséges alkalma nyílt a tanterv egyes hiányainak észrevezésére s ezek alapján felhatalmazást kért és kapott, hogy a tantervjavaslatot újabb revízió alá vegye különösen a tanítóképzés színvonalának emelése szempontjából. Ezen munkálatok eredménye a most előttünk fekvő tantervjavaslat, a melyre vonatkozólag a kormány még a kibocsátás előtt ismerni kívánta a közvetlenül érdekelt testületek véleményét. Azért megküldte a tervezetet valamennyi állami és felekezeti tanítóképző tanártestületének s egyesületünknek is tárgyalás végett, teljesítvén ez által az utolsó közgyűlésünk határozata értelmében beadott kérésünket. Ajánlja a tantervet a tárgyalás alapjául való elfogadásra.

A választmány a tantervet a tárgyalás alapjául elfogadván, megindul az általános vita. Hozzászóltak: *Palágyi Lajos*, hangsúlyozza a tanítók magasabb képzettségének, philosophiai műveltség szerzésének szükségességét; azt óhajtáná, hogy a tanterv ne állapítsa meg egész részleteiben a tanítás anyagát, mert ezzel megköti a tanár kezét. A gyakorlati képzést nem az órák szaporítása által, hanem a gyakorló iskolában több tanító alkalmazása s ezzel a gy. iskolának több osztatuvá fejlesztése által véli megvalósíthatónak.

Dr. Baló József csak annyi philosophiát kíván taníttatni, a mennyit a pedagógiai keretében lehetséges.

Dr. Weszely Ödön különösen azon három elvet szeretné érvényesíteni a tantervben, hogy az egyes tárgyak tantervei hozassanak nagyobb összhangzasba; legyen ezen és egyéb iskolák tantervei között is több összhang s végül, hogy legyen e tantervben több szakszerűség. Hozzászóltak még *dr. Kovács Fános*, *Sztankó Béla*, *Radó Vilmos*.

8. A választmány a tantervet a részletes vita alapjául is elfogadván, elnök felkéri Nagy Lászlót, hogy mint a neveléstan tantervére felkért előadó, az arra vonatkozó észrevételeit adja elő.

Nagy László elfogadhatónak tartja a neveléstan anyagának a négy évfolyamra való elosztását. — A mi az egyes évfolyamok anyagát illeti, a) az I. évf. anyagát szerencsés összeállításúnak mondja. A részletes vita során *dr. Baló József* a tantervbeli címre tesz javaslatot; *Peres Sándor* az egyes szerveknek a gyermekkorban való fejlődéséről szóló pontokat kíván betoldani.

Miklós Gergely, *Weszely Ödön* és *Palágyi Lajos* hozzászólása után kimondja a választmány, hogy az I. oszt. tanterve egészíttessék ki a

gyermek testi fejlődését tárgyaló pontokkal. A címet: «*Testtan, egészség-tani és neveléstani vonatkozásokkal*» megnevezésben állapítja meg.

b) A II. oszt. lélektani anyagát előadó egyáltalában nem tartja elfogadhatónak s erre vonatkozólag új tantervi javaslatot terjeszt a választmány elé.

A választmány elnök indítványára az említett javaslat tárgyalása végett bizottságot küld ki, melynek tagjai *dr. Baló Fózsef, dr. Weszely Ödön, Peres Sándor és Radó Vilmos*. E bizottság feladatává tétetik egyúttal az I oszt. anyagára vonatkozó végrehajtása is.

c) A III. és IV. osztály, valamint a gyakorlati tanítás tantervét rövid vita után szintén a fenti bizottság elé utalja a választmány.

A tanterv további részleteinek megvitatása a következő ülésre halasztatván, az ülés véget ért.

K. m. f.

Jegyezte:

Németh Sándor,
titkár.

A tanítóképzés színvonala.

A választmány befejező tárgyalása a tanterv ügyében.

A tanítóképző tanárok egyesületének választmánya november 24-én tartotta utolsó, nyolczadik ülését a tanterv ügyében. Erre meghívták a vidéki választmányi tagokat is, akik közül *Desső Lajos* alelnök jelent meg Sátorospatakról és *Somogyi Géza* Znióváraljáról. Ez a gyűlés méltó befejezése és kimagasló mozzanata volt a tantervi tárgyalásoknak. Az egész tanterv sorsa s ezzel együtt a tanítóképzés legvitalisabb érdekei kerültek döntés alá. Ezért külön cím alatt emlékezünk meg e tanácskozásról.

Elnöke ennek a gyűlésnek is, miként a többinek, *dr. Kovács János* volt, a ki ezt a gyűlést is, mint a többit, a szokott tapintattal és okossággal vezette.

A gyűlés elé szánt határozati javaslatokat, mint az eddigi összes tanácskozások resumptióját, *Sztankó Béla* főtítkár fogalmazta meg és terjesztette a gyűlés elé. Ezek szerint a választmány *jelentékeny haladásnak* nevezi az új tanterv-javaslatot s annak életbeléptetését sür-gősnek tartja. Helyesli a tanterv azon álláspontját, hogy a tanítóképzők ne kezdjék elől a tanítást, hanem legyen az folytatása az előkészítő iskolák (polgáriiskola, középiskola) tanterveinek. Kifejezi az előterjesztés azt a kívánságot, hogy a tanterv tanmenetszerű részletezése korlátok közé szoríttassék s a mennyiben ez megtörténni nem fog, akkor mondja ki a közoktatási miniszter, hogy a tantervnek csak az anyaga legyen betartandó, de a tanmenete nem kötelező. Ezután felsorolta a tantárgyak beosztásán és óraszámán eszközölt nevezetesebb változtatásokat.

A vita kezdetben a forma kérdése körül forgott. *Desső Lajos*, hábar elismeréssel szólott a fővárosi választmány ügybuzgalmáról, szakszerű vitáiról, kifogásolta, hogy a tantervi gyűlések mindenikére nem hívták meg a

vidéki választmányi tagokat is. Ez a munkálat nem is tekinthető a választmány, hanem csupán a budapesti tanárok véleményének. Meg kellett volna hallgatni az összes vidéki testületek véleményét. Dr. Kovács János elnök szerint nem lehetett azt kívánni a vidéki tagoktól, hogy mind a 8 gyűlésre felránduljanak; azért hívták meg őket erre az utolsó összefoglaló gyűlésre, a melyen különben is az egész munkálatról határozunk. Nagy László azt kívánja, hogy esetleges alapszabály módosítással határozottassék meg a központi választmány és a nagy választmány ügyköre; addig is szükséges, hogy minden ülésre meg kell hívni a választmányi tagokat.

Az érdemleges tárgyaláskor *Desső* Lajos kifejti elvi álláspontját, a mely abban áll, hogy a míg a tanítóképző-intézetek szervezeti reformja keresztül nem vitetik, addig elhamarkodott lépés a tantervet módosítani. Ez a tanterv kivihetetlen, mert a tanítóképzők nem kapnak olyan tanulóanyagot, a melyet ez a tanterv supponál. A tanítóképzőkben kénytelenek vagyunk elemi dolgokon kezdeni a tanítást. A tanítóképző-intézeti oktatást azért nem lehet folytatása a középiskolai tantervnek. Legrosszabb az a tanuló anyag, a melyet a középiskolából kapunk. A népiskolából néha tehetségesebbek kerülnek be a képzőkbe. Ennél a tantervnel jobb lesz, ha az 1882-iki tanterv mellett maradunk.

Somogyi Géza elismeréssel van a fővárosi kartársak munkássága iránt. Egy véleményen van *Dezső* Lajossal a tekintetben, hogy a tanterv követelményei igen magasak. A nemzetiségi vidékeken a tanulók egy részét előbb magyarul kell beszélni és írni és tanítani. Ezért nem lehet tőlük sokat kívánni.

Nagy László szerint nem volna helyes az 1882-diki tanterv álláspontján maradni. Azóta tetemesen javult a tanulóanyag, tehát fokozni kell a követelményeket is. Az aggodalmak tulzottak, mert ma már az állami képzők tanulóinak legalább 80%-a középiskolai 4 osztályú előképzettséggel bír. Nem helyesli, hogy a képzőkbe minden jelentkezőt felvesznek s a létszámmal akarnak az egyes intézetek tüntetni. Ma már nincs erre szükség. Ne arra törekedjünk már, hogy a létszám nagyságát, hanem hogy annak minőségét emeljük. Üdvözlí azt a politikát, a melyet ez a tanterv kifejez. A tanítóképző-intézetnek közoktatásunk szervezetében biztosítsuk azt a helyet, a melyt őt megilleti. Építsük a tanítóképző-intézeti oktatást a középiskola négy osztálya felé és párhuzamosítsuk a négy felső középiskolai osztállyal. Életérdeke ez a népoktatás fejlődésének. Ebből semmit sem engedhetünk, még akkor sem, ha itt-ott — kezdetben — a tanterv keresztülvitele nehézséggel járna.

Palágyi Lajos egy véleményen van *Dezső* Lajossal. Addig, míg szervezeti reformokkal nem biztosítjuk a tanterv keresztülvitelét, addig keresztülvihetetlen. Indítványozza, hogy az egyesület oly irányban tegyen előterjesztést, hogy az új tantervet ne léptessék életbe, maradjon az 1882-iki tanterv. Túlzott kívánság, hogy a tanítóképző-intézeti oktatás a középiskolainak folytatása legyen. Hogyan lehetne például poétikát tanítani azon tanulóknak, a kik még helyesen írni és fogalmazni sem

tudnak! Különösen veszedelmes az, hogy a tanterv nagyon részletező. Ezzel megöljük a fejlődő tanügyi irodalmat. Az egyes tárgyak részleteiben ő egy-egyén felfogását s egy tankönyv fejezeteit látja. Ez a tanterv azt követeli, hogy minden tanító és tankönyv egyes emberek mér-tékére legyen szabva.

Dr. Málnai Mihály szerint az egyesület örök szégyene volna, ha azt a tantervet, a melynek előmunkálatait készítette, s a melyen évek óta dolgozik, a napirendről levétni kíváná. Ilyen következetlenségbe az egyesület nem eshetik. Lehetnek és vannak is a tantervnek kisebb hibái, de egészen véve mégis jó munka s életbeléptetése a képzésnek érdekében áll.

Dr. Wessely Ödön szerint, igenis, lehet a poétikával kezdeni a magyar nyelv tanítását a képzőben, mert hiszen a tanuló, ha a középiskolában maradna, az V. osztályban ugyanazt tanulná. A helyesírás és fogalmazás az első osztályban is gyakorolható s gyakorlandó is, valamint a nyelvtani ismeretek az I. osztályban is gyakorlatilag nyújtandók. Mai oktatási rendszerünk legnagyobb hibája, hogy minden iskola elől kezdi a tanítást, mintha az előző iskola nem végzett volna semmit. Ne essék a képző is ebbe a hibába. Ne öljük meg erőszakosan a gyermek érdeklődését. Semmi kivihetlenséget nem lát a tantervben; de megfelel az a tanítóképzés érdekeinek. Szerinte a legfőbb feladatunk az legyen, hogy a tanítóképző-intézetet a középiskola színvonalára emeljük. Nem kell attól félni, hogy nem kapunk ehhez a munkához jó tanuló anyagot. Ha fokozzuk a képzést, akkor növekszik a tanító társadalmi és anyagi helyzete s így mindig jobb-jobb tanulókat fogunk kapni. Meggyőződése szerint megbocsáthatatlan s a fejlődő igényekkel szemben súlyos beszámítás alá eső hibát követnénk el, ha a tanterv követelményeit alacsonyabbra szabnók.

Dr. Kovács János elnök Palágyival szemben megjegyzi, hogy az egyesületnek is az a véleménye, hogy a tanterv túlságosan részletező. Kéri, hogy indítványát vegye vissza, mert a közoktatási kormány rövid időn ki fogja adni a rendtartási szabályokat, a melyek az összes szervezeti kérdéseket felölelik. Teljesen indokolatlan lenne tehát most az ő és Dezső Lajos által jelzett okból követelni a tantervmunkálat elutasítását.

Palágyi Lajos a kapott felvilágosításra és azért, mert úgy is tudja, hogy leszavaznák, indítványát visszavonja.

Ezután részletesen tárgyalta a választmány a főtitkár előterjesztését. Egyes pontokra nézve a vélemények eltérők voltak; a többség azonban a javaslatnak részleteit is elfogadta. A négy óra hosszúság tartó tárgyalás Nagy László azon indítványának elfogadásával zárult be, hogy nem csupán a határozatokat, hanem a kisebbségi véleményeket is felterjesztik a közoktatásügyi miniszterhez.

Bartalus István síremléke.

A budapesti állami polgári és elemi iskolai tanítóképző-intézetek tanártestületeinek legutóbb tartott tanácskozmányain azon óhajtás nyert kifejezést, hogy az 1899. évben elhunyt *Bartalus Istvánnak*, a m. tud. Akadémia s a Kisfaludy-Társaság tagjának, a budapesti áll. polg. és elemi iskolai tanítóképző-intézet volt tanárának, a budapesti, német-völgyi temetőben levő sírja, melyre a fő- és székváros nagyérdemű tanácsa díszhelyet adott, emlékkővel jelöltessék meg.

S mert Bartalus István sokágú működésében, különösen pedig a magyar történelmi és népzene emlékeinek föl kutatásában, gyűjtésében, rendezésében és művészi formákban való közreadásában, továbbá a magyar zeneelmélet eladdig példátlanul álló sikeres művelésében, de különösen az *összes népoktatási intézetekre* kiható zenepedagógiai, irodalmi munkásságában, végül zene- és ének-szaktanárok képzésében országul hatott: ez emlékkő felállítását illetőleg közadakozásra kéri fel a hazai összes felsőbb fokú népoktatási intézeteket, illetőleg azok mélyen tisztelt Tanártestületeit.

Különösen a felső nép- és polgáriskolai, valamint a tanítóképző-intézeti ének- és zenetanítási ügy lévén összeforrvá az ő nevével, ezen intézetek m. t. tanártestületeihez fordulunk bizalommal, hogy elhunyt jelesünk iránt való kegyeletünknek ezen formában való nyilvánításában velünk együtt érezni s az őszinte kegyeletnek ez oltárára szánt adományaikkal ez emlékkő felállítását lehetővé tenni kegyeskedjenek.

A tanítói pályán 50 évet meghaladó időt töltött Bartalus István, melyből majdnem három évtized esik a nép- és polgáriskolák, nemkülönben a tanítóképzők tanítóinak képzésére.

S ez alatt a hosszú idő alatt nemcsak mint ember megalkudni nem tudó következetes, puritán jellemével s szive jóságával, nemcsak mint tanító szeretettel teljes szigorával s erősen kialakult tanítói egyéniségének felszámálhatatlanul sok — néha talán pillanatra félreértést szülő, de alapjában hasznos és szeretetreméltó tulajdonságaival, széleskörű nagy műveltségével tünt ki, hanem a miért joggal számot tarthat a tanítók halájára — irodalmi működése által *a magyar népoktatási intézményeket*, mint a magyar zene művelésének helyi tényezőit s fejlesztésének kiváló eszközeit, *beigtatta a magyar művelődéstörténetbe.*

Megszűnt dobogni az ő jó szive, elnémultak édesen szólni tudó ajkai, elröppent a művészet és tudomány magas régióiban fentszárnyalni oly igen szerető lelke, hogy e földnek és bolygó társainak szűk téerein

felülemelkedve, zavartalanul hallgassa a szférák harmóniájának bűvös zengzetét, melyről egykoron oly vidám történeteket regélgetett... s lássa, hogy a kik őt tisztelték és szerették, halottaiban is kegyelettel őrzik az ő emlékezetét.

Jelöljük meg a helyet, hol hült tetemei nyugsznak!

A budapesti áll. polgári és elemi isk. tanítóképző-intézetek tanár-testületei nevében:

Dr. Kiss Áron s. k.

bizottsági elnök.

Horvay Ede s. k.

pénztáros.

Sztankó Béla s. k.

jegyző.

Király Pál s. k.

Dr. Baló Fózsef s. k.

Dr. Kovács Fános s. k.

Snasel Ferencz s. k.

Farkas Sándor s. k.

Ábrahám Sándor s. k.

Ugray Fános s. k.

Zoltay Mátyás s. k.

A Bartalus siremlékére szánt adományok *Horvay Ede* tanár címére (Budapest, I. Győri út 9., áll tanítóképző) küldendők.

* * *

Lapunk zártakor kaptuk e felhívást s éppen ezért nem közölhattük a megillető helyen, a másik felhívás mellett, a melyet a volt tanítványok bocsátottak ki a nagy mester emlékének kőben való megörökítésére. Mindkét felhívás spontán akarattól, közös sugallatra, egyszerre került ki az emberi magasztosabb érzelmek középpontjából. Az egyik, az itt közölt, a volt kartársak szeretettel teli érzelmének, a másik, a volt tanítványok kegyeletes hálájának szüleménye, óhajtása, akarata. De kifejezik ezek az ország összes tanítóképző tanárainak, sőt egész zene- és irodalom-kedvelő közönségének tiszteletét az elhunyt kiváló művész és író iránt. Rójjá le tehát tartozását az ősz mester iránt mindenki, a ki emlékét tisztelni, a kultura fenkölt szolgálatát megbecsülni tudja.

Eddig a következő adományok küldettek be:

Hodossy Béla 10 korona, Kövesküti Jenő 10 korona, Sarudy Ottó 10 korona, Amberg József 3 korona, Kardhordó László 2 korona, Juhász Imre 2 korona, K. Tóth Pál 2 korona, Szováthy Lajos 5 korona, Jankó László 10 korona, Répay Dániel 2 korona, Papp Sándor 2 korona. Összesen 58 korona.

V E G Y E S E K.

Kinevezések. A vallás és közoktatásügyi miniszter kinevezte: *Duzs Mária* eperjesi állami tanítónőképző-intézeti rendes tanítónőt ugyanezen intézet *igazgatójává* a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába való sorolás mellett; — *Steinitzer Vilma* hódmezővásárhelyi állami kiseddóvónőképző intézeti rendes tanítónőt, ezen intézet *igazgatójává* a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába és egyuttal az intézeti internátus vezetésével is megbízta; — *Párvy Endre* znióvár aljai áll. tanítóképző-intézeti segédtanárt ugyanezen intézethez a IX. fizetési osztály 2. fokozatába *rendes tanárrá* véglegesen kinevezte.

A pedagógiai tanszék az egyetemen. Minket pedagógusokat, különösen érdekel a budapesti egyetemen a Lubrich Ágost halálával megüresedett pedagógiai katedra betöltése. Mint a M. N. írja, azt az eredeti tervet, hogy meghívás útján töltsék be a széket, megváltoztatták; nyilvános pályázatot hirdetnek s egyelőre dr. *Pauer Imrére* bizzák a tanszék ideiglenes betöltését. Sajnos, hogy az a kimagasló pedagógusunk, a ki a tanszék betöltésére leginkább lett volna hivatva hazánkban, súlyos beteg. Minthogy ő számításba nem jöhet, valóban nehéz lesz a választás.

A győri állami tanítónőképző intézet december 9-én tartja huszonöt éves fennállásának jubileumát. A jelzett napon délelőtt 11 órakor lesz a hivatalos ünnep, délben 1 órakor lakoma és este hangverseny a jelenlegi és volt tanítványok részvételével. A jubileum iránt, a melyben a tanügyi kormány is képviseltetni fogja magát, a fővárosban és vidéken is élénk érdeklődés mutatkozik.

Polgári iskola mint az elemi tanítóképző gyakorlója. Az ország tanító s tanítónőképzőinek legtöbb gyakorló iskolája abban a szervi hibában szenved, hogy hiányzik az V. és VI. osztályuk. Ezért a jelöltek gyakorlati kiképzése hiányos marad, mert a tantárgyak egész sorozatából, a melyek két felső osztályban fordulnak elő, a történelemből, természettani földrajzból, természetrajzból, természettanból, vegytanból, gazdaságtanból, alkotmánytanból gyakorlatokat nem végezhetnek. Ezen többféleképpen próbáltak segíteni a képzők, azonban a kísérletek félszükségüknél fogva többnyire dugábadóltak. Szerencses módon oldotta meg e kérdést az *Országos Nőképző Egyesület* tanítónőképző intézetének tanári testülete, mely elhatározta, hogy a negyedéves jelöltek az intézettel kapcsolatos polgári iskola *első és második osztályában* a polgári iskolai szaktanítók s a pedagógia tanítójának vezetése alatt rendszeres gyakorlatokat végezzenek. Vajjon nem lehetne-e egyebütt is, a hol a viszonyok megengedik, hasonló módon intézkedni?

Az új tanterv-javaslat. A tanítóképző-intézeti tanárok egyesületének választmánya folytatta és befejezte tanácskozásait a tanterv ügyében.

Az ének és zene előadója *Sztankó Béla* volt. Szerinte az ének és zene terve helyes elveken nyugszik. A kidolgozás talán nagyon részletesnek látszik; de ezt szükségessé teszi éppen az a körülmény, hogy zenetanításunkban nagy

eltérések vannak. Szükséges tehát, hogy a tanterv magyarázza önmagát. Kiseb módosításokat ajánl. A tanácskozásban élénk részt vett *Bátori Lajos*, a csurgói képző nyug. tanára. Első sorban Bátori azon indítványa felett döntöttek, hogy az *egyházi zene* általánosan kötelező legyen. Elvetették. Azután az a fontos indítvány merült fel (*Peres Sándor*, *Nagy László*), hogy a tanítóképzőkben ne legyen minden zenehangszer kötelező; *a hegedű és zongora (orgona) között választani lehessen*. Utaltak arra, hogy a zenei tanítás sikerének legnagyobb akadályá éjpen a zenei tárgyak nagy száma (5 tantárgy). Ebben a tekintetben szükség van az üdvös reformra. Ezzel szemben azt hozták fel, hogy a zongorára nemcsak az orgona, hanem a zeneelméleti kiképzés végett is van szükség. A választmány csekély többséggel (8 és 6) nem fogadta el a Peresék indítványát. A tanítónőképzőknél is megindult a harc a *zongora és a hegedű* között. Többen kívánták, hogy azok, a kik zongoratudás nélkül kerülnek a képzőbe, csak hegedűt tanuljanak. Ezzel szemben felmerült azon érdekes érv, hogy *a nőknek általában nincs olyan jó zenei hallásuk, mint a férfiaknak*, tehát még kevésbbé tanulhatnak hegedűt. Végre is az eredeti terv győzött: maradjon a zongora kötelező s a hegedű fakultatív.

A részletes tárgyalás folyamán több módosítás történt, liberális irányban. Kihagytak egyes tanmenet- és utasításszerű pontok. A hegedűt már az első osztály második felére felvették. *Sztankó Béla* indítványára több oly intézkedés vétetett be a tantervbe, a melyek a zene *egyéni tanítását* biztosítják.

A rajz és szépirás előadója *Nagy Károly* volt. Az a nevezetes indítványa volt, hogy a népiskolai tananyag módszeres feldolgozása a 4-ik osztály helyett az elsőben történjék, mintegy bevezetésül a rajzoktatásba. Nem fogadták el. Ellenben elfogadták a következő javaslatait: a szépirásra az I. és II. osztályokban $\frac{1}{2}$ óra helyett heti 1—1 óra fordítottassék; az első osztály óraszámát 1-gyel csökkentendő, de elhagyandó az anyagból a mértani rajz (illetőleg a mértanhoz csatolandó); a mértani testeken kívül, a III. és IV. osztályokban, *természetes tárgyak is* rajzolandók. A IV. osztályból a lim-lomot törölték. Felmerült az az óhaj is (dr. Weszely), hogy a IV. osztályban a *képzőművészetek elméletét és történetét* tanítsák.

A kézimunkáról Szabó Gábor referált. Az ő előadása alapján mind a czélből, mind a részletekből a *háziiparszerű munkákat törölték*. Csupán azon kézimunkákat hagyták meg, a melyeknek egyetemes értékök s alaki képző erejük van. Ezek: a karton-, az agyag- és a famunkák. A fődolog ugyan az általánosan előforduló munkanemek gyakorlása és szerszámok használata; azonban az is fontos, hogy gyakorlatilag hasznos tárgyak készíttessenek a háztartás, kertészet, gazdaság köréből. A 4-ik osztályba felvették (*Nagy L.* indítványára) a népiskolai szemléltető és foglalkoztató eszközök készítését. Ezen határozatok által az egyesület szakított a régi iránynyal.

A tanítónőképző-intézetek kézimunkájáról Katonáné Thuránszky Irén referált. Ismertette a kolozsvári, szabadkai, győri és pozsonyi képzőkből beérkezett véleményeket. Kívánja, hogy az eredeti terv mellett maradjon a választmány.

A 4-ik osztály anyaga leszállítható. Javaslatait elfogadták, valamint Peres és Nagy indítványait is, hogy a népiskolai oktatásra tekintettel a 4-ik osztályban tanítandók a karton- és agyagmunkák s a szemléltető és foglalkoztató eszközök készítése.

A *testgyakorlatot Oheroly János* előadása alapján tárgyalták. Elfogadták azt az indítványát, hogy a szergyakorlatok és játékok részletesen állapíttassanak meg. A tanítónőképzőkre nézve egészen új javaslattal állott elő a referens, mert szerinte a tanítónőképzői testgyakorlat terve nem vall szakértőre, teljesen használhatatlan. *Katonáné Thuránszky Irén* kívánja, hogy előadó javaslatából a tanmenetszerű részletezések töröltessenek; de nem fogadták el azt a kívánságát, hogy a korlátgyakorlatok töröltessenek s a szerek használata korlátozassék. A választmány bevette a tantervbe azt a megjegyzést, hogy a női testgyakorlatoknál az esztétikai szempont legyen az irányadó; a nyerselő kifejtése száműzendő.

Öt millió az állami elemi iskolák kiépítésére. A magyar kormány a 113 millióra felszaporodott pénztári készletnek egy részét, 31 millió koronát, nagyobb szabású gazdasági és kulturális beruházásokra szánta. E beruházásokról törvényjavaslatot nyújtott be a képviselőházhoz, a melynek 1) pontja szerint 5 milliót *állami elemi iskolák és tanítói lakások kiépítésére* adnak. Ugyanis 808 állami elemi iskolai tanterem van most bérelt lakásokban elhelyezve. Ezek valamennyien önálló épületeket kapnak. Egy-egy épület a község hozzájárulásával 3000—10,000 koronába fog kerülni. Bennünket, mint a nemzeti népnevelés munkásait, a lelkesedés mámore fog el ezen nagyszabású terv hatása alatt. A magyar állam méltóságához illően épített és jól felszerelt állami elemi iskolákkal oly alapjait rakjuk le nemzeti közműveltségünknek, a melytől egységes állami létünk megszilárdulása várható. Nincs is más óhajtásunk, mint hogy az iskolák kitűnő tanerőkkel való ellátása végett a magyar állam egy másik nagyszabású áldozatával emelje magas színvonalra tanítóinak fizetését és a kiképzettésőkre szolgáló iskolákat.

A polg. isk. tanárjelöltek nyugateurópai tanulmányútja. A Pedagogium III. éves nyelvész hallgatóinak ez évi tanulmányútja nagyobb volt, mint az előző évié. A tanulmányút főrésze Párisnak és világkiállításának megtekintése volt, ezzel kapcsolatban azonban Németország déli részét, Svájcot, Észak-Olaszországot és Ausztria egy-két helyét is megismerte az utazó tanuló-ifjúság.

Október 27-én indult útnak a 17 tagú társaság Dr. Hermann Antal cz. igazgató és Lovcsányi Gyula tanár vezetésével.

A Párisig tartó hosszú vasutazást négyyszer szakították meg a kirándulók. Egy délutánt Bécsben töltöttek. Itt csak a város futólagos megtekintésére volt alkalom. Pár órai tartózkodás esett a festői vidékű Salzburgra, mely számos érdekes és történelmi vonatkozású látni valót nyújtott.

Nagyobb jelentőségű volt azonban a tanulmányozókra nézve München, hol egy napi tartózkodási idejüket legnagyobbrészt a tudomány és művészet nagyszerű intézeteiben töltötték. Nevezetesen: a szobortárban s a képtárban, melyeknek számtalan féltékenyen őrzött műremeke van; továbbá a művészeti

akadémiában és a bajor udv. könyvtárban, hol több hazai vonatkozású iratot és könyvet is megszemlélhettek. Az est bevitte a kifáradt nézőket a kir. Hofbräuhausba, mely a müncheniek büszkesége, hol egymásfölötti több hatalmas teremben ezrekre menő sokaság itta a kedvelt sört.

A következő tartózkodási helyen, Stuttgartban kiváló érdekességű volt a régi városrészt.

Stuttgarttól kezdve egy teljes napig tartott a vasúttazás Párisig.

7 napig nézte a társaság Páris kifogyhatatlan szépségeit. A régi művészet emlékei, az újabb idők nagyszerű alkotásai örökösen érdeklődésben, izgalomban tartják a bámuló idegent. Önfeladten merültek a tanulmányozók a sokféle gyűjtemény kincseinek nézésébe, hosszasan foglalkozva a sokszor előkerülő magyar vonatkozású dolgokkal. Feltárultak előttük a világ leghíresebb alkotásai, művei. — A világiállítás elibük állította a mai kulturát: megismerkedtek bensőbbben az összes nemzetekkel. Mindeniben jóleső elégedettséget keltett és fokozta a nemzeti büszkeséget annak látása, hogy Magyarország milyen előkelő helyet foglal el a nemzetek nagy versenyében. Olyan ismeretekkel gazdagodott itt az ifjúság lelke, melyek által sokszorosabban értékesebb fog lenni jövőendő foglalkozásuk. — Egy nap Versailles-ben, betetőzte a csodás látnivalókat.

A 7 nap rövidesen letűnt s a társaság Svájc felé vette útját. Itt Basel megnézése után Zürichben töltöttek egy napot, hol a mintaszerű, páratlan svájci iskolák megtekintése rendkívül becessé tette tartózkodásukat. Ezek mellett sok szakismeretet nyújtott a Pestalozzianum. Történeti tekintetben is adott Zürich tanulmányozni valót: a protestansizmus keletkezése korából számos emléke van. A további út délfelé Svájczon vitt keresztül. Természetesen a vasúttazás itt vált a legszebbé, legélvezetesebbé. Napfelkeltétől besötétedésig elragadó képek váltakoztak a gyorsan tovarobogó vasúti kocsi ablakából, el-elűntetve a számtalan alagút által. A vonat keresztül rohant a Szt.-Gotthárdi alagúton. A Pó síkján már besötétedett.

Észak-Olaszország öt városát ismerték meg a tanulmányútat tevők: Milánót, Veronát, Vicenzát, Páduát és Velenczét. Az olasz városok egyik legháladatosabb nézni valói voltak az utazóknak. A múltnak oly sok kiváló emléke sehol sem maradt fenn, mint az olasz városokban. Milánónak nagyszerű dómja, melynek magas tetejéről nézték a kirándulók a város panorámáját, Veronának amphi-teatruma, a mely a legépebben maradt az utókorra, Paduának szt.-Antal-temploma, régi egyeteme, Vicenzában Palladió gyönyörű alkotásai, Velenczének általánosan ismeretes középkori remekművei a tanulmányút egyik legkimagaslóbb látnivalói voltak. Velence 3 napig tartotta a kirándulókat a maga körében. S hogy a tanulmányút annál teljesebbé legyen, maga a természet is előmozdította egy, bár keserű tapasztalattal. Velenczéből Fiuméba átmenet a tengeri vihar bőszen hajtotta a hajót.

Fiume volt a megmentő szárazföld és az édes haza. Egy napot itt (délután kirándulás Abbaziába), egy napot Zágrábban töltve, november 18-án érkezett Budapestre a kiránduló csapat.

Beyer József.

A nevelőnők jogai. A budai tanítónő- és nevelőnőképző-intézet tanári testülete Nagy László indítványára elhatározta, hogy a nevelőnők ügyeinek rendezése tárgyában felír a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. E szerint törvényesen rendezendő a nevelőnők *nyugdíjügye* a tanítói nyugdíjjal való viszonyosság alapján. Törvényben szabályozandók a nevelőnők *szerződési és erkölcsi jogai*. A működő nevelőnők az állami iskolai tanítói állások betöltésénél *előnyben részesítendők*. A nevelőnői *képesítő vizsgálat* módosítandó, mely szerint tantárgy csoportok szerkesztendők, a melyek között a jelölteknek szabad választás adandó.

E javaslatok célja egy figyelemre méltó társadalmi és kulturális bajon, a nevelők rendezetlen helyzetén segíteni; a magán nevelés nemzeti irányát előmozdítani; az existenzia biztosítása által magyar férfiakat, de különösen nőket a magán nevelőnői állások felé terelni.

Előfizetési felhívás. Utolsó könyvem megjelenése óta irt költeményeimből e tél folyamán egy újabb kötetet szándékozom kiadni. E könyvben pályám új korszakának érzelmeit és gondolatait igyekeztem kifejezni, s bár változott alakban régi eszményeim iránti hűségről tanúságot tenni. Új könyvem mintegy tíz ívnyi tartalommal fog megjelenni. Egy példány előfizetési ára 1 frt. Gyűjtőknek tiszteletpéldánnyal szolgállok. Előfizetési pénzek január elsejéig címemre (Budapest, I., Krisztina-körút 69. sz.) küldendők. Midőn köszönetet mondok a mélyen tisztelt közönségnek azért a jóindulatért, melylyel előbbi könyveimet fogadta, kérem, hogy új kötetemet is részesítse támogatásában. Budapest, 1900. november hó.

Palágyi Lajos.

Gyermek-pszichológiai Egyesület. Hírt adtunk arról (M. T. f. é. folyam V. füzet 313. l.), hogy Németországban, Jenában, gyermekpszichológiai egyesület («allgemeiner deutscher Verein für Kinderforschung») alakult. Ez egyesületnek jelenleg 140 tagja van, köztük 5 magyar (Boga Károly, Pethes János, Nagy László, Mikola Sándor, Wollmann Elma). Az egyesület a folyó évi augusztusi szüneti tanfolyamot megelőzőleg kongresszust tartott, a melyen a magyarok részéről felmerült az az indítvány, hogy az egyesület nemzetközinek szerveztessék s az egyes országokban *fiókjai* legyenek. Az egyesület közlönye, a «Kinderfehler» 5-ik füzete foglalkozik ezzel az indítvánnyal. A szerkesztő s az egyesület jelenlegi vezetője, Trüper József, elismeri ugyan, hogy az egyesületnek némiképp nemzetközi jellege van; mindazáltal *kezdetben felvett nevét nem változtathatja meg*, mert ha nemzetközi lenne, országról-országra kellene vándorolnia. Ezt pedig nem teheti. Megmarad tehát a «német» jelző. Ennel fogva elesik az a terv, a mely a jeni magyarok között fölmerült, hogy hazánkban az egyesületnek fiókja alakuljon. Ellenben többek részéről, a kik a gyermek megfigyelése iránt érdeklődnek, fölmerült az az óhaj, hogy hazánkban a németországiaktól függetlenül alakuljon hasonló célú egyesület, pedagógusok, orvosok, (büntető) jogászok és szülők részvételével. Mi melegen óhajtjuk, hogy oly társulás jöjjön létre, a mely a szülők és pedagógusok körében a gyermeklélek iránt természetes képen meglevő érdeklődésnek irányt adjon.

Kimutatás

a f. é. november 25-éig befolyt tagsági díjakról.

1899-re: Marian Józsefné, Nagy Károly.

1900-ra: Nogely István, Fehérmegyei Tanítótestület, Buday Tekla, Bod Peter, Szabó Lajos. Besztercze-Naszódm. Ált. Tanítóegy., Sz. Szabó Géza, Galler Kristóf, Borbély Sámuel, Bedő Dénes, Belle László, Végler Gyula, Sarudy Otto, áll. polg. isk. tanítóképző Budapest, áll. elemi isk. tanítóképző Budapest, Kún Alajos, Bittenbinder Miklós, Lubinszky Emilia, Peres Sándor, Stepanko Albert, Dr. Katonáné Thuránszky Irén, György Aladár, Dr. Kovács János, Bárány Gyula, Tordai Grail Erzs, Répay Dániel, Soós Antal, Szováthy Lajos, Paal Ferencz, Dr. Walter Gyula, Pataky Irma, Kiss Mariska, Staab Lénárd, Orsz. Nőképző-Egyesület, Hoffmann Amélie, Zoltai János, áll. tanítóképző Modor, Boga Károly Orbók Mór, Szarka Lajos, Perényi János, Lázárics János, Kárpáti Ernő, Kovács Sándor, Rózsa János, Senyei József, Mogyoró János, Csepreghy Endre, Lenhardt Károly, Sztankovics János, Sztankovics Alajos, Bakos Kálmán, Glünkl Agost, Bergmann József, Dúzs Mária, Rybár István, Kuliszeky Ernő, Dreisziger Ferencz, áll. óvónőképző Hódmezővásárhely, Heinrich Józsa, Dr. Bilinszky Lajos, Győrvidéki Tanítóegylet, Nagy Károly, Balázs Endre, Hetényi Kálmán, Szöllősi István, Schreder Izabella, Gamauf György, Rucsinszky Lajos, Kibédy Lajos, Litschauer Teréz, Boér Gergely, Balajthy Iona, Dr. Málnai Mihály, Groó Vilmos, özv. Fábrián Károlyné, Niernsee József, Dittert Ferencz, Rösler Béla, Varga József, Kovács Lajos, Orosz István, Kapi Gyula, Watzesch Gizella, Héger Lujza.

1900. I. félévre: Dékány Mihály, Rónai Sándor, Zrinyi Károly, Margócsy Gyula.

1900. II. félévre: Vashegyi népiskola, Klotild-Szeretetház, Sztodolnik János, Czöndör Sándor, Bellosics Bálint, Bene Gyula, Benkő Pál, Bocskay Kristóf, Macskássy Sándor, Mihalitska István, Nagel Sándor, Scherer Sándor, Belányi Tivadar, Molnár László, Menich Antal, Somogyi Pál.

1901-re: Sarvas Gáborné.

Budapesten, 1900. nov. hó 25-én.

Horvay Ede,
egyes. pénztáros.

UJ IDŐK

Szépirodalmi, művészeti és
társadalmi képes hetilap
Szerk. HERCZEG FERENC

A magyar család új időköt él, a mióta arra a feladatra vállalkozott hogy magyar társaséletet szervezzen. Ezt a feladatát csak úgy teljesítheti, ha a régi időkötől öröklött nemzeti tőkét, faji sajátosságait, hagyományait, hajlamait és tehetségeit teljesen beleilleszti az új idők modern keretébe és alapjává teszi a speciális magyar műveltségnek.

Az igazi, az élő irodalom és művészet részint vezeti, részint követi ezt az átalakulást.

Az UJ IDŐK, mint ujság, ezt az irodalmat és ezt a művészetet ápolja és olvasóival ismerteti, olyan formában, hogy ne jusson eszébe senkinek irigyelni azokat a külföldi irodalmakat, a melyek egy régi, megállapodott és a magyar társadalomnak idegen világ életével foglalkoznak.

Szép, gazdag, változatos tartalmu az Uj Időknek minden száma. Az Uj Idők a legelterjedtebb s ugyszólván az egyedüli képes hetilap, mely a szépirodalom kultiválását tekinti főczéljának. Minden szám két folytatásos regényt és 2—3 önálló elbeszélést közöl, még pedig a legelső magyar írók tollából.

Januárban minden előfizetőnek teljesen díjtalanul pompás nagy színes képet adunk. Valentiny „ÁBRÁND“ című nagy feltűnést keltett festményének művészi, sok színben készült sokszorosítása ez, mely kizárólag csak előfizetőink számára készül s egy méreteinél, mint megkapó tárgyánál s a legtökéletesebb kivitelénél fogva minden magyar szalonnak a díszé lesz.

Az UJ IDŐK előfizetési ára

Negyedévre 4 kor.

Félévre . . . 8 kor.

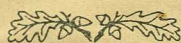
Egész évre 16 kor.

— Kiadóhivatal —

Budapest, Andrásy-út 10.

— Mutatványszámot —

kérésre ingyen küldünk.

SERDÜLTEBB FIUK
ÉS LEÁNYOKNAK.

IFJUSÁGI KÖNYVEK

A mit a czimben mondunk, azt programmul tüz-
tük ki magunknak. Összegyűjtjük az ujjabb magyar
ifjusági irodalom gyöngyeit az Ifjusági Könyvek-ben,
ugy hogy valósággal kincses bányája lesz ez a
gyűjtemény a serdültebb fiuknak, leányoknak.

A könyvek kiállítása kifogástalanul szép s a
válogatott kitűnő tartalom, nagy betűs nyomás,
finom papiros mellett igazán páratlanul olcsók ezek
a könyvek. Egy-egy nyolczadrétű kötet ára szines
borítéku, ajándéknak is beváló kötésben 2 korona
50 fillér.

EDDIG A KÖVETKEZŐ NÉGY
KÖTET JELENT MEG: // //

	Korona
*1. TUTSEK A. Szélvész kisasszony ...	2.50
2. GAUSS V. A búrok földjén ...	2.50
*3. GAAL M. A szeretet ...	2.50
4. TÁBORI R. Délibábok ...	2.50

—* A csillaggal jelzett kötetek első sorban serdültebb leányoknak valók.—

ALBUM ALAKU

IFJUSÁGI IRATOK.

HŐS FIUK.

Regényes történet a szabadságharczból. Irta RÁKOSI VIKTOR. MÜHLBECK KÁROLY rajzaival. A magyar ifjuságnak csodálatos szép dolgokat mesél ebben a pompás könyvben Rákosi Viktor. Nem tündérmeséket, hanem igaz dolgokat. «Meg fog dobbanni fiatal szívetek, ha ezt halljátok s büszkén így fogtok kiáltani: Köszönöm, én Uram, Istenem, hogy magyarnak teremtettél». Ára diszkötésben **6 kor.**

OTTHON.

Irta MALÓT HEKTOR, átdolgozta TÁBORI RÓBERTNÉ. Az élet nehéz küzdelmeiben győzedelmeskedő erős akaratnak, tiszta becsületnek valóságos himnusza ez a könyv, melynél szebbet, jobbat és nemesebbet alig adhatnánk az ifjuság kezébe. Ára diszkötésben **6 kor.**

ZSÓFIKA NAPLÓJA.

Regény, fiatal leányok számára. Irta SZABÓNÉ NOGÁLL JANKA. Bájos leírása a pipiske-korból nagy leánynya serdülő leány életének, telve csupa érdekes, kedves epizódokkal. Ára diszkötésben **6 korona.**

ELHAGYOTTAN.

A francia akadémia által díjkoszoruzott regény az ifjuság számára. Irta MALÓT HEKTOR. Francziából átdolgozta GAUSS VIKTOR. A nagy albumalaku könyv ára fényes diszkötésben **6 korona 40 fillér.**

RÓZSÁK KÖZÖTT.

Elbeszélések fiatal leányok számára. Irta TUTSEK ANNA. Négy elbeszélést tartalmaz ez a kötet. A legjobbak, a miket a kitűnő író nő fiatal leányoknak írt. Ára **5 kor. 60 fill.**

Mind az öt könyv a serdültebb ifjuságnak való. Kiállításuk albumszerű, tartalmuknál fogva remek művei a magyar ifjusági irodalomnak.